

VYSK. DR. JONAS BORUTA, SJ

Vilniaus universitetas

ARKIVYSKUPŲ MEČISLOVO REINIO KANKINYSTĖ – ATSITIKTINUMAS AR SĄMONINGAS APSISPRENDIMAS?

Žengiant į trečiąją krikščionybės tūkstantmetį sudarytas XX a. martirologijus – antrojo tūkstantmečio paskutinio amžiaus tikėjimo kankinių katalogas. Atrenkant kandidatus į šį martirologijų vadovautasi dviem kriterijais. Pirmasis – kandidato persekiojimas, nužudymas iš *odium fidei*. Antrasis – kandidato nuostata aktyviai liudyti tikėjimą.

1993 m. popiežius Jonas Paulius II, Kryžių kalne prisimindamas Lietuvos sūnus ir dukteris, sovietinės spaudos metais nuteistus ir įmestus į kalėjimą, išsiųstus į koncentracijos stovyklas, išstremtus į Sibirą, Kolymą, nuteistus myriop, atskirai įvardijo tris Lietuvos vyskopus: „Iš jų ypač norėčiau priminti tris Bažnyčios šulus: Telšių vyskupą Vincentą Borisevičių, po ilgų tardymų ir žiaurių kankinimų nužudytą 1946 metais; Kaišiadorių vyskupą Teofilijų Matulionį, kurio žemiškoji keilionė tebuvo vien skaudi kančios ir sielvarto kalvarija iki pat mirties 1962 metais; taip pat Vilniaus arkivyskupą Mečislovą Reinį, suimtą 1947 metais, o 1953 metais mirusį Vladimiro kalėjime. Buvo teisiami nekaltieji. Jūsų Tėvynėje anuomet siautėjo nežmoniška visuotinės prievartos sistema. Ji trypė ir žemino žmogų <...> Pasikartojo ir išsipildė tai, kas jau buvo atsitikę Golgotoje, kur Dievo Sūnus, „priėmęs tarno išvaizdą“ kaip žmogus, „nusižemino, tapdamas klusnus iki mirties“ (Fil 2,7–8)¹.

Šiame konferencijos „Arkivyskupas Mečislovas Reinys – Ganytojas ir Kankinys“ (Vilnius, LKMA, 2003 11 08) pranešime nagrinėjama dilema: kuris arkivyskupo Mečislovo Reinio kankinystės atveju faktorius buvo lemiamas jo tikėjimo liudijimui, herojiškumui – ar atsitiktinumas, kad jam teko gyventi ir vykdyti ganytojo vyskupo pareigas nežmoniškos ateistinės spaudos metais, ar jo sąmoningas apsisprendimas, nepaisant, kokie bus laikai – pūs palankus ar priešingas vėjas, – drąsiai liudyti Kristų, drąsiai skelbti visiems žmonėms Jo Evangeliją, ginti Jo Bažnyčią.

Analizuojant arkivyskupo M. Reinio (1884–1953) laikyseną tiek tarpukario nepriklausomoje Lietuvoje, tiek sovietinės, tiek nacių spaudos metais, konstatuojama drąsi, sąmoninga tikėjimo liudijimo nuostata. Ne kiekvienas Lietuvos krikščionis tarpukario ir pokario metais buvo ir išliko nuosekliai apsisprendęs drąsiai liudyti tikėjimą. Todėl arkivyskupas M. Reinys kartu su savo likimo broliais vyskupais T. Matulioniu, V. Borisevičiumi ir kitais yra pagrįstai įrašyti į XX a. tikėjimo liu-

---

¹ Jonas Paulius II. *Liudykime Kristų. Popiežiaus Jono Pauliaus II kalbos, pasakytos Lietuvoje 1993 m. rugsėjo 4–8 d.*, Vilnius, 1994, p. 110.

dytojų – kankinių martirologijų. Jono **Pauliaus** II žodžiais tariant: „Jų gyvenimas yra padrašinimas ir parama Lietuvos Bažnyčios ateičiai“², t.y. visas jų gyvenimas, o ne tik paskutinė jų gyvenimo dalis, kai, atsidūrę sovietinių represinių struktūrų gnaužuose, tiesiogiai buvo ne tik terorizuojami, bet ir kankinami, net žudomi, – buvo herojiškas tikėjimo liudijimas.

Iš šiame pranešime aptartos medžiagos dar kartą paaiškėja, kad komunistinė bolševikinė sistema tapo brutali Bažnyčios ir tikėjimo atžvilgiu daug anksčiau, nei valdžią į savo rankas sovietinėje Rusijoje paėmė **J.Stalinas**. Tai rodo pirmojo kun. **M.Reinio** kalinimo bolševikų kalėjimuose 1919 m. faktas. Nelengvi buvo tiek Bažnyčiai, tiek vyskupui **M.Reiniui** tautininkų autoritarinio prezidento **A.Smetonos** Lietuvos valdymo metai – vysk.**M.Reinio** susidūrimas su autoritariniu režimu ginant katalikų jaunimo teisę burtis į katalikiškas organizacijas, taip pat Teologijos-filosofijos fakulteto veiklą Lietuvos universitete nuo varžymo, o to padaryti nepavykus – su tautininkų trukdymais įkurti katalikišką universitetą Lietuvoje. Reikėjo nemažos drąsos, Vokietijoje stiprėjant **Hitlerio** režimui ir jo pozicijoms tarptautinėje plotmėje, – 1939 m. paskelbti atvirai antinacinę studiją „Rasizmo problema“ ir nacių okupacijos metais remti persekiojamus bei naikinamus žydus. O dar labiau tos drąsos reikėjo ginant tikinčiuosius katalikus ir jų bažnytines struktūras nuo sovietinės valdžios pastangų jas sunaikinti ar bent „ideologiškai neutralizuoti“ antrosios sovietinės okupacijos laikotarpiu. Šiuo atveju reikėjo drąsos ne tik ginti tikinčiuosius ir Bažnyčią, bet ir pačiam nepalūžti tardymuose ir kankinimuose, ilgo kalinimo metu nepasiduoti šantažui, nepulti į nusiminimą, kai jokios vilties nebėliko gyvam išeiti iš sovietinio kalėjimo. Nuoseklia, drąsia, principinga, sąmoningo apsisprendimo laikyseną vainikavo kankinio mirtis 1953 m. lapkričio 8 d. Vladimiro kalėjime.

Šiame darbe pateikiama ir analizuojama medžiaga yra svarbi arkivyskupo Mečislovo **Reinio** asmenybei, jo biografijai geriau pažinti, taip pat ir XX a. tiek Lietuvos Katalikų Bažnyčios, tiek Visuotinės Bažnyčios istorijai.

Arkivyskupo Mečislovo **Reinio biografijos tyrimų būklė. Istoriografijos ir šaltinių apžvalga**

Straipsnyje, remdamiesi arkivyskupo **M.Reinio** biografijos faktais, jo paties ir amžininkų atsiminimais, mėginsime atsakyti į klausimą, kas yra **M.Reinys** kaip tikėjimo liudytojas-kankinys: ar atsitiktinai susiklosčiusių istorinių aplinkybių auka, ar sąmoningai pasirinkto gyvenimo tikslo ir veiklos būdo, vedusio į neišvengiamą kankinystę, išdava.

Reikia pasakyti, kad nors periodikoje – tiek iki Atgimimo laikų išėivijoje, tiek po atkurtos Lietuvos nepriklausomybės – pasirodė ir iki šiol skelbiama nemažai publikacijų, skirtų arkivyskupo Mečislovo **Reinio** atminimui ar katalikiškosios visuomenės dalies supažindinimui su kandidato į šventuo-

² Ten pat.

sius (t.y. Dievo Tarno) asmenybe, tačiau išsamių ir nuoseklių studijų, vienu ar kitu aspektu metodiškai analizuojančių jo gyvenimo ir veiklos faktus bei jo rašytinį palikimą, beveik neturime. Ypač trūksta tyrinėjimų apie arkivyskupą M.Reinį kaip tikėjimo kankinį, kandidatą į šventuosius.

Daugiausia medžiagos svarstymams ir įvairiopa analizei apie arkivyskupo M.Reinio asmenį ir jo gyventu laikotarpiu spręstas bažnytinio gyvenimo problemas randame kun. Juozo Šalčiaus monografijoje „Arkivyskupas Mečislovas Reinys“³, kuri parašyta sovietų okupuotoje Lietuvoje, o išleista Čikagoje 1977 m. (dėl suprantamų priežasčių nenurodant autoriaus pavardės). Ji laikoma ne tiek analitine studija, kiek vienu pagrindinių šaltinių arkivysk. M.Reinio biografijos tyrimams. Knygoje publikuojami prel. Stanislovo Kiškio, kan. Petro Baltuškos ir knygos autoriaus kun. Juozo Šalčiaus, MIC, pastangomis surinkti amžininkų atsiminimai ir privačių asmenų rankose tuo metu buvę dokumentai. Rengdami šią monografiją jos iniciatoriai ir autorius dėl sovietinės valdžios trukdymų ir draudimų negalėjo pasinaudoti valstybinių archyvų dokumentine medžiaga, tačiau knygos kaip šaltinio vertingumą sustiprina neišblėšę amžininkų atsiminimai, nes ji rengta po arkivyskupo mirties nepraėjus nė 15–20 metų. Remiantis monografijoje pateikta medžiaga parašyta ir arkivysk. M.Reinio gimimo 100-osioms metinėms savilaidos būdu parengta ir nelegaliai platinta, o 1996 m. legaliai išleista Ados Urbonaitės ir Edvardo Šiugždos knygelė⁴. Monografijos medžiagą apie tarpukario Lietuvos valstybės ir Bažnyčios santykių problemas (o arkivysk. M.Reinys buvo aktyvus šių problemų sprendimo dalyvis) papildė Aldonos Gaigalaitės knyga „Klerikalizmas Lietuvoje 1917–1940 metais“. Kaip matyti iš knygos pavadinimo, tai tipiška sovietmečio publikacija su aiškiai negatyviu, vienašališkai ateistinės propagandos nuspalvintu faktografinės medžiagos komentavimu. Tačiau nepaisant neobjektyvios, ateistiškai angažuotos medžiagos analizės bei vertinimų, A.Gaigalaitės knyga ir šiaudien išlieka kaip informacinis leidinys apie dokumentus, buvusius sovietiniuose valdžios archyvuose ir dabar saugomus Lietuvos valstybiniuose archyvuose. Šioje knygoje publikuojami dokumentai leidžia tarp eilučių įskaityti tikruosius faktus ir daryti akivaizdžiai priešingas išvadas, nei sovietmečiu leista jas formuluoti knygos autorei. Beje, šioje knygoje skelbiama dokumentine medžiaga savo monografijoje rėmėsi ir kun. J.Šalčius.

³ [J.Šalčius] *Arkivyskupas Mečislovas Reinys*. Čikaga: Lietuvių krikščionių demokratų sąjunga. (M.Morkūno spaustuvė), 1977, 248 p.

⁴ A.Urbonaitė, E.Šiugžda (sudarytojai), *Mečislovas Reinys – mokslininkas, valstybininkas, arkivyskupas, kankinys. 100-osioms gimimo metinėms (1884–1984)*, Kaunas, 1996, 64 p.

Trečia reikšminga publikacija arkivysk. M. **Reinio** asmenybei pažinti yra Algimanto **Kasparavičiaus** straipsnis „Kunigas Mečislovas **Reinys** diplomatinėje tarnyboje (1925 09 25–1926 04 20)“, išspausdintas straipsnių rinkinyje „Lietuvos užsienio reikalų ministrai 1918–1940“⁵. Dokumentais paremta studija leidžia ne tik atidžiau pažvelgti į M. **Reinį** kaip į užsienio reikalų ministrą, Lietuvos diplomatijos vieną vadovą, bet ir susipažinti, kaip jį vertino ir jo draugai bei bendražygiai, ir politiniai oponentai, užsienio valstybių diplomatai. Straipsnis leidžia daryti platesnes išvadas apie M. **Reinio** dvasinę brandą bei jo jau tuomet brangintus principus, kurių laikymasis jį atvedė iki realios kankinystės antrosios sovietinės okupacijos metais.

Nuo 1995 m. nemaža straipsnių apie arkivysk. M. **Reinį** yra paskelbusi Aldona **Vasiliauskienė**. Dalis jų skirta įvairiems arkivyskupo atminimo renginiams pristatyti ir nepakyla virš reklaminės publicistikos lygio. Kiti skirti įvairioms įdomybėms iš arkivyskupo ir jo aplinkos žmonių gyvenimo, pavyzdžiui, publikacija „Arkivyskupas Mečislovas **Reinys** ir T. Aškūnų bei B. Asių kolchozo Moderniojo Cirko biuleteniai“⁶ pasakoja, kaip arkivyskupas savo artimųjų, bendradarbių, giminių būrelyje niūriais antrosios sovietinės okupacijos pradžios metais stengėsi įvairinti niūrius gyvenimo įvykius žaismingo humoristinio „biuletenio“ rašymu. Reikšmingiausia A. **Vasiliauskienės** publikacija M. **Reinio** tema yra straipsnis „Arkivyskupo Mečislovo **Reinio** gyvenimo bruožai“⁷; čia glaustai, laikantis chronologinės sekos, pristatomi pagrindiniai arkivysk. M. **Reinio** gyvenimo tarpiniai, o pabaigoje pateikiami nuo Atgimimo pradžios iki 1995 m. daugiausia straipsnio autorės iniciatyva surengti arkivyskupo M. **Reinio** atminimui skirti renginiai. Straipsnyje pateikta medžiaga beveik visa yra paskelbta kun. M. **Šalčiaus** monografijoje, tačiau A. **Vasiliauskienė** ją dar kartą patikrino, apklausdama vieną tos monografijos iniciatorių kan. Petrą **Baltušką**, taip pat kitus tuo metu dar buvusius gyvus monografijoje aprašomų įvykių dalyvius. Taip sovietmečiu konspiraciniais tikslais anoniškai paskelbtos medžiagos autentiškumas buvo dar kartą verifikuotas ir patvirtintas.

⁵ A. **Kasparavičius**, Kunigas Mečislovas **Reinys** diplomatinėje tarnyboje, kn. *Lietuvos užsienio reikalų ministrai 1918–1940*, red. A. Česonis, Kaunas, 1999, p. 153–172.

⁶ A. **Vasiliauskienė**, Arkivyskupas Mečislovas **Reinys** ir T. Aškūnų bei B. Asių kolchozo Moderniojo Cirko biuleteniai, *Istorija*, t. 42, 1999, p. 12–30.

⁷ A. **Vasiliauskienė**, Arkivyskupo Mečislovo **Reinio** gyvenimo bruožai, *LKMA Metraš-tis*, t. 9, Vilnius, 1995, p. 449–490.

Panašiai tenka vertinti ir kitą A. Vasiliauskienės straipsnį apie M. Reinį, Lietuvos katalikų universiteto kūrėją⁸.

Mūsų nagrinėjamai temai svarbi A. Vasiliauskienės publikacija „Arkivyskupo Mečislovo Reinio pozicija bolševizmo ir tikėjimo klausimais (spauda ir dokumentika)“⁹. Čia pateikiamos M. Reinio nacių okupacijos metais parašytų 10 straipsnių, išspausdintų dienraštyje „Naujoji Lietuva“ (ėjo 1941 06 29–1944 07), santraukos. Taip pat šiame straipsnyje pateikta fragmentų iš 1945–1947 m. arkivyskupo M. Reinio raštų sovietinės valdžios įstaigoms: dėl tikybos dėstymo mokyklose, dėl kapelionų paskyrimo lietuviškiems Raudonosios armijos daliniams, dėl bažnytinių komitetų kūrimo ir parapijų bei bažnyčių registravimo sovietinės valdžios įstaigose.

Dar viena publikacija, kurioje verifikuojami ir koreguojami J. Šalčiaus monografijoje fragmentiškai paskelbti arkivyskupo M. Reinio kanclerio kun. Edmundo Basio atsiminimai, – tai prelado Lado Tulabos atsiminimų knygoje „Neišblėstantys žiburiai“ išspausdintas skyrelis „Arkivyskupas M. Reiny“¹⁰. Vilniečio kunigo E. Basio atsiminimuose skamba lenkų valdymo ir sovietinės okupacijos laikotarpiais įgytos atsargumo gaidelės – esą arkivyskupas M. Reiny per drąsiai gynė tikėjimą ir Bažnyčią nuo sovietinės propagandos kaltinimų bei išpuolių, per drąsiai kritikavo sovietinį bolševizmą nacių okupacijos metais spausdintuose straipsneliuose. L. Tulabos atsiminimai šios atsargumo logikos (t.y. svetimos ir arkivyskupui M. Reiniui) dar nepaliesi, todėl L. Tulabos atsiminimai yra autentiškesni, netraumuoti sovietmečio štampų, kitaip nei kun. E. Basio atsiminimai, kurie sužaloti sunkių autoriaus patirtų išgyvenimų ilgametėje tremtyje Šilutėje, kur šis, buvęs kurios sekretorius, atsidūrė po arkivyskupo arešto.

Arkivysk. M. Reinio bažnytinei ganytojiškai veiklai ir jos motyvacijai tyrinėti reikšmingų dokumentų nedaug teišliko. Asmeninis arkivyskupo archyvas išdraskytas, konfiskuotas ir sunaikintas arešto metu. Dalis tos medžiagos, sovietinių saugumiečių tendencingai išverstos į rusų kalbą, pateko į arkivysk. M. Reinio baudžiamąją bylą, kuri Arūno Streikaus paskelbta penktajame „Fontes historiae Lituaniae“ tome¹¹. Ši buvusioje Lietuvos SSR

⁸ A. Vasiliauskienė, Mečislovas Reiny – Lietuvos katalikų universiteto kūrėjas, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 16, Vilnius, 1996, p. 199–224.

⁹ A. Vasiliauskienė, Arkivyskupo Mečislovo Reinio pozicija bolševizmo ir tikėjimo klausimais (spauda ir dokumentika), *Istorija*, t. 39, Vilnius, 1999, p. 29–40.

¹⁰ L. Tulaba, *Neišblėstantys žiburiai*, Roma, 1998, p. 174–190.

¹¹ *Lietuvos vyskupai kankiniai sovietiniame teisme*, sud. A. Streikus, *Fontes historiae Lituaniae*, t. 5, Vilnius, 2000, p. 573–759.

KGB archyve saugoma byla kruopščiai išnagrinėta Vido Spenglos (Algimanto Žilinsko) studijoje „...Nesiderina su vyskupo sąžine ir luomu“. Pagal arkivyskupo Mečislovo Reinio bylą KGB archyve“¹².

Toks pat likimas ištiko ir Vilniaus arkivyskupijos kurijos aktualųjį archyvą, kurio likučiai po saugumiečių revizijos buvo perduoti Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriui. Iki Atgimimo jie buvo neprieinami objektyviam tyrinėtojiui, o ir dabar dar nėra tinkamai sutvarkyti¹³.

Privačių asmenų, daugiausia kunigų, archyvuose mašinraščių kopijomis klaidžioja kun. Edmundo Basio, kun. Juozo Čepėno atsiminimai. Jais pasinaudojo kun. Juozas Šalčius, MIC, rašydamas savo monografiją.

Taigi remdamiesi glaustai aptartaisiais šaltiniais mėginsime atkurti arkivysk. M.Reinio brendimo sąmoningai tikėjimo liudytojo ir kankinio misijai kelią.

Pirmieji gyvenimo žingsniai carinės Rusijos persekiojamo katalikų tikėjimo aplinkoje

Kaip ir kun. J.Šalčius, šį skyrelį pradedame gana taiklia Prano Dovydaičio mintimi, pasakyta 1934 m. „Ateities“ žurnale išspausdintame laiške vyskupui Mečislovui Reiniui jo amžiaus 50 metų sukaktuvių proga: „Goethe kitados yra, rodos, šiaip pasakęs:

Wer den Dichter will versteh'n

Muss in Dichters Lande gehen,

t.y. „kas nori suprasti dainių, į dainiaus šalį teeina“ – taip norėčiau išversti bent kiek ir poeziją gelbėdamas. Kad ir Tu, Drauge, nesi nei poetas, bet tik mokslininkas ir visuomenininkas, tačiau ir Tavo, kaip kiekvieno mūsų, paveikslas bus aiškesnis, kai jis bus patalpintas Tavo gimtoj aplinkumoj. Tik leisk man pasakyti mano išpūdžius apie Tavo aplinkumą, kurioje kilai, augai ir su kuria ir dabar palaikai artimus santykius vasarą, kad ir trumpam poilsui vykdamas ne kur kitur, bet tik savajan Madagaskaran“¹⁴.

Mūsų nagrinėjamai temai labai svarbūs tie pirmieji M.Reinio žingsniai, toji pirmoji aplinka, kuri nulėmė visą tolesnę M.Reinio asmenybės raidą. Tai ir geografinė aplinka, kraštovaizdis, bet ypač ta dvasinė, religinė nuotaika,

¹² V.Spengla, *Atlikę pareigą. Vyskupai KGB (NKGB, MGB) kalėjimuose*, Vilnius, 1997, p. 143–203.

¹³ Lietuvos mokslų akademijos biblioteka. Rankraščių skyrius, f. 12, b. 2956.

¹⁴ P.Dovydaitis, Vyskupui Mečislovui Reiniui laiškas jo amžiaus 50 metų sukaktuvių proga, *Ateitis*, Nr. 2, 1934, p. 74.

kuri sklido jo vaikystės ir jaunystės metais tėvų šeimoje ir gimtinėje. Koks pirmas dar vaiko M.Reinio išpūdis apie tikėjimą, kurį išpažino jo tėvai ir artimieji? Kokia ta Bažnyčia, į kurią dar kūdikis būdamas tėvų valia buvo įvesdintas? Tai katalikų tikėjimas, Katalikų Bažnyčia, deja, tuo metu svetimos tautos ir svetimo tikėjimo valdovų – Rusijos carų valdžios – persekiojamas ir varžomas.

M.Reinio gimtinė – Madagaskaro vienkiemis – jo vaikystės ir jaunystės laikais priklausė Žemaičių vyskupijos Dusetų parapijos filinei Daugailių bažnyčiai. 1852 m. vysk. M.Valančius, vizituodamas Daugailius, patvirtino juos kaip Dusetų parapijos filiją. Dėl nežinomų priežasčių Daugailiai filija išbuvo ligi II pasaulinio karo pradžios. Tik 1939 m. Panevėžio vyskupas K.Paltarokas Daugailių filiją paskelbė parapija¹⁵. Arkivyskupo gimtinė yra netoli Daugailių–Antalieptės plento (8 km.) maždaug pusiaukelėje tarp Antalieptės (3 km.) ir Daugailių (5 km.). Dabartinė Daugailių bažnyčia pastatyta 1883 m. – taigi vieneri metai prieš M.Reinio gimimą. Tarp naujosios bažnyčios statybos uolių aukotojų-rėmėjų įvardijama ir Reinių šeima¹⁶. Nors iš Madagaskaro vienkiemio į Antalieptę būtų buvę arčiau, tačiau tuo metu Antalieptės bažnyčia buvo stačiatikių rankose. Antalieptėje nuo XVIII a. pradžios įsikūrė karmelitai, kurie 1732–1763 m. čia pasistatė bažnyčią. Po 1831 m. sukilimo numalšinimo Rusijos caro valdžia Antalieptės vienuolyną, parapiinę mokyklą ir bažnyčią uždarė. Katalikų bažnyčia stovėjo apleista iki 1837 m., o tada ji buvo paversta stačiatikių cerkve. 1893 m., kai Mečislovui buvo 9 metai, karmelitų vienuolyno mūriniuose pastatuose buvo įkurdintos stačiatikių vienuolės. Vietinių gyventojų stačiatikinimo ir rusinimo tikslu stačiatikių vienuolės prie savo vienuolyno 1906 m. įkūrė rusišką mokytojų seminariją ir ūkio mokyklą. Tačiau moksleivių iš vietinių gyventojų nesulaukė. Mokyklą lankė tik rusų valdininkų vaikai ir iš Rusijos atvežti moksleiviai. Kai pirminis stačiatikių planas nepasisekė, buvo imtasi kitokių metodų: į mokyklą mokytis buvo privežta iš Rusijos gražių rusaičių. Kiek pasimokiusias ir pramokusias lietuvių kalbos savo mokines vienuolės piršo vietiniams ūkininkaičiams į žmonas, žadėdamos gerus kraičius: po pusvalakį žemės ir po kelis šimtus rublių. Tačiau net ir neturtingi kaimo bernai iš šios akcijos tik juokėsi ir vilionėms nepasidavė. Antalieptės ir apylinkių gyventojai ilgėjosi savo šventovės, jautė carinės Rusijos jiems padarytą skriaudą ir laukė meto, kada ji bus atitaisyta. Apie atimtą bažnyčią buvo kuriamos legendos, kaip ir kada ji vienąkart grįš katalikams. 1905 m. revoliucijos metu,

¹⁵ B.Kviklys, *Lietuvos bažnyčios*, t. 4, Čikaga, 1984, p. 132–136.

¹⁶ Ten pat, p. 133.

kuri Antalieptėje buvo ne „socialistinė“, o labiau religinė, gyventojų susirinkime išrinktas viršaitis Petras **Dičiūnas** su aktyviais bendradarbiais keturis kartus bažnyčios gražinimo reikalu lankėsi vienuolyne ir reikalavo, kad stačiatikių šventikas ir vienuolės katalikams gražintų užgrobtas Antalieptės ir Vencavų bažnyčias, o pačios vienuolės išvyktų į Rusiją, iš kur buvo atvykusios. Tačiau netrukus rusų caro policija ir kariuomenė lietuvišką valsčiaus vadovybę pašalino, aktyvesni jos veikėjai buvo suimti. 1907 m. sausio mėn. P.**Dičiūnas** buvo nuteistas 8 metams kalėjimo, kiti išteisinti. Antalieptės bažnyčia grįžo katalikams tik 1918 m. Taip tą Antalieptės parapijos istorijos tarpsnį aprašo B.**Kviklys**, M.**Reinio** krašto žmogus.

XIX–XX a. sandūroje M.**Reinio** tėviškės aplinkoje vykę įvykiai charakterizuoja tą dvasinę religinę atmosferą, kuri tuo metu buvo būdinga visai Lietuvai. Žemaičių, Seinų ir Vilniaus vyskupijose vyko religinis tautinis sąjūdis, kuris paliko savo atspaudą jaunose širdyse. Ne vienas jaunuolis tuo metu pasirinko kunigo tarnystės kelią. Kaip teisingai yra pasakęs Edvardas **Vidmantas**, – mūsų šiandieninė lietuviškoji liberalioji „istoriografija nesuteikia išsamaus vaizdo apie Lietuvoje vykusį religinį tautinį sąjūdį. Galimas daiktas, kad pasaulietinės inteligentijos tendencija lietuvių tautinį sąjūdį beveik išimtinai tapatinti su aušrininkų ir varpininkų veikla, o katalikų dvasininkijos tautinį kultūrinį darbą laikyti vien konfesiniu siekiu nustelbė pastarosios reikšmę lietuvių tautiniame judėjime. Tačiau tereikia atidžiau pažvelgti į daugybę su tuo susijusių klausimų ir viskas nušvinta kita šviesa. Kas ir kokiam reikalui sukūrė nelegalią spaudą bei šios spaudos platinimo organizaciją, pramynusią kelius visam spaudos draudimo laikotarpiui? Kieno pastangomis gyventojai pradėjo priešintis stačiatikinimui ir rusinimui, tikybos dėstymui rusų kalba mokyklose, šios kalbos vartojimui Katalikų Bažnyčioje? Kas gynė Kęstaičių ir Kražių bažnyčias, kūrė religines organizacijas, slaptas mokyklas, be caro valdžios leidimo statė kryžius, dalyvavo įvairiose procesijose? Gyventojų masinis išitraukimas į šį sąjūdį pirmiausiai buvo grynai religinė paskata. Todėl pagrįstai galima sakyti, kad jėga, sukėlusį pasipriešinimą okupacinei valdžiai, tikrai buvo religinis tautinis sąjūdis“¹⁷.

Šis sąjūdis pasiekė ir M.**Reinio** tėviškę, veikė liaudies nuotaikas. O kaip šio liaudies sąjūdžio idėjos ir dvasia veikė dar vaikystėje M.**Reinį**? Kaip liudija P.**Dovydaitis**, Mečislovas vaikystėje buvęs imlus, ypač religiniams impulsams: „Taip, mokytojo darbo pamėgimą Tu jau mažu vaiku būdamas rodei savo vienmečius kur nors į kluoną susivadinęs, patsai kur ant balkio už-

¹⁷ E.**Vidmantas**, *Religinis tautinis sąjūdis Lietuvoje XIX a. antroje pusėje– XX a. pradžioje*, Vilnius, 1995, p. 10.

kopęs jiems pamokslus sakydavai... O kaip labai mėgdavai su mamute vaikščioti į bažnyčią! Kai šventadienio rytą išgirdavai iš savo sesučių: „Mečiuk, kelkis! Jau mamytė į bažnyčią eina!“ – Tu šokdavai kaip sudegęs ir nesiprausęs bėgdavai į lauką mamytę vydamasis taip, jog ir Tave reikėdavo vytis ir grąžinti namon...¹⁸

Jei ne sąmonę, tai sąmonę veikė vaikystėje išgyventa tėvelio mirtis. Ši patirtis suformavo krikščionišką požiūrį į ją. Neišvengiama artimųjų ar mūsų pačių mirtis – ne pati didžiausia nelaimė. Yra aukštesnių vertybių, kurių nesunaikina nė mirtis. P.**Dovydaitis** rašo: „... Belgijoje bestudijuodamas negalėjai parvykti nei savo ūmai susirgusios motinėlės atlankyti ir jos mirusios palaidoti. Tegalėjai suskubti ją tik laišku atsisveikinti.

Tavo motinėlė mirė sulaukusi senesnio amžiaus, bet savo tėvelio mirties turbūt neatsimėni*. Jis dirbdamas lauko darbą buvo arklio mirtinai sužeistas ir mirė dar visai jaunas. Kai Tavo tėvelį pašarvojus atnešė lentų jo kars-tui dirbdinti, tai patsai vaikiškai džiaugdamas bėginėjai tomis lentomis dar nenujausdamas, kad buvai netekęs savo rūpintojėlio. Nuo to laiko Tavo mamutė Tau drauge ir tėvelį atstojo ...“¹⁹

Vaikystėje ir jaunystėje pradėjęs formuotis krikščioniškas požiūris į mirtį ryškiausiai atsiskleidė paskutiniaisiais gyvenimo metais Vladimiro kalėjime. Kun. Steponas **Matulis**, MIC, „Lietuvių enciklopedijoje“ pateikia tokią žinią: „1951 m., žuvus vienam kaliniui, **Reinys** likusius guodė: „Neliūdėkime. Nukankintieji kovoja su mumis... Jie stiprina mūsų gretas. Tebus pašlovinti nenusilenkę prieš netiesą. Jie gyvena amžinai“²⁰.

Tėvui mirus našlaitį ėmė globoti giminės. 1926 m. vasario 7 d. rašytoje savo kaip Lietuvos užsienio reikalų ministro biografijoje M.**Reinys** sako: kad „yra gimęs 1884.II.5. Madagaskaro vienkiemyje Utenos apskrityje. Aukštesnįjį mokslą ėjo Ašmenoje, Rygoje, Vilniuje“²¹. Kyla klausimas, kaip iš Žemaičių vyskupijai priklausiusios Daugailių filijos jaunuolis pradžios mokyklos mokslus ėjo Ašmenoje, Vilniaus vyskupijoje, o vėliau, baigęs gimnaziją Rygoje, įstojo ne į savo, Žemaičių, vyskupijos kunigų seminariją, o į Vilniaus? Šią mįslę įmena P.**Dovydaitis**: „Tad kaip tokio palyginamai nelabai turtingo, didžiulę šeimyną turinčio (buvai ar ne 10-asis vaikas!) ūkininko

¹⁸ P.**Dovydaitis**, min. str., p. 79.

* Pagal arkivysk. M.**Reinio** bylą KGB archyve, arkivyskupo tėvas Jeronimas **Reinys** mirė 1891 m., t.y. kai Mečislovui buvo 7 metai. Žr. V.**Spengla**, *Atlikę pareigą*, p. 146; *Lietuvos vyskupai kankiniai...*, p. 587, 601.

¹⁹ P.**Dovydaitis**, min. str., p. 75.

²⁰ *Lietuvių enciklopedija*, t. 25, Bostonas, 1961, p. 84–86.

²¹ Lietuvos mokslų akademijos biblioteka. Rankraščių skyrius, f. 12, b. 2956, l. 1–2.

sūnus sveikas galėjai taip ilgai – iki 30 savo amžiaus metų – studijuoti, tiek daug mokslo išėiti, susidomės ne vienas. Aš tą Tavo paslaptį ketinu čia atskleisti, iš Tavęs paties ją nugirdęs, kai dar kartą kažkuriais metais buvova vėl atvykę į Madagaskarą ir šnekučiavovos sėdėdami lauke ant nušienautos pievelės netoliese trobų. Būtent tada pasakei man, kad ilgai studijuoti galėjai ne savo gimtinės remiamas, bet gerų prietelių padedamas, kurie Tau skolino mokslui eiti pinigų lengvomis sąlygomis – be nuošimčių. Turėjęs tokių gerų prietelių eidamas mokslą, šiandien ir patsai esi ne vienam mokslą einančiam tikrai dar geresnis prietelis, nes duodi paskolas neimdamas jokių nuošimčių, bet ir pačios skolintos sumos nuleidi 100%“²².

Kun. Juozas Šalčius, remdamasis arkivyskupo M. Reinio vaikystės ir jaunystės metų draugo kun. Juozo Čepėno prisiminimais, irgi patvirtina, kad būsimasis arkivyskupas „pradinį mokslą ėjo Antalieptės ir Mūrinės Ašmenos (Vilnijoje) mokykloje, nes M. Ašmenoje klebonu buvo jo giminaitis kun. Nenėnas <...> Kadangi jau pradžios mokykloje pasirodė jo gabumai, tai buvo nuspręsta leisti mokytis gimnazijoje. Jis buvo nuvežtas Rygon pas savo giminaičius, pas kuriuos gyveno visą laiką, kol lankė Aleksandro III gimnaziją <...> Gimnaziją baigė aukso medaliu“²³.

Matyt, giminaičio kun. Nenėno paveiktas, jis stojo ne į Žemaičių, o į Vilniaus kunigų seminariją. Mokymasis Ašmenoje ir Vilniaus kunigų seminarijoje jį praturtino reikšminga patirtimi – galimybe susipažinti su sudėtinga sunkius, rafinuotus persekiojimus carinės priespaudos metais išgyvenusios vyskupijos padėtimi, su jos ganytojais, kunigais ir tikinčiaisiais. Ši patirtis, matyt, buvo lemiamas faktorius, kodėl 1939 m. Vatikanas būtent jį, pakėlęs titulinio arkivyskupu, paskyrė Vilniaus arkivyskupo R. Jałbrzykowskio pagalbininku su paveldėjimo teise.

Mokydamasis Vilniaus vyskupijoje jaunas M. Reinys turėjo galimybę susipažinti iš arti su Katalikų Bažnyčios persekiojimu, išsiugdyti katalikiškąjį sąmoningumą ir drąsą. Remdamiesi E. Vidmanto monografija glaustai aptarsime svarbiausius Vilniaus vyskupijos patirtus persekiojimus nuo 1863 m. sukilimo numalšinimo iki XX a. 1-ojo dešimtmečio.

Tuoju po sukilimo numalšinimo iš visų Lietuvos vyskupijų Vilniuje padėtis buvo blogiausia, ypač ištrėmus iš Vilniaus vyskupijos vyskupą A. Krasinskį, kuris vykdamas į užsienį „gydytis“ pakeliui caro valdžios buvo suimtas ir ištrėmtas. A. Krasinskis vyskupijos valdymą perdavė pagal kanonų reikalavimus prelatui J. Bovkevičiui. Esant gyvam vyskupui A. Krasinskiui,

²² P. Dovydaitis, min. str., p. 74.

²³ [J. Šalčius], *Arkivyskupas Mečislovas Reinys*, p. 23–25.

nors ir ištremtam, caro valdžia be Romos žinios neturėjo teisės paskirti kitą ne A. Krasinskio paskirtą valdytoją. M. Muravjovas, atsižvelgdamas į prelado J. Bovkevičiaus nuolaidumą bei senyvą amžių, atkakliai stengėsi į vyskupijos kapitulą įtaisyti valdžiai patikimų dvasininkų, kad vėliau vienas iš jų galėtų užimti valdytojo pareigas. Trys naujai į kapitulą priimti kunigai sudarė caro valdžiai sąlygas šeimininkauti vyskupijoje. 1866 m. mirus vyskupijos valdytojui prel. J. Bovkevičiui, kapitula, pažeisdama kanonų reikalavimus, pasaulietinės valdžios nurodymu „išrinko“ vyskupijos valdytoju vieną iš tų trijų naujųjų – prel. P. Žilinskį. Caro valdžios parankinių įsitvirtinimas Vilniaus vyskupijoje sutapo su carinės vyriausybės pradėta rusų kalbos įvedimo Katalikų Bažnyčios pridėtinėse pamaldose akcija. Prelatas A. Nemeikšis išvertė į rusų kalbą katalikų apeigyną „Rituale Sacramentorum“ ir be Romos aprobatos 1869 m. išleido rusišku pavadinimu „Trebnik“. Vilniaus kunigų seminarijos rektorius kun. E. Tupalskis įvedė seminarijoje rusų kalbą. Vyskupijos valdytojas P. Žilinskis važinėjo po parapijas ir sakė pamokslus rusų kalba, bet nesulaukė ne tik liaudies, bet ir privilegijuotų sluoksnių pritarimo. Tik nedaugelis kunigų pakluso vyskupijos valdytojo nurodymams įvesti rusų kalbą į visas pridėtines pamaldas, melstis ir sakyti pamokslus rusų kalba. Netikėtas įvykis sustabdė pradedančią įsibėgėti prievartinės rusifikacijos akciją. 1871 m. Vilniuje buvo nužudytas vienas iš Katalikų Bažnyčios rusintojų – prelatas E. Tupalskis. Jo kūnas be galvos buvo rastas netoli Vilniaus generalgubernatoriaus vasarnamio. Tai padarė didelį įspūdį, ypač kunigams, psichiškai paveikė vyskupijos valdytoją P. Žilinskį. Jam pradėjo vaidintis, kad jį persekioja žmogžudžiai. Po šios tragedijos kunigai nustojo vartoti bažnyčioje rusų kalbą. 1882 m. prelatas P. Žilinskis išvyko į užsienį gydytis, Romoje atliko rekolekcijas, grįžęs į Vilnių atsistatydino iš valdytojo pareigų ir po kelerių metų mirė. Gyvenimo pabaigoje jis kartodavo, kad reikia laikytis Bažnyčios kanonų. 1883 m. Roma Vilniaus vyskupu paskyrė K. Hrineveckį. Katalikų pamaldų rusinimas liovėsi, tačiau gyventojų stačiatikinimas tęsėsi toliau. Ši akcija Vilniaus vyskupijoje vyko nepalyginamai aktyviau nei kitose Lietuvos vyskupijose ir dažniausiai taikant prievartą bei materialinį skatinimą. Tačiau neteisėtos prievartinės priemonės nepadarė carinei vyriausybei pasiekti jos norimo tikslo.

Paskyrus Vilniaus vyskupu K. Hrineveckį iš pagrindų pasikeitė vyskupijos padėtis, egzistavusi po 1863 m. sukilimo. Vyskupiją pagaliau valdė teisėtas vyskupas, turintis visas Bažnyčios numatytas teises, o tarp tikinčiųjų – autoritetą ir pagarbą. Tačiau jis valdė neilgai – 1885 m. ištremtas į Jaroslavlį policijos priežiūrai. Jo paskirtas vyskupijos valdytojas kanauninkas M. Gara-

[simavičius](#), atsisakęs paklusti caro valdžios reikalavimams, buvo ištremtas į Velską. Caro valdžia, nepaisydama Romos Kurijos nepritarimo, „paskyrė“ vyskupijos valdytoju kanauninką [L.Zdanavičių](#). Tik 1897 m. Vilniaus vyskupijos valdytoju su Vatikano žinia buvo paskirtas vyskupas [S.Zveravičius](#). Tačiau netrukus ir jis susikirto su caro valdžia dėl katalikų tėvų vaikų stačiatikinimo. Mokyklos prie cerkvių Vilniaus gubernijoje buvo steigiamos ten, kur negyveno stačiatikių šeimos. Todėl buvo aišku, kad tokių mokyklų tikslas buvo ne tiek mokyti vaikus, kiek stačiatikinti kito tikėjimo gyventojus. 1902 m. vysk. [S.Zveravičius](#) išleido slaptą aplinkrašį „Į Vilniaus vyskupijos dvasininkiją“ ir išsiuntinėjo kunigams. Aplinkraštyje vyskupas nurodė, kad cerkviinių mokyklų vadovai ir katalikų kunigus žiūri kaip į fanatikus, valstybės priešus, jų įtaka mėginama neutralizuoti verčiant katalikų jaunąją kartą stačiatikiais. Katalikų jaunimui cerkvinės mokyklos yra žalingos, todėl vyskupas [S.Zveravičius](#) įsako visiems Vilniaus vyskupijos kunigams budriai sekti, kad katalikų vaikai nelankytų tų mokyklų. Reikia paveikti tėvus, kad neleistų vaikų į tokias mokyklas, o jeigu įkalbinėjimai nepadės, įsakoma per išpažintį neduoti nuodėmių atleidimo tokiems vaikams, jų tėvams ar globėjams. Carinę valdžią ypač apstulbino vysk. [S.Zveravičiaus](#) aplinkraščio žodžiai: „Bažnyčia liepia mylėti savo tėvynę, klausyti monarcho, lieti kraują už jį ir savo tėvynę, bet taip pat **liepia tvirtai laikytis savo tikėjimo ir ginti jį prireikus net savo gyvybės kaina**“. Šiuos vyskupo žodžius valdžios atstovai vertino kaip iššūkį vyriausybei, esą jie pranokė visą iki šiol pasireiškusį katalikų kunigų ižūlumą, nes per 40 metų nebuvo girdėti, kad kunigai būtų raginę katalikus mirti už savo tikėjimą. Represijų ilgai laukti nereikėjo: tais pačiais 1902 m. vyskupas [S.Zveravičius](#) buvo ištremtas į Tverę. Peterburge buvo pradėtas svarstyti planas išvis panaikinti Vilniaus vyskupiją. Tai nebuvo nauji kėsmai; dar XVIII a. pabaigoje [Jekaterina II](#) buvo prijungusi Vilniaus vyskupiją prie Livonijos vyskupijos, bet tik keletui metų; po 1863 m. sukilimo Vilniaus generalgubernatorius [M.Muravjovas](#), ištrėmęs vyskupą [A.Krasinskį](#), planavo panaikinti Vilniaus vyskupiją ir prijungti ją prie Minsko vyskupijos. Caras tačiau tam planui nepritarė, trečiasis bandymas 1902 m. pradėtas planuoti užsitęsė, 1904 m. atšaukus lietuviškos spaudos draudimą ir prasidedant 1905 m. revoliucijai, jau nebuvo realizuotas. 1904 m. vyskupijos valdytoju buvo paskirtas vyskupas [E.Ropas](#), kuris 1907 m. taip pat buvo ištremtas. Po jo iki 1918 m., kai Vilniaus vyskupu tapo palaimintasis Jurgis [Matulaitis](#), Vilniaus vyskupiją valdė prel. [K.Michalkevičius](#)²⁴.

²⁴ Plg. E.[Vidmantas](#), min. veik., p. 118–144.

Būsimasis arkivyskupas M.Reinys, dar mokydamasis Ašmenoje, Vilniuje, Peterburge, turėjo būti girdėjęs apie šias Vilniaus vyskupiją skaudžiai pliekusias akcijas. Pirmajame po suėmimo tardyme 1947 m. birželio 12 d. jis taip pasakoja savo biografijos datas: „Aš gimiau 1884 m. Madagaskaro k., Utenos aps., Lietuvoje, ūkininkų, turėjusių 33 ha žemės, šeimoje. 1899 m. baigiau keturias gimnazijos klases Rygoje, po to dvejus metus mokytojavau privačiai ir rengiausi stoti į Vilniaus kunigų seminariją. 1901 m. įstojau į Vilniaus kunigų seminariją, kurią baigiau su puikiais pažymiais 1905 m. ir tais pačiais metais buvau pasiūstas tęsti mokslo į Peterburgo dvasinę akademiją. 1909 m. ją baigiau, parašiau disertaciją ir įgijau teologijos magistro laipsnį. 1907 m. buvau pašventintas kunigu“²⁵.

Mūsų jau minėtoje M.Reinio ranka rašytoje užsienio reikalų ministro M.Reinio biografijoje 1926.II.7 apie savo mokslo ir darbo Vilniuje metus rašoma šiek tiek kitaip: „Aukštesnįjį mokslą ėjo Ašmenoje, Rygoje, Vilniuje“²⁶.

Taigi iki 1895 m. mokydamasis Ašmenos mokykloje iš savo giminaičio ir globėjo Mūrinės Ašmenos klebono kunigo Nenėno tikrai girdėjo apie vyskupų A.Krasinskio ir K.Hrineveckio ištrėmimus į Rusiją bei įžūlų mėginimą įvesti rusų kalbą į pamaldas katalikų bažnyčiose.

Nuo 1901 iki 1905 m. mokydamasis Vilniaus kunigų seminarijoje buvo tam tikra prasme vyskupo S.Zveravičiaus ištrėmimo ir bandymo panaikinti Vilniaus vyskupiją liudytojas. 1905–1909 m. jam studijuojant Peterburgo dvasinėje akademijoje, čia suvažiuodavo studijų dvasininkai iš visų Rusijos imperijoje buvusių katalikų vyskupijų. Be abejo, čia buvo aptarinėjamos žinios apie jose vykusius įvykius, jų ganytojų represavimus. Visi šie įvykiai, jų aptarimai su mokslo draugais, kunigais, dėstytojais formavo jaunojo moksleivio, klieriko ir kunigo apsisprendimą tapti ištikimu Katalikų Bažnyčios sūnumi, jos kunigu, katalikų tikėjimo liudytoju, nebijant dėl to sudėti ir didesnę savo gyvenimo laisvės ar net gyvybės auką.

Brendimas, mokymasis, rengimasis kunigo tarnystei nuolat persekiojimų ir represijų krečiame Vilniaus vyskupijoje buvo ta dirva, kuri augino ne tik uolų sielovadininką, bet ir tikėjimo liudytoją kankinį M.Reinį.

Šitame kontekste galbūt paaiškės, kodėl 1901 m. stodamas į kunigų seminariją Vilniuje rusų kalbos egzamino gavo vos patenkinamą pažymį, kaip apie tai šioje konferencijoje kalbama Algimanto Katiliaus pranešime (žr. „LKMA Metraštis“, t. 24, p. 485–489).

²⁵ Lietuvos vyskupai kankiniai..., p. 599.

²⁶ Lietuvos MAB, Rankraščių skyrius, f. 12, b. 2956, l. 1-2.

Pirmą kartą bolševikų kalėjimuose

Savo oficialioje kaip LR užsienio reikalų ministro biografijoje (beje, rašytoje trečiuoju asmeniu) trumpai nusakyti 1909–1922 m. M.Reinio biografijos faktai: „Reinys Mečislovas <...> 1909 m. yra baigęs R.Kat. Dvasinę akademiją Peterburge teologijos magistro laipsniu <...> 1912 m. yra baigęs Louvan’o (Belgijoje) Filosofijos instituto mokslus filosofijos daktaro laipsniu <...> 1912/13 m. studijavęs biologinius mokslus gamtos fakultete Louvan’e, 1913/14 m. studijavo religijos filosofiją Strassburgo universitete. 1915–22 m. dėstė Vilniaus lietuvių gimnazijoje ir mokytojų seminarijoje, o nuo 1916 iki 1922 m. dėstė filosofiją ir sociologiją kunigų seminarijoje Vilniuje. 1919 m. išbuvo 5 mėnesius bolševikų kalėjimuose Vilniuje, Daugpilyje ir Smolenske...“²⁷

Būtent šį pirmąjį kalinimą bolševikų kalėjimuose galime laikyti antruoju svarbiu išgyvenimu, brandinusi M.Reinį sąmoningam apsisprendimui kankinystei.

1947 m. birželio 14 d. tardyme Vilniaus MGB kalėjime į tardytojo Golicyno klausimą: „Ar Jus kada nors buvo represavę Tarybų valdžios organai?“, kalinys arkivyskupas M.Reinys atsakė trumpai, lakoniškai nutiesdamas tiltą tarp 1919 m. kalinimo ir ir antrojo sovietmečio represijų: „1919 m. vasario mėn. Tarybų valdžios organai paėmė mane įkaitu ir kalino Vilniaus, Daugpilio bei Smolensko kalėjimuose. Tų pačių metų liepos mėnesį buvau iškeistas į politinius kalinius iš Kauno kalėjimo ir grįžau į Lietuvą. Arešto motyvų nežinau, nes man nebuvo pateiktas joks kaltinimas.

1944 m. rugsėjo mėn. mane buvo sulaikę LTSR MGB organai, tačiau po dviejų parų paleido“²⁸.

Tačiau netrukus, 1947 m. birželio 12 d., buvo dar kartą suimtas ir nebe paleistas į laisvę iki pat mirties 1953 m. lapkričio 8 d. Vladimiro kalėjime.

Apie pirmojo įkalinimo priežastis 1947 m. birželio 16 d. sovietinio MGB tardytojo Golicyno užrašyti tokie arkivyskupo M.Reinio parodymai: „Mano priešiškus bolševizmui prasidėjo 1919 m., ir nuo tada nuolat didėjo ir ypač sustiprėjo 1940–1941 m. Mano antibolševikinių nuostatų susiformavimui įtaką darė šie faktai.

1919 m. pradžioje, kai Lietuvoje buvo įkurta Tarybų valdžia, iškart buvo iškeltas klausimas dėl religijos mokymo mokyklose uždraudimo. Aš nepritariau šiai Tarybų valdžios priemonei. 1919 m. vasario mėnesį Šv. Mikalo-

²⁷ Ten pat, p. 611.

²⁸ *Lietuvos vyskupai kankiniai...*, p. 611.

jaus bažnyčios [parapijos] salėje Vilniuje aš perskaičiau paskaitą tema „Mokykla ir religija“, kur bandžiau įrodyti, kad religijos mokymą tikinčiųjų vaikams mokykloje reikia išsaugoti ir Tarybų valdžios egzistavimo Lietuvoje sąlygomis. Nors paskaitoje aš nepadariau antitarybinių ar antibolševikinių išpuolių, tačiau tuo metuėjusiame laikraštyje „Švietimo reikalai“ ji buvo įvertinta kaip kontrrevoliucinė.

1919 m. vasario 16 d., Lietuvos nepriklausomybės metinių proga, Vilniuje buvo suorganizuotas iškilmingas posėdis, kuriame, be kitų, ir aš sakiau kalbą. Savo kalbos turinio dabar neprisimenu, tačiau tikriausiai ji buvo savarankiškos nepriklausomos Lietuvos valstybės susikūrimo tema. Po šio iškilmingo posėdžio Tarybų valdžios organų atstovai patikrino aktyviausių posėdžio dalyvių dokumentus, taip pat ir mano, o 1919 m. vasario 22 d. aš buvau suimtas ir įkalintas iš pradžių Vilniaus, vėliau Daugpilio ir Smolensko kalėjimuose, ir tik 1919 m. birželio mėnesį buvau iškeistas į politinius kalinius iš Kauno kalėjimo.

Nors aš nebuvau apkaltintas įvykdęs kontrrevoliucinius nusikaltimus ir kalėjime buvau laikomas kaip įkaitas, tačiau manau, jog suėmimo motyvas buvo minėta paskaita ir kalba Lietuvos nepriklausomybės metinių dieną, ir tai vertinau, kaip neteisėtą Tarybų valdžios organų veiksmą mano atžvilgiu²⁹.

Apie šį pirmąjį M.Reinio kalinimą tarpukario nepriklausomos Lietuvos periodikoje buvo paskelbta keletas publikacijų³⁰.

Savo prisiminimuose šį įvykį plačiai aprašė tuo pat metu kaip įkaitas areštuotas kan. Povilas Dogelis³¹.

Palaimintojo Jurgio Matulaičio dienoraštyje 1919 m., vasario 27 d. įrašyta: „Nebeatmenu, kurią dieną kun. prof. Reinys ir paskui kun. Bielauckas atėjo klaustūs, kas daryti. Bolševikai ieškoję jų suimti: ar bėgti, ar liktis? – Darykite, Tamistos, kaip tinkami, atsakiau. – Aš, Tamista dėtas, nebėgčiau – pasiketino liktis. – Kun. Reinį jau suėmę nubugdė bolševikai kalėjiman. – Girdėjau, kad jau ir p. Liudas Gira, ir p. Bortkevičienė esą susodinti kalinyje; žadą bolševikai dar ir kitus kai kuriuos įžymesnius lietuvius suimti. – Vakar leido kalėjime kunigams šv. Mišias laikyti; nusiuntėme, kas reikia“³².

²⁹Ten pat, p. 619–621.

³⁰P.Dogelis, Bergždžia kova, *Ganytojas*, Nr. 2, 1922, p. 51–53; Prieš 20 metų. 1919 m. kovo 3 d. Vilniuje areštuotas kun. M.Reinys, *XX amžius*, Nr. 51, 1939, kovo 3 d.; Prieš 20 metų (Vilniuje, kaip įkaitai už areštuotus Kaune bolševikus laikomi kalėjime kun. dr. M.Reinys), *XX amžius*, Nr. 53, 1939, kovo 7 d.

³¹P.Dogelis, *Kalėjimuose pas bolševikus*, Kaunas, 1930 m.

³²Pal. J.Matulaitis, *Užrašai* (parengė P.Subačius), Vilnius: Aidai, 1998, p. 155–156.

Remdamasis P. Dogelio atsiminimais bei paties Reinio pasakojimais, šio pirmojo kalinimo ir išlaisvinimo sunkumus ir išbandymus yra aprašęs P. Dovydaitis jubiliejiniame rašinyje „Vyskupui Mečislovui Reiniui laiškas jo amžiaus 50 metų sukaktuvių proga“:

„Vilnių užėmusiems bolševikams Tu buvai dagys aky. Mat buvai ne tik sausas „štubengelertas“, t.y ne tik kabinetinis mokslo žmogus ir mokytojas, bet ir visuomenininkas. Toks būdamas, Tu, jei turėdavai kur galimumo kokią viešą paskaitą paskaityt, su bolševizmu nekoketuodavai, kaip kad kai kas ir katalikų darė. Dėl to bolševikai pirmiausia puldavo Tave savo laikraštपालाीकुसे, o kai buvo priversti iš Vilniaus spranda trūkčiais nešdintis, tai su kitais įžymesniais Vilniaus lietuvių veikėjais ir Tave jie pasigrobė kaip įkaitą. Tai reiškė, kad Tavo lyginamasis svoris jau tuomet buvo neeilinis. Areštavę Tave 1919 m. vasario mėn. 23 d., paleido tik lygiai po penkių mėnesių.

Būdamas specialybe psichologas ir nelabai kalbus atsilankantiems pas Tave intervjūvistams, vienam tokių ši savo gyvenimo penkių mėnesių laikotarpį pavadinai „specifinio malonumo“ laikotarpiu ir jį taip apibūdinai vienu sakiniu: „1919 metais bolševikai davė geros progos per penkis mėnesius jų lėšomis pažinti Vilniaus, Daugpilio ir Smolensko kalėjimus, jų malonumus su... visomis jų blakėmis asmeniškai patirti ir tuo būdu gerai susipažinti su kalinio psichologija <...>

Bet aš dar norėjau ir daugiau ši tą sužinoti iš Tavo gyvenimo pe ši „specifinio malonumo“ laiko tarpą. Tuo tikslu permetęs akimis Tavo šio laikotarpio gyvenimo draugo kan. Dogelio dienoraštį radau: kaip visi buvote Vilnių areštuoti, kaip 1919 m. Velykų naktį purvinais keliais buvote pėkšti iš Vilniaus atvaryti Ukmergėn (patsai jau iš užsienių grįždamas turėjai skaudamas kojas dėl gyslų išsiplėtimo), paskui ir pėkšti, ir važiuoti buvote nugabenti į Zarasų kalėjimą Tau neleidus Daugailiuose nė su savaisiais pasimatyti, kaip paskui buvote sugrūsti Daugavpilio kalėjiman ir čia privertė jus valyt komisarų išvietes, kaip paskui gražiausiomis pavasario dienomis sugrūstus bekoniskame vagone jus vežė į Smolenską ir čia palaikė iki liepos mėn. 20 d., kaip Tau Smolensko katorginiame kalėjime „konovalas“ felčeris ausį sužeidė, kaip paskui buvote vėl gabenami atgal į Daugavpilį, o iš čia pėkšti varomi į Zarasus, kaip pagaliau ketvirtąją kelionės dieną buvote atvežti į bolševikų-lietuvių frontą, ėjusį tuo metu tarp Degučių ir Daugailių.

Apie paskutinį rafinuotą bolševikų pasityčiojimą iš jūsų žinau net tik iš kan. Dogelio dienoraščio, bet vieną kartą važiuojant pro Degučius ir patsai man pasipasakojai apie čia turėtus tokius šiurpius pergyvenimus, nuo kurių

buvai net apalęs. Juk čia teko iškentėti tikrai rafinuotas nervų draskymas. Tik įsivaizduokime. Be jokios kaltės įkaitu paimtas, penketą mėnesių kalėjimuose iškankintas žmogus inteligentas po keturių vargingos kelionės dienų su naktimis be poilsio atgabenamas ton vieton, kur jisai tikisi, kad štai jau baigiasi jo visos kančios, kad netrukus po valandos kitos jis jau gaus laisvę ir grįš į savo tėvynę. Jis kelias valandas vežamas užrištomis akimis per fronto pozicijas, rodos, atvežamas į pačią iškeitimo vietą. Bet pastovėjus ilgą valandą sukomanduojama skubiai važiuoti atgal (vis užrištomis akimis), lekiama plentu šuoliais, galą pavažiavus pasukama iš plento į paprastą kelią, juo kiek pavažiavus sustojama, komanduojama lipt iš ratų, stoti paskui vienas kitą, susikibti ir užrištomis akimis eiti nežinia kur ir girdėt, kaip kareiviai čia pat barškindami užtaiso šautuvus... tai koki nervai čia gali išlaikyt. „Dieve! Aš ilgai rengiausi dirbti Tavo garbei ir mano brangios Tėvynės gerovei! Ir štai dabar, vos tik pradėjus dirbti, jau turiu su gyvybe skirtis ir čia pat šalia savo gimtinės...“ – tokios maždaug mintys galėjo ateiti Tau aną šiurpulingąjį momentą, kol dar sąmonė veikė. Paskui ji pasiliovė veikusi ir apalpai...

Bet ir šį baisųjį momentą išgyvenus, dar nebuvo atėjęs jūsų vargų galas: dar apie septynetą valandų bolševikų fronto štabe laukimas, vėl užrištomis akimis gabenimas į frontą, čia laikymas, vėl gabenimas atgal ir vėl priekin, atvedimas į pačią liniją, nesulaukus iškeitimo vėl gabenimas atgal į Zarasus visą iškeitimo viltį praradus, vėl gražinimas, vėl užrištos akys, vėl pėkščių ėjimas... juk šitos valandos turėjo rodytis esančios amžinybė... Todėl tat, kaip pagaliau buvote iškeisti ir perėjote tą istorinį upelį, kuris anuo metu skyrė laisvąją Lietuvą nuo dar bolševikų laikomos, tai negalėjote tikėti, kad jau pagaliau esate iš to pragaro išsivadavę, kad jau įžengėte į laisvąją Tėvynę...“³³

Įdomią detalę iš pirmosios M.Reinio kelionės po bolševikinius kalėjimus pateikia J.Šalčius savo monografijoje: „1919 m. balandžio mėnesį, kai lietuvių inteligentai buvo suimti įkaitais, buvo pats palaidinys. Įkaitai pėsčiomis buvo varomi per tirpstantį sniegą Ukmergės kryptimi iki Maišiogalos. Kun. dr. Reiny turėjo nesveikas kojas – išsiplėtusias venas. Kelyje buvo kartą net apalęs. Nuo Maišiogalos iki Smolensko buvo vežami traukiniu. Keliaujant šioje „kelionėje“ pro savo tėviškę – Daugailius, kun. M.Reinys norėjo susitikti – pasimatyti su savo namiškiais. Bet leidimo negavo. Be to, nakvojant Daugailiuose, kun. M.Reinys buvo apnavindintas kaimo tipo tualeto patalpose. Buvo silpnai saugojamas, galėjo pasišalinti – „pabėgti“. Kiti

³³ P.Dovydaitis, min.str., p. 76–78.

bendrakeleiviai taip ir patarė padaryti. Bet kun. [Reinys](#) atsisakė taip padaryti, nes, girdi, dėl to galėsiąs nukentėti sargybinis“³⁴.

Iš tikrųjų tai labai kilnus poelgis, retas atvejis tuometinėje Lietuvoje, o ypač Vilniaus krašto ideologinių, tautinių ir religinių susipriešinimų visuomenėje. Palaimintasis Vilniaus arkivyskupas Jurgis [Matulaitis](#) ne tik pasakino kun. M. [Reinį](#) nebėgti nuo galimo suėmimo, nepalikti savo kunigiškų pareigų Vilniuje, bet ir įkvėpė krikščionišką tolerantišką laikyseną skirtingų ideologijų, tautybių ir religinių įsitikinimų žmonių atžvilgiu.

Apie palaimintąjį Jurgį [Matulaitį-Matulevičių](#), kaip savo buvusį vyskupą, M. [Reinys](#) rašė: „Vyskupas [Matulevičius](#), mokyčiausias, geros širdies, didelio šventumo žmogus, visur jautriai nešališkas, kiek jisai yra patyręs skausmų iš lenkiškųjų nacionalistų pusės, tik jisai ir vienas Dievas težino! Įskaudinti vyskupą buvo nacionalistiškojo lenkų patriotizmo ženklas. Ir juo kuris menkesnis buvo asmuo, abejotinos vertės, juo uoliau stengėsi sau krauti šios rūšies patriotiškus nuopelnus ir skinti laurus. Nei tiesos, nei teisės, nei logikos nežiūrėjo <...> Žinoma, ne visi lenkai taip darė, bet smarkieji, kuriuose mažiau buvo išmanymo ir doros arba kurių lenkiškoji kilmė buvo abejotina“³⁵.

Visiškai priešingą laikyseną pal. J. [Matulaitis](#) aprašė savo Dienoraštyje 1919 II 27–III 1–1921 III 31. Tai bolševikų nužudyto kunigo [Dijakowskio](#) atvejis:

1919 II 23–27. „Pranešta man, kad 16.II.19 Visų Šventųjų bažnyčioje neskaityta mano aplinkraščio į vilniečius. Būk kun. [Dijakowskis](#) išradęs, kad jame nieko lenkiška, nieko tautiška nėsant, neverta esą jo nė skaityti, kad negana aštriai prieš bolševikus esąs parašytas. Jau seniau man sakyta, kad kun. [Dijakowskis](#) esąs didelis lenkų tautininkas, veikėjas ir iki ausų skendįs politikoje. Prašiau ištikimą žmogų, kad patikrintų, ar iš tikrųjų mano aplinkraščio neskaityta. Pasirodė, kad taip. Pasišaukęs 29.II.19 dekaną kun. [Wołodźko](#), paklausiau, ar visur skaityta mano raštas. Sakėsi jie liepęs skaityti po kiekvienų šv. Mišių. Pasakiau apie Visų Šventųjų parapiją ir prašiau, kad dalyką ištirtų. Vakar pranešė man, kad patį kleboną užėmęs; šis prisipažinęs, kad neskaitęs. Dekanas ėmė jį teisinti: kad per vėlai gavęs raštą. Kada gavo, paklausiau. Iš vakaro, atsakė. Taigi, buvo laiko skaityti. Toliau aiškino, kad nebuvę įsakyta skaityti, o tik atsiųsta buvę 100 egz., taigi jis manęs, kad gal tik žmonėms išdalyti, kad pagaliau jis tuos lapelius žmonėms išda-

³⁴ [J. [Šalčius](#)], min. veik., p. 32–33.

³⁵ K. [Čibiras](#) (red.), *Arkivyskupas Jurgis [Matulevičius](#)*, Marijampolė, 1933, p. 98–99.

lijęs, kad prieš Sumą jam kur lapelis nusimėtęs ir taip toliau. Man tie aiškini-
mai nepatiko ir jie manęs nė kiek neįtikino. Paklausė, ar aš jį dėl to bausiąs.
Sakiau, kad ne. Ar jis galiis ateiti pats atsiprašyti? – Kodėl ne.<...>“

„Šiandie buvo ir pats kun. **Dijakowskis**. Atsiprašinėjo; teisinosi, kad vė-
jas ar kas ten visą dalyką supainiojęs. Nenorėdamas, kad žmogus toliau pai-
niotųsi ir niekus kalbėtų, ėmiau ko kita klausinėti.

Pasigyrė, kad tą dieną norėjęs sudaryti bloką prieš bolševikus, susiva-
žiačius tartis dėl savo reikalų; o šiems nutarus, kad Lietuva ir Baltgudija
jungtųsi federacijos ryšiais su Rusų Respublika, jis sušaukęs žmones ir nuta-
rė prieš tai protestuoti ir sustatė protestą. Klausėsi, ar jį siųsti į užsienius,
kad išspausdintų, ar ne. Sakiau, kad ne, nes žmones be reikalo tik bolševikai
persekiotų.

Mano nuomone, geriau būtų padaręs, kad būt žiūrėjęs Bažnyčios ir ne-
sikišęs į politiką. Kun. **Dijakowskis** būk iš lietuviškos parapijos kilęs, lietu-
viškai mokąs. JM. kun. **Michalkevičius** jam buvo pavedęs skaityt lietuvių
laikraščius ir pranešinėti, kas ten rašoma.

Šis atsitikimėlis rodo, kaip kai kurie Vilniaus kunigai įsipolitikavę. Jei
kas jų politinius darbus kliudo, tai nė vyskupo pasiryžę neklausyti, o tokių
kunigų Vilniuje didelė dauguma!

Man sakę buvo seniau, kad jei tik aš imsiu katalikiškai valdyti, nepaisy-
damas tautybių (ypač lenkų tautininkų), tai sutiksiu ne kartą kunigų pasi-
priešinimą ir revoliuciją.

Tai esant tiesą rodosi. Stipriai nuliūdau dėl šio atsitikimo. Tarsi men-
kniekis, bet reiškia žmonių dvasią. Kuo čia pasitikėti ir kuo remtis.

Kur imti kunigų, tikrų katalikų? Tu Patsai, Viešpatie, teikies atitaisyti ir
išgydyti kai kurių kunigų dvasią, nesveikų tautiškumą ir politikavimų nuo-
dais užkrėstą.

To kunigo nebaudžiau. Maniau, gana bus, kad jaus, jog aš žinau, kas
darosi, ir numanau. Kita ką palieku jo sąžinei ir Viešpačiui Dievui.

Pirmiau jis, būdamas pas mane, dėjosi laiko neturįs, dėjosi dideliu kuni-
gų veikėju; iš kalbos buvo numanu: aš sau esu klebonas, dirbu savo darbą,
vyskupo nelabai paisau, nelabai nė turiu kada su vyskupu kalbėtis ir tarties.
Dabar atėjęs jis rodėsi lyg sugautas. Gal Dievas leido, kad kiek jis nusilenk-
tų. Pavedu jį Dievo Apveizdai“.

1921 III 31. „Kun. **Zenkevičius**, šv. Stepono rektorius, atėjo draugijos ir
įstaigos „Powściągliwość i praca“ reikalui. Tą draugiją buvo įsteigęs a.a.
kun. **Dijakowski**, dar būdamas prie Ašmens Vartų vikaru. Paskui jis likosi
šv. Stepono rektorium; tos bažnyčios pliaciujė pastatydino įstaigai „Pow-

ściagliwość i praca“ namus ir ją vedė. Paskui Visų Šventųjų bažnyčios klebonu likosi, o šv. Stepono rektorium – a.a. kun. [Kirsnowskis. Dijakowskis](#) visuomet valdė įstaigą. Einant Vilniun bolševikams, kun. [Dijakowski](#) bėgo. Apie Gardiną suėmė jį bolševikai. Sumigus sargams, jis vieną kirviu nukirtęs, o kitą mirtinai sužeidęs; pats pasislėpęs. Žmonės sugavę kun. [Dijakowskį](#), bijodamiesi, pristatė jį bolševikams; šie, palaikę kalėjime, jį teisė; spėjama, kad nužudė. <...>

Ant a.a. kunigo [Dijakowski](#) nuolat tėvai, darbininkai ir auklėtojai skųsdavosi; daug turėjau dėl to baldos; buvo tardymas, byla. Dabar viskas nurimo“³⁶.

Pats [M.Reinys](#) savo pirmąjį areštą ir pal. [J.Matulaičio](#) patarimą – dvasinę paramą nelengvo apsisprendimo – išbandymo metu taip aptarė:

„1919 m. vasario mėnesį Vilniuje šeimininkavo bolševikai. Sužinojau, kad esąs bolševikų įsakymas mane suimti. Gavęs tą žinią pirmąją naktį savo bute nenakvojau. Iš tikrųjų tą naktį buvo atėję bolševikai suimti, bet manęs nerado. Rytojaus dieną nuėjau pas savo vyskupą pasitarti, kas daryti, ar pasišalinti į nepriklausomą Lietuvą ar pasilikti. Tėviškai suramino ir patarė nesišalinti; sakė, gal ir kitiems reikės pakliūti, tai visi kartu kentėsime. Taip ir padariau. Tiesa, kitą naktį suėmė, teko pamatyti ir patirti keletą bolševikų kalėjimų, tačiau galų gale visa tai išėjo į naudą: teko gerai patirti, kaip kiti žmonės gyvena ten, kur yra sunkiausia bausmės vieta. Tą patyręs žmogus jautiesi drąsesnis pasaulyje, daugiau brangini savo ir kitų žmonių laisvę, geriau supranti ir įvertini brutalią prievartą, geriau atjauti Dievo sutvertojo pasaulio gražumą ir malonumą, daugiau perpranti, kad tik nedoro žmogaus darbai ardo gyvenimo jaukumą. Šitų pamokų ir už didelius pinigų neatiduočiau, ir brangiajam savo Vyskupui už gerą patarimą esu nepaprastai dėkingas“³⁷.

Taip pal. Jurgio [Matulaičio](#) vadovaujamas kun. [M.Reinys](#) 1919 m. žengė dar vieną reikšmingą savo brendimo herojiškai tikėjimo liudijimo kankinystės aukai žingsnį.

Pirmieji sunkūs išbandymai tarpukario nepriklausomoje Lietuvoje

Pagal 1926 02 07 [M.Reinio](#) ranka rašytą užsienio reikalų ministro biografiją, po pirmo kalinimo 1919 02 23–07 23 bolševikų kalėjimuose kun.

³⁶ [J.Matulaitis](#), *Užrašai*, p. 158–160, 265–266.

³⁷ [K.Čibiras](#), *min. veik.*, p. 98.

M.Reinys grįžo į savo pareigas Vilniuje ir iki 1922 m. vasaros dėstė filosofiją ir sociologiją Vilniaus kunigų seminarijoje, mokytojavo ir kapelionavo Vilniaus lietuvių gimnazijoje, mokytojų seminarijoje, darbavosi Lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ Centro valdyboje kaip narys ar pirmininkas, 1920–1922 m. buvo Lietuvių mokslo draugijos pirmininkas³⁸.

Kaip kun. M.Reinys 1922 09 01 atsidūrė Kaune? Bostone leistoje Lietuvių enciklopedijoje teigiama: „1922 tarp 33 Vilniaus veikėjų išstremtas į nepriklausomą Lietuvą“³⁹. Tą patį kartoja ir Algimantas Kasparavičius. Nei J.Šalčius savo monografijoje, nei arkivysk. M.Reinys savo parodymuose tokio fakto nemini, neįrodytas jis nė ką tik mūsų anksčiau minėtoje jo kaip užsienio reikalų ministro biografijoje (1926 02 07), nors ten minima, kad M.Reinys, 1923 m. gindamas Vilnijos lietuvių teises, yra dalyvavęs Ženevoje Lenkijos prispaustųjų tautų atstovų konferencijoje ir įteikęs Tautų Sąjungos plenumui atitinkamą memorialą. Taigi M.Reinio Vilnijos lietuvių teisių gynimo veikla toje biografijoje nebuvo nutylėta. Nėra pagrindo manyti, kad buvo koks nors pretekstas nutylėti jo tariamą ištrėmimą iš Vilniaus.

Pats vysk. M.Reinys savo prisiminimuose apie pal. J.Matulaitį-Matulevičių taip aprašo savo Kaune atsiradimo istoriją: „1922 m. pavasarį gavau iš Kauno iš Lietuvos Universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto vadovybės kvietimą užimti psichologijos katedrą Teol.-filos. fakultete. Nors daug darbo buvo Vilniuje, tačiau draugai kunigai pritarė fakulteto kvietimui. Kreipiausi į savo vyskupą; jisai nuodugniai apsvarstė dalyką ir nutarė, kad vykčiau į Kauną. Šiuo ir baigėsi antras laikotarpis, kuriame teko turėti reikalų su vyskupu Matulevičiumi“⁴⁰. (Pirmasis laikotarpis buvo M.Reiniui studijuojant Peterburgo dvasinėje akademijoje, kur palaimintasis buvo sociologijos profesorius ir vicerektorius.)

Taigi palaimintasis Jurgis Matulaitis kunigą Mečislovą Reinį išlydėjo ir dvasiniu patarimu padaršino vykti į nepriklausomą Lietuvą, kur laukė nemaži išbandymai ir naujas jo brendimo šventumui ir kankinystei etapas.

J.Šalčius monografijoje pateikti liudijimai, kaip M.Reinio draugai bei jo aplinkos žmonės suprato ir vertino šį jo žingsnį. 1922 m. prof. dr. kun. M.Reiniui išvykstant iš Vilniaus į Kauną profesoriauti tuometinis Vilniaus kunigų seminarijos rektorius prel. dr. J.Uszylo apie M.Reinį pareiškė: „Ten jis taps vyskupu“. Ir M.Reinys tapo, J.Šalčiaus žodžiais tariant, ne tik vysku-

³⁸ Užsienio reikalų ministerio M.Reinio biografija, MAB, f. 12, b. 2956, l. 1.

³⁹ *Lietuvių enciklopedija*, t. 25, Bostonas, 1961, p. 84.

⁴⁰ K.Čibiras, min. veik, p. 99.

pu, bet ir arkivyskupu, vėliau – tos pačios Vilniaus arkivyskupijos apaštališkuoju administratoriumi⁴¹. O mes pridursime, kad Kaune žengė dar vieną ryžtingą savo brendimo kankinystei žingsnį.

Vysk. M.Reinio artimas bičiulis kun. J.Čepėnas pasakoja, kad jis buvo sumanęs išvykti misijų į Belgų Kongą. Sužinojęs apie šį sumanymą M.Reinys pasipriešino. Girdi, ir savo tėvynėje tarp jaunimo reikia daug ką nuveikti, atlikti „misijas“ tarp savųjų⁴². Tokių misijų į nepriklausomą Lietuvą 1922 m. rudenį vyko ir kun. M.Reinys. J.Šalčiaus monografija tokių „misijų“ to meto Lietuvai būtinumą nusakė taip: „1922 m. kuriant universitetą nepriklausomoje Lietuvoje iš lenkų okupuoto Vilniaus krašto buvo pakviestas kun. dr. Reinys vadovauti Teologijos-filosofijos fakulteto Psichologijos katedrai. Vilnius buvo sulenkintas. Inteligentinių lietuvių pajėgų jame buvo maža. Vietos lietuviai inteligentai svarstė: ar dera kun. dr. M.Reiniui palikti Vilnių ir vykti į Kauno universitetą profesoriauti, ar ne. Visapusiškai apsvarsčius dalyką valstybės interesų žvilgsniu ir pritariant Vilniaus vyskupui Jurgiui Matulaičiui, nutarta priimti kvietimą ir vykti į Kauną profesoriauti, – **ruošti lietuvių tautai katalikų inteligentijos kadrus**“⁴³ (išryškinta mano. – J.B.).

Kunigas, vėliau vyskupas M.Reinys nuo 1922 09 01 iki 1931 08 14 buvo Lietuvos universiteto (nuo 1930 m. Vytauto Didžiojo universiteto) Teologijos-filosofijos fakulteto Teorinės psichologijos katedros – vienos iš 22 katedrų tame fakultete – vedėjas, ekstraordinarinis profesorius. 1931 09 14 įstatymu, laužydama Konkordatą, tautininkų Vyriausybė, ironišku A.Gaigalaitės pastebėjimu, „nežymiai pertvarkė fakulteto katedras“⁴⁴, t.y. iš 22 paliko tik 11. Tarp panaikintųjų buvo ir prof. M.Reinio vadovaujamoji Psichologijos katedra. Vysk. M.Reinys liko psichologijos privatdocentas prie Filosofijos katedros, ligi tą fakultetą 1940 m. uždarė sovietinė okupacinė valdžia. M.Reinys dėstė bendrąją psichologiją, lyginamąją psichologiją, pedagoginę psichologiją, psichologijos specialius klausimus ir vadovavo psichologijos pratyboms.

Tačiau akademinis darbas nebuvo vienintelis, kuris tuomet buvo svarbus Lietuvos Bažnyčiai ir valstybei. J.Šalčius teisingai rašė: „Kuriant Lietuvos Respubliką labai trūko intelligentinių pajėgų. Vienam žmogui teko dirbti už du, už tris. Tokiu darbininku, dirbusiu už kelis, nepriklausomos Lietu-

⁴¹ [J.Šalčius], min. veik, p. 31.

⁴² Ten pat, p. 44.

⁴³ Ten pat, p. 40.

⁴⁴ A.Gaigalaitė, *Klerikalizmas Lietuvoje 1917–1940*, Vilnius, 1970, p. 171.

vos pradžioje buvo ir kun. dr. M. **Reinys**⁴⁵. Reikėjo kvalifikuotų, gerai pasirėngusių darbininkų ne tik universitetui, bet ir politikos sferai. Kad į šią sferą ateitų katalikiškos orientacijos veikėjai, buvo svarbu ir Katalikų Bažnyčiai. Pal. Jurgis **Matulaitis** 1926 m. laiške Vatikano valstybės sekretoriui Pietro **Gasparri** rašė apie išsilavinusių kunigų ėjimą į politiką to meto Lietuvoje. Jis nurodė pavojus ir, jo nuomone, išbandymus išlaikiusius kunigus (tarp jų mini ir kun. M. **Reinį**): „Atkūrus Lietuvą, trūkstant išsilavinusių pasauliečių, kai kurie dvasininkai, dažniausiai veiklūs ir iškalbingi, pasinėrė į politinį gyvenimą ir ėmėsi įvairių valstybinių pareigų. Po truputį jie taip išitraukė į pasaulietinę veiklą, kad užmiršo savo luomo įpareigojimus ir net pačią Bažnyčią. Kadangi nebuvo nieko, kas jais gambiai pasirūpintų, veiksmingai nukreiptų reikiama linkme ir tinkamai suvaldytų, kai kurie jų, laikui bėgant, pirmiausia metė kunigo drabužį, o vėliau ir gyvenseną. Radau tris tokius politikuojančius dvasininkus, kurie Lietuvoje tarsi paėmė į savo rankas visą valdžią. Pirmas – žemės ūkio ministras **Krupavičius**, atliekantis darbą, kuris mažiausiai dera su kunigyste, t. y. žemės atėmimą iš daugiau turinčių ir išdalijimą nieko neturintiems arba mažiau turintiems. Jis jau yra tapęs daugelio ašarų ir praeiksmų kaltininku bei priežastimi. Antras – **Šmulskytis**, dabartinis įtakingiausias politinės partijos vadovas ir kone Lietuvos diktatorius. Šis žmogus ir žodžiais, ir raštais aršiausiai užsipuolė Šv. Sostą dėl konkordato su Lenkija. Jis išleido 15 000 egzempliorių knygelės prieš popiežių ir paskleidė šiuos nuodus tautoje. Trečias – **Purickis**, nemenkų gabumų vyras, tačiau faktiškai jau atsimetėlis ir, galimas daiktas, net masonas. Atrodo, jog pirmieji du yra jo įtakoje. Šis žmogus ir raštais kovojo su Šv. Sostu, ir žodžiais jį dergė. Pasiūstas į Romą aptarti reikalų prie Šventojo Sosto, jis savavališkai pakeitė iš vyriausybės gautą notą ir, šitaip padaręs ją visiškai neteisėtą, įteikė Šv. Sostui. Stebėtina, kiek daug jis yra pakenkęs katalikybei<...>.

Vis dėlto nestinga dvasininkų, kurie, išmintingai užsiiminėdami visuomeniniais reikalais ir būdami nemažai nusipelnę katalikybei, liko pavyzdiniais kunigais, pavyzdžiui, Seimo vicepirmininkas prel. **Staugaitis** ir dabartinis užsienio reikalų ministras prof. **Reinys**⁴⁶.

Apie politinę veiklą, kuri prasidėjo daug anksčiau nei kun. M. **Reinys** atvyko į Kauną, 1947 m. birželio 13 d. sovietinis tardytojas užrašė tokius arkivyskupo M. **Reinio** parodymus: „Mano politinė veikla tęsėsi nuo 1917 iki

⁴⁵ [J. **Šalčius**], min. veik., p. 45.

⁴⁶ Pal. J. **Matulaitis**, Laiškas kardinolui Pietro **Gasparri**, Kaunas, 1926 03 02, *Naujasis Židinys/Aidai*, 1999, Nr. 5/6, p. 263–265.

1926 m. 1917 m. aktyvių Vilniaus katalikų būrelio, kuriam vadovavo agronomas [Stulginskis](#), pavedimu aš kartu su kunigu [Čibiru](#) ir vienu lietuviu inteligentu, kurio pavardės neprisimenu, parengėme Krikščionių demokratų partijos programą. Rengdami programą naudojome įvairių kitų partijų programomis. Po to programa buvo pateikta aktyviems Vilniaus katalikų būrelio nariams apsvarstyti ir jie ją patvirtino. 1917 m. lietuvių konferencijoje, pertraukose tarp posėdžių, kieno iniciatyva neprisimenu, buvo sukvietas visų norinčių pasitarimas ir jiems perskaityta Krikščionių demokratų partijos programa. Čia pat visi norintys galėjo įstoti į šią partiją. Šiame pasitarime buvo išrinktas Krikščionių demokratų partijos Centro komitetas, kurio nariu tapau ir aš <...>.

Nuo 1917 m. rugsėjo iki 1918 m. pabaigos ir nuo 1922 iki 1926 m. aš buvau Krikščionių demokratų partijos CK narys, o 1926 m. išstojau iš partijos. Mano praktinė veikla Krikščionių demokratų partijoje pasireiškė tuo, kad aš dalyvavau Centro komiteto posėdžiuose ir savo patarimais padėjau įgyvendinti šios partijos nuostatas. Partijos CK pavedimu skaičiau paskaitas krikščionių demokratų partijos narių susirinkimuose Kaune, Marijampolėje, Kelmėje. Rašiau straipsnius spaudai, kuriuose populiarinau kai kuriuos partijos sumanymus <...>.

1925 m. rugsėjo mėnesį, pasiūlius ministrui pirmininkui [Bistrui](#), tapau Lietuvos ministrų kabineto nariu ir iki 1926 m. balandžio mėnesio užėmiau užsienio reikalų ministro postą <...>.

Užsienio reikalų ministru aš buvau septynis mėnesius. Per šį laiką aš parengiau nepuolimo sutartį su Tarybų Sąjunga; rengiant kokias nors kitas sutartis aš nedalyvavau. 1926 m. kovo mėnesį dalyvavau Tautų Lygos posėdyje Ženevoje, kuriame buvo sprendžiamas Vokietijos stojimo į Tautų Lygą klausimas. <...>

1926 m. balandžio 5 d. popiežius [Pijus XI](#) mane paskyrė tituliniu vyskupu ir Vilkaviškio vyskupu koadjutorium. Dėl šio paskyrimo aš išstojau iš Krikščionių demokratų partijos ir daugiau politinėje veikloje nebedalyvavau⁴⁷.

Kun. [M.Reiniui](#) atvykus į Kauną netrukus prasidėjo didžiulės įtampos laikotarpis Vatikano ir Lietuvos Respublikos santykiuose. Daug kartų įvairių pažiūrų bei ideologinės orientacijos tyrinėtojų ta sudėtinga situacija yra aptarta ir analizuota. Ji visų apibūdinama kaip labai sudėtinga ir Lietuvos strateginiams siekiams įgyvendinti labai nepalanki. Gana vykusį, nešališką,

⁴⁷ Lietuvos vyskupai kankiniai..., p. 605–607.

objektyvų ir lakoniškai trumpą tos situacijos apibūdinimą yra pateikęs kun. J. Prunskis: „Paskelbus 1918 m. vasario mėn. 16 d. savo nepriklausomybę stengtasi užmegzti santykius su Šventuoju Sostu. Jau Benediktas XV parodė prielankumą, sutikdamas paskelbti lietuvių dieną – pasaulinę rinkliavą lietuvių naudai, kuri turėjo ne tik materialinės, bet ir politinės naudos, nes atkreipė pasaulio dėmesį ir parodė, kad Šv. Tėvas randa galimu imti ją į savo globą. 1919 m. Lietuva pasiuntė į Vatikaną minist. A. Voldemarą, grafą A. Tiškevičių ir kun. dr. A. Viskantą, o vėliau prel. dr. G. Narjauską. Jų uždavinys išgauti Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą, bažnytinės provincijos įsteigimą. Šv. Sostas Lietuvą *de facto* pripažino nepriklausoma (1921 09 10) pasiųsdamas savo delegatą mons. Zecchini. Vėliau Seimo vicepirmininkas kun. Staugaitis (vėliau Telšių vyskupas) lankėsi Vatikane, prašydamas, kad Lietuvoje būtų sudaryta atskira Bažnytinė provincija, nuo Apaštalų Sosto priklausoma. Įdomu, kad būsimasis popiežius, o tada popiežiaus nuncijus Ratti palaikė Vilniaus lietuvių dvasininkų pusę, tą elgesį paremdamas samprotavimu, kad „politika neprivalo terorizuoti sąžinės“. 1922 m. Apaštališkas Sostas pripažino Lietuvą *de jure*. Pradėtos derybos dėl konkordato. Derybos dar pagyvėjo, bebaigiant lenkams sudaryti savo konkordatą. Tačiau lenkai <...> suskubo sudaryti savo konkordatą pirmiau. Kadangi juo buvo paliestas mums opus Vilniaus kraštas, tai lietuviai klaidingai šį punktą suprato kaip Vilniaus pripažinimą Lenkijai, ir derybos dėl Lietuvos konkordato nutrūko, o po aštrios lietuvių protesto notos ir diplomatiniai santykiai visai paio. Reikalas pagerėjo, perėmus užsienio reikalų ministerijos vadovybę mons. M. Reiniui. Į Lietuvą Apašt. vizitatoriu liko paskirtas mūsų tautietis arkiv. Matulevičius. 1926 m. balandžio 4 d. „Lituanorum gente“ konstitucija įsteigta Lietuvos bažnytinė provincija, o po metų sudarytas konkordatas, kurio ratifikavimo dokumentais pasikeista 1927 m. gruodžio mėn. 10 d., nuo tos dienos jis įsiteisėjo. Čia reikia pripažinti didelius nuopelnus arkivyskupo J. Matulevičiaus: jis konkordato sudarymu nepaprastai sielojosi, gamino projektus, tarėsi ir paskutinis prieš mirtį džiaugsmingas jo pranešimas buvo Vatikanui, kad Vyriausybė sutinka konkordatą pasirašyti“⁴⁸.

Taigi kun. M. Reiniui teko būti užsienio reikalų ministru šios nemalonios istorijos kulminaciniu momentu, kai paio Lietuvos ir Vatikano diplomatiniai santykiai, o visuomenėje įsivyravo ne tik nusivylimas, bet ir priešiškusmas Vatikano vykdomai politikai, ypač Lietuvos–Lenkijos santykių atžvilgiu. Kokia tada buvo bažnytinė ir politinė padėtis, labai ryškiai matyti iš mūsų jau minėto pal. J. Matulaičio 1926 03 02 laiško kardinolui Pietro Gasparri:

⁴⁸ J. Prunskis, Pijaus XI konkordatų politika, *Pijus XI*, Kaunas, 1940, p. 292–293.

„Respublikai tarsi vadovauja viso labo trys žmonės: darbininkų partijos vadas **Ambrozaitis** ir du anksčiau minėti kunigai – krikščionių demokratų lyderiai **Krupavičius** ir **Šmulškštys**, kartu su judviejų patarėju ir kurstytoju **Purickiu**. Patyriau, jog šie trys kunigai, jei tik dar galima juos šiuo vardu vadinti, labai priešišškai nusiteikę mano misijos atžvilgiu, tad buvau priverstas griežčiausiai su jais kovoti. Nuolatos naudodami įvairias priemones ir šiaip kliudydami, jie trukdė man pasiekti užsibrėžtą tikslą. Galop, negalėdami niekuo pakenkti man ir mano veiklai, pasiekė bent tai, kad santykių su Šv. Sostu užmezgimas, konkordatas ir net vyskupijų padalijimas bei vyskupų skyrimas būtų perkelti po rinkimų, įvyksiančių gegužės mėnesį.

Pačius santykius tarp Šv. Sosto ir Lietuvos jos Vyriausybė laiko viso labo tik suspenduotais, tačiau nenutrauktais.

Pažymėtina ir štai kas: tarp Lietuvos ir Lenkijos yra veik karo padėtis; iš čia nuolatinis lietuvių ir lenkų priešiškus, pyktis, neapykanta, nuolatiniai tarpusavio šmeižtai ir kaltinimai. Esant tokiai nūdienos padėčiai, santarvė neįmanoma. Net jei lietuviai jos norėtų bei galėtų pasiekti, jiems trukdytų Vokietija ir Rusija, siekiančios savo interesų. Tai žaizda, kurios šiandien geriau neliesti nei Šventajam Sostui, nei jo pasiuntiniams.

Lietuvos Bažnyčiai esant tarsi be galvos, o katalikams – be vadovo, masonai, socialistai ir kiti tikėjimo priešai, pasinaudoję šia padėtimi, užsipuolė Šv. Sostą, idant, pasikasus po jo pamatais, sugriūtų pats katalikybės rūmas. Viena vertus, pasitaikius bet kokiai progai ir galimybei, jie, niekindami ir žemindami Šv. Sostą, stengėsi jį užgauti ir įžeisti, atitraukti ir atitolinti jo dėmesį nuo lietuvių, o pačius lietuvius padaryti jam pasibjaurėtinus. Kita vertus, tie patys žmonės išmėgino viską, kas supriešintų lietuvius su Šv. Sostu ir priverstų juos nekęsti paties garbingiausiojo Popiežiaus asmens, skleisdami įvairius įtarinėjimus, kaltinimus ir prasimanymus: esą Šventasis Tėvas ir aukštieji kardinolai nevertina Lietuvos kaip mažos valstybės ir nenori priimti Romon vystančių lietuvių; esą į Lietuvos problemas ir žmones jie žvelgia tik lenkų akimis, vien iš jų sėdamiesi informacijos; esą apjuodintiems ir neteislingai apkaltintiems lietuviams nėra ko tikėtis ko nors gera iš Šv. Sosto, esančio lenkų įtakoje; esą ten tyčia nenorima tvarkyti Lietuvos bažnytinių reikalų; esą, sudarius konkordatą su lenkais, jiems pripažintas ir Vilnius ir t.t. Taip pat jie nesigėdijo skleisti apie Šv. Sostą šmeižtus, kurių net nedera minėti.

Stebėtina, kokį radau čia žmonių susvetimėjimą Šv. Sostui, kokį susierzinimą jo atžvilgiu, dažnai regėjau jį peraugant net į atvirą pyktį. Jei šitaip būtų ir toliau, nežinau, ar nesibaigtų visa tai kokia nors atskala. Paprastų

žmonių, ypač kaimiečių, dvasios iki šiol nepalietė šis užkratas; man kalbant apie Popiežių, jie klausėsi akivaizdžiai ir dievobaimingai susijaudinę. Tačiau, labiausiai plisdami miestuose, šie nuodai užkrėtė daugelio išsilavinusiųjų ir nemažos dalies jaunimo dvasią. Tai išvydęs, nusigandau. Man pasirodė, jog pats Liuciferis su visu piktųjų dvasių legionu stengiasi atsistoti Lietuvos Bažnyčios griuvėsiuose ir tarsi jau drebina patį jos rūmą.

Iš pradžių šios piktosios dvasios mėgino trukdyti ir mano misijai bei apkalbinėti mane patį, esą iš tikrųjų aš turėjęs pasilikti Vilniuje, kol lenkų valdžia išvarys jėga ar Šv. Sostas bus priverstas mane atšaukti, ar maištininkai galės mane nužudyti; kad, atsakęs Vilniaus sosto, aš išdavęs Lietuvos reikalus; kad nūnai, pats pabėgęs, atvykau į Lietuvą parengti sau arkivyskupo vietos ir veikliausiai nusipelnęčiau įvairių Šv. Sosto, kurio reikalai kaip tik dabar sprendžiami Lietuvoje, malonių ir t.t. Buvau priverstas pats gintis ir Popiežiaus vardu atvirai paskelbti, kad niekada nebūsiu nominuotas Kauno arkivyskupu ir neketinu nuolatos gyventi Lietuvoje; kad atvykau saikingai pasitarnauti Lietuvos Bažnyčiai, atsidūrusiai sunkioje padėtyje. Netrukus jie liovėsi begėdiškai mane gundę, regis, greitai suprato, jog siekiu ir noriu vien Bažnyčios bei lietuvių tautos gerovės“⁴⁹.

Taigi realią to meto situaciją atvirai vertinti ir atskleisti iki šiol buvo neįmoku tiek dešiniųjų, krikdemų, tiek kairiųjų, istorinės tradicijos tęsėjų, rašytų studijų autoriams. Tokioje, ypač katalikams, nemalonioje situacijoje kun. M.Reiniui teko imtis ne savo pašaukimo – užsienio reikalų ministro pareigų. P.Dovydaitis šį kun. M.Reinio apsisprendimą gana „įdomiai“ apibūdina: „Kiek pailsėjęs po to „specifinio, t.y. kalėjimo, malonumo“ laikotarpio*, paskui Vilniuj ir Kaune toliau dirbai visuomenės bei politikos darbą, įvairiais slapyvardžiais pasirašinėdamas rašei daug straipsnių laikraščiuose, atremdamas Lietuvos priešų (ypač lenkų) puldinėjimus. Tat kai 1925.IX.25 paėmei vadovauti Užsienio reikalų ministerijai, ši darbo sritis Tau nebuvo svetima. Bet, spėju, tai nebuvo Tavo tikrai mėgiamoji darbo sritis, nes galėjai su poetu pasakyti: Zu was Besserem bin ich geboren (esu gimęs kam geresniam)...“⁵⁰

Pats vysk. M.Reinys šio savo apsisprendimo nei motyvų, nei aplinkybių nėra komentavęs net anksčiau minėtuose prisiminimuose apie pal. J.Matulaitį; ten rašo neminėdamas nei apsisprendimo motyvų, nei su kuo tartasi, nei kokie patarimai buvo gauti. Galime suprasti tik viena – sunkioje Lietu-

⁴⁹ Pal. J.Matulaitis, Laiškas kardinolui Pietro Gaspari..., p. 269-270.

* Kalbama apie 1919 m. kun. M.Reinio kalinimą bolševikų kalėjimuose.

⁵⁰ P.Dovydaitis, min. str., p. 78.

vos Respublikos ir Šventojo Sosto santykių situacijoje, painioje Bažnyčios Lietuvoje padėtyje reikėjo žengti ryžtingus žingsnius, reikėjo atlikti tuo metu nepopuliarius darbus – ir kun. M.Reinys sutiko laikinai pabūti neišvengiama auka. M.Reinys rašo: „Kaip žinome, 1925 m. pradžioje, lenkams sudarius konkordatą su Apaštalų Sostu, palietusį Vilniaus klausimą, mūsų Vyriausybės santykiai su Apaštalų Sostu suiro. Tų pat metų rudenį susiformavo kitas Ministerių kabinetas, kuriame man teko būti užsienio reikalų ministru. Atvykus Apaštalų Sosto vizitatoriui arkivyskupui [Matulevičiui](#) teko su juo turėti pasikalbėjimą, kaip geri santykiai su Apaštalų Sostu vėl būtų galima atstatyti. Šia proga arkivyskupas [Matulevičius](#) prikišo mūsų buvusioms Vyriausybėms, kad jos nepasirūpino anksčiau negu lenkai sudaryti konkordatą. Šituose pasitarimuose buvo nustatyti trys etapai santykiams sutvarkyti: įsteigti bažnytinę provinciją Lietuvoje, sudaryti abipusę atstovybę ir sudaryti konkordatą. Nusistatyta pradėti nuo bažnytinės provincijos įsteigimo, nes tai būtų formalinis ir faktinis atpalaidavimas Lietuvos katalikų ir vyskupijų iš priklausomybės nuo kaimynų lenkų, vokiečių, latvių, tai būtų sudarymas atskiro bažnytinio vieneto bažnytinės provincijos pavidalu, priklausančio tiesiog vien nuo Apaštalų Sosto.

Projektuojant bažnytinę provinciją painiausios vietos tai buvo Kaišiadorių vyskupija ir Klaipėdos kraštas. Kaišiadorių vyskupija Vyriausybės noru turėjo būti sudaryta tose ribose, kaip ji dabar yra, kad ji savo ribomis rodytų rodytų nebaigtą spręsti Vilniaus klausimą. Klaipėdos krašto bažnytinė priklausomybė turėjo būti išimta iš Prūsų Varmijos vyskupo žinios. Ir viena, ir kita pasisėkė gauti iš Apaštalų Sosto, kaip buvo norėta. Nuostabu, kad arkivysk. [Matulevičius](#) savo laiške iš Rymo 1926 m. balandžio mėn. 6 d. man rašė taip: „Apaštalų Sostas, taip greitai ir taip svarbius reikalus ir dar tokia gražia forma atlikdamas Lietuvos Bažnyčios ir Tautos naudai, parodė tikro atjautimo Lietuvos reikalų ir norėjo išreikšti Lietuvai ypatingo palankumo. Tikimasi, kad ir Lietuva tinkamai įvertins tą Šv. Tėvo žygį“. Kad visa tai galėjo įvykti, tai, be abejo, yra nuopelnas arkivysk. [Matulevičiaus](#), kuris turėjo didelį Šv. Tėvo pasitikėjimą.

Buvo arkivysk. [Matulevičius](#) sudaręs ir konkordato projektą sausio mėn. 1927 metų, bet to laiko Ministeris Pirmininkas p.[Voldemaras](#) vis atidėliojo tartis, nors ir pirmiau buvo žadėjęs, kaip man sakė pats arkivysk. [Matulevičius](#), o paskiau staiga užklupo arkivyskupą liga ir pagaliau mirtis⁵¹.

Šioje situacijoje vėl susitinka du žymūs Lietuvos Bažnyčios vyrai iš Vilniaus, kur prasidėjo jų bendradarbiavimas Lietuvos žmonių dvasinei gero-

⁵¹ K.Čibiras, min. veik., p. 99–100.

vei; jis išsiskleidė Lietuvos Bažnytinės provincijos įkūrimu ir Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto diplomatinį santykių atkūrimu. Įdomu, kad Bažnyčios oponentai šmeižė ne tik pal. Jurgį [Matulaitį](#), bet ir užsienio reikalų ministrą kun. M. [Reinį](#). Pirmiausia įtarinėjimų ir insinuacijų bangą sukėlė pats jo sutikimas būti užsienio reikalų ministru.

Valstiečių liaudininkų lyderis M. [Šleževičius](#), Seime svarstant Vyriausybės programą, apie kun. M. [Reinį](#) pasakė: „Jis turi truputį kvapo nach Jesuiten“⁵². M. [Šleževičius](#) dar pridūrė: „Priešaky šitos ministerijos pastatytas žmogus, kuris yra pilnai ištikimas Vatikanui <...> Užsienio reikalai pavesta tvarkyti gali būt ir doram žmogui, bet tokiam, kuris bijo tarti žodį prieš savo dvasinę vyriausybę, kuris yra supančiotas katalikų dvasiškijos hierarchine disciplina“⁵³.

Panašiai apie kun. M. [Reinį](#) kaip būsimą užsienio reikalų ministrą atsiliepė socialdemokratas Steponas [Kairys](#). „Santaros“ lyderis Rapolas [Skipitis](#) pareiškė: „Mums rodosi <...> p. [Reinys](#) vargu galės būti savistovus, jei reikia leidimas gauti iš tos įstaigos, kuri nėra Lietuvos valstybės suverenitete“ (t.y. Vatikano)⁵⁴. Nors tautininkai savo atstovų Seime neturėjo, tačiau savo žurnale „Lietuvis“ apie naujai paskirtą užsienio reikalų ministrą M. [Reinį](#) rašė sutartinai su kairiaisiais, kaltindami kun. M. [Reinį](#) kaip akla klausantį popiežiaus. Pvz., Augustinas [Voldemaras](#) rašė: „Iš tikrųjų mes turime ne savo užsienio reikalų ministerį, o Romos valdininką <...> Negalime laukti, kad kun. [Reinys](#) <...> ką nors padarytų Lietuvos politiniam sustiprinimui. Gyvename be rytojaus, tuo metu, kai lenkai labai toli mato pirmyn ir ruošiasi mus sistemingai praryti“⁵⁵.

Tačiau kritiškiausias ir aštriausias buvo kun. Vladas [Mironas](#) straipsnyje „Dėl kunigų ministerių“⁵⁶. Žinant tolesnę straipsnelio autoriaus kun. V. [Mirono](#) gyvenimo istoriją, kaltinimai M. [Reiniui](#) skamba tiesiog absurdiškai ir paradoksaliai. Svarbiausia, kad visas tolesnis kun. V. [Mirono](#) gyvenimas, ypač jo pabaiga, liudija, jog M. [Reinys](#) krikščioniškai atleido savo skandintojams ir kritikams ir parodė jiems herojišką artimo meilę.

1925 m. rudenį kun. V. [Mironas](#) kaltina kun. M. [Reinį](#) už kunigui nederaumą dalyvavimą politinėje, partinėje veikloje, o 1940 metais pats kaltintojas

⁵² Seimo stenograma. 1925 m. spalio 2 d. posėdis, p. 196; [[Šalčius](#)], min. veik., p. 49.

⁵³ Seimo stenograma, p. 196; [A. Kasparavičius](#), min. str., p. 155.

⁵⁴ Seimo stenogramos. 1925–1926, 196 posėdis, p. 16; [A. Kasparavičius](#), min. str., p. 155.

⁵⁵ [A. Voldemaras](#), Šios dienos ir rytojaus politika, *Lietuvis*, 1926, sausio 22; [A. Kasparavičius](#), min. str., p. 155.

⁵⁶ Kun. V. [Mironas](#), Dėl kunigų ministerių, *Lietuvis*, Nr. 40, 1925, spalio 9 d., p. 11–12.

sovietiniam tardytojui, neslėpdamas savo praeities, atsakinėdamas į klausimus, atvirai pasakojo apie savo veiklą: „Turiu pasakyti, kad aš kartu su kitais aktyviai dalyvavau organizuojant nacionalistinę tautininkų partiją. Pats būdamas buržuazinis ir būdamas artimas šios partijos vadui **Smetonai**, iki 1929 m. aktyviai dalyvavau tautininkų partijos veikloje“⁵⁷.

Grįžkime į 1925 m. Kunigas **V.Mironas**, aktyvus tautininkų partijos veikėjas, kaltina kun. **M.Reinį**: „Dabar sudarytas naujas kabinetas. Jame matome net du kunigus. Kun. prof. **Reinys**, partijos verčiamas (girdėjau, savo vyresnybės nepatiriamas ir net pats nelabai norėdamas), sutiko būti užsienio reikalų ministru. Reikėtų stebuklo, kad jis galėtų pakelti kunigo ministerio vardą. Jis paėmė ministeriją ypatingai sunkiu Lietuvos politikai laikui. Politinių draugų maža: jų veik nėra. Net su Roma mūsų gudrieji politikai pasistengė santykius nutraukti. Lenkų kilpa mums ant kaklo užnerta, belieka tik patraukti. Viduj buvusieji krikščionių bloko ir jų politikos bendradarbiai „Liet. Žiniose“ jau paskelbė, kad kun. **Reinys** ves mus Romon, arba, tarp kabučių skaitant, per Romą – Varšuvon.

Mums, kunigams, žinomas kun. prof. **Reinys**: jis geras profesorius, aukštos doros žmogus, stataus būdo ir tvirtos valios, drąsus žmogus, bet politinių jo gabumų, išskyrus šeškomą*, turbūt maža kas žino. Gal gera kitais atvejais ypatybė – drąsa – jam ir yra pašnibždėjusi imtis tokioj atsakingoj valandoj tokio atsakingo darbo.

Pranokėjas kunigas apšauktas; pasauliečiai irgi ypatingai gero vardo neįgijo; viena gera, – kad jie vien tik savo vardu teatsako. Kunigas prof. **Reinys** ne tiktai partijos, bet ir luomo žmogus. Jo *pereverniošsia nedoverniošsia* puls ne tik ant partijos, kurioje jis yra, bet ir ant visų kunigų, ir ant Bažnyčios. Kiek kun. prof. **Reinys** pasitarnaus kraštui – pamatysime. Bet nebūnant pranašu, galima spėti, kad kunigo **Reinio** ministeriavimas krikščionių blokui geran neišeis. Tie, kurie protestavo viešai prieš kunigus ministerius, agitacijos metu panaudos ir kun. prof. **Reinio** vardą, norėdami labiau įkaitinti žmones prieš kunigus ir atbaidyti juos nuo „kunigų valdžios“.

Taigi, sumetus visa, ką pasakiau, negaliu pasidžiaugti paskaitęs ministerių kabineto sąstate kunigo, ypač prof. **Reinio** vardą“⁵⁸.

⁵⁷ Lietuvos ypatingasis archyvas, b. П-16211–; **Z.Maliukevičius**, *Prievartaujamas Mironas* agentu netapo, *Tautos atmintis*, Nr. 1, 1997, p. 24.

* Šeškomas – „šešių komitetas“, kurio nariai du krikščionys demokratai, du ūkininkų sąjungos, du Darbo federacijos.

⁵⁸ Kun. **V.Mironas**, *Dėl kunigų ministerių...*, p. 11–12.

Nors kun. V. **Mironas** rašė, jog būtų stebuklas, kad „**Reinys** pakeltų kunigo ir ministerio vardą“, tačiau iš istorinės perspektyvos įvairių pažiūrų istorikai palankiai vertina kun. M. **Reinį** kaip užsienio reikalų ministrą. Viena, pirmosios emocinės reakcijos, kai jis buvo paskirtas ministru, ir visai kitokie vertinimai jam jau einant tas pareigas, o tuo labiau iš didesnės istorinės perspektyvos. Drįstume tarti, kad iš visų tarpukario Lietuvos kunigų ministrų trumpai ministeriavęs kun. M. **Reinys** yra simpatiščiausias ir laikui bėgant sulaukia vis palankesnio įvertinimo. Taigi kun. V. **Mirono** nelauktas, neįtikimu laikomas stebuklas įvyko.

Kun. V. **Mironas** sakosi girdėjęs, kad kun. M. **Reinys** ministru tapo vyresnybės, t.y. bažnytinės vadovybės „nepatariamas“. Kas toje sudėtingoje Lietuvos Bažnyčiai situacijoje galėjo „nepatarti“? Tik ne Kaune reziduojantis Žemaičių vyskupas P. **Karevičius**. Seinų vyskupas A. **Karosas** vargu ar būtų nepritaręs, bet jis nebuvo vyskupas tos teritorijos, kurioje dirbo kun. M. **Reinys** profesoriaudamas Kaune. Vilniaus vyskupas pal. J. **Matulaitis**, jį pasiuntęs profesoriauti į Kauną, jau nebebuvo Vilniaus vyskupas, o Vilniaus arkivyskupo sostas po arkivysk. J. **Cieplako** mirties ir 1925 m. ankstyvą rudenį buvo dar laisvas. 1925 m. gruodžio mėn. Vatikano atsiųstas į Kauną kaip Apaštalinis vizitatorius pal. J. **Matulaitis**, istorikės I. **Vaišvilaitės** teigimu, „susitiko su užsienio reikalų ministru, senu savo pažįstamu kun. Mečislovu **Reiniu** ir aptarė padėtį. Buvo nutarta santykių su Apaštalų Sostu gerinimą pradėti nuo Lietuvos Bažnytinės provincijos steigimo. Tai reiškė derybas ne tik su Lietuvos valdžia, bet ir su Apaštalų Sostu, kuriam reikėjo aiškinti Lietuvos padėties ir vidaus politikos aplinkybes“⁵⁹. Kaip rodo minėtas pal. J. **Matulaičio** laiškas kardinolui P. **Gasparri** (datuotas 1926 03 02), palaimintasis M. **Reinį** ir kaip kunigą, ir kaip užsienio reikalų ministrą vertino itin palankiai. Taigi ir iš šios, t.y. Vatikano atstovo, pusės jokio nepritarimo M. **Reinio** ministeriavimui nematyti. Pal. J. **Matulaitis** buvo labai nepalankus politikuojantiems kunigams, bet šiuo atveju, kaip matėme, net V. **Mironas** rašė, jog „kun. M. **Reinys**, net pats nelabai norėdamas sutiko būti užsienio reikalų ministru“. P. **Dovydaitis**, artimas M. **Reinio** draugas, liudija: „... kai 1925.IX.25 paėmei vadovauti Užsienio reikalų ministerijai, ši darbo sritis Tau buvo svetima. Bet, spėju, tai nebuvo Tavo tikrai mėgiamoji darbo sritis...“⁶⁰ Kun. M. **Reinys** ėjo į nemėgstamo darbo postą, nes to reikalavo labai paini ir sunki Lietuvos ir Apaštalų Sosto santykių bei Bažnyčios Lietuvoje

⁵⁹ I. **Vaišvilaitė**, Vir ecclesiasticus (Įvadas į pal. Jurgio **Matulaičio** 1926 03 02 laišką kardinolui P. **Gasparri**), *Naujasis Židinys/Aidai*, Nr. 5/6, 1999, p. 268.

⁶⁰ P. **Dovydaitis**, min. str., p. 78.

padėtis. Ėjo, nes iki jo politikuojančys kunigai prie tų santykių supainiojimo buvo labai prisidėję, reikėjo, kad kunigas, Vilniuje dėl savo lietuviškos veiklos nukentėjęs, tuos santykius padėtų atpajioti. Taigi kun. V. [Mirono](#) girdėti gandai, nuogaštavimai nepasitvirtino. Šiandien, žvelgdami iš istorinės perspektyvos, galime tik pasidžiaugti, kad tuo sudėtingu laiku, nors ir trumpai, Lietuvos užsienio reikalų ministru buvo būtent kun. M. [Reinys](#).

Kitaip vertintini kun. V. [Mirono](#) tolesni gyvenimo vingiai, kurie būtent tipiški tokiems, kokius jis norėjo primesti kaip kunigui nederančius kun. M. [Reiniui](#) sutikus trumpai pabūti ministru.

J. [Šalčiaus](#) monografijoje⁶¹ atkreipiamas dėmesys, kad jau V. [Kapsukas](#) (Lietuvos komunistų lyderis) pastebėjo, jog kun. V. [Mironas](#) dėl savo politinės veiklos neklausė savo ordinaro Kaišiadorių vyskupo: „1930 m. vyskupas J. [Kukta](#) mėgino atšaukti iš aukštos tarnybos tautininkų valdžioje kun. V. [Mironą](#). Norėta, kad kun. V. [Mironas](#) paliktų tarnybą ir grįžtų į savo vyskupiją <...>. Bet arkiv. [Skvireckas](#), tautininkų valdžios „patariamasis“, priėmė jį pas save“⁶². 1938 m. kun. V. [Mironas](#) prezidento A. [Smetonos](#) buvo paskirtas ministru pirmininku. A. [Gaigalaitė](#) šį jo paskyrimą taip pristato: „1938 m., po Lenkijos ultimatumo, naujai performuojant Ministrų Kabinetą ir nauju Vyriausybės pirmininku norint paskirti kun. V. [Mironą](#), [Smetona](#) užklausė leidimo Kauno arkivyskupo ir popiežiaus. [Graužinis](#) negreitai pateko pas [Pačelį](#) ir Vatikano kurija jau *post factum* davė neigiamą atsakymą – popiežius esąs prieš kunigų dalyvavimą vyriausybėje, tačiau susidariusios padėties liepęs nekeisti“⁶³. Panašiai atsakė ir arkivyskupas – pagal kanonus ir konkordatą kunigas neturįs būti ministru. Tačiau [Smetona](#) į tai nekreipė dėmesio. Jis stengėsi įtikti buržuazinės-dvarininkinės Lenkijos kaprizams, o [Mironas](#) buvo laikomas prolenkiškos orientacijos tautininkų veikėju“⁶⁴. Prisiminkime, kad kun. V. [Mironas](#) priekaištavo ministrui M. [Reiniui](#), jog jis „ves mus Romon arba, tarp eilučių skaitant, per Romą – Varšuvon“⁶⁵.

Turbūt įspūdingiausias šios istorijos epilogas. 1940 09 12 kun. V. [Mironas](#) okupacinės sovietinės valdžios areštuojamas, nors nutarime suimti rašoma „V. [Mironas](#) dabar nusišalino nuo aktyvios veiklos ir stengėsi prisigėrinti tarybų valdžiai, sakydamas, jog geriau gyventi prie tarybų nei prie vo-

⁶¹ [J. [Šalčius](#)], min. veik., p. 106.

⁶² V. [Kapsukas](#), *Veidmainių darbai*, Vilnius, 1961, p. 184.

⁶³ Žr. CVA, f. 383, ap. 7, b. 2034, l. 57.

⁶⁴ A. [Gaigalaitė](#), min. veik., p. 181.

⁶⁵ V. [Mironas](#), min. veik., p. 11.

kiečių“⁶⁶. Vos praūžus karo audrai, kun. V.**Mironas** vėl areštuojamas, bet 1945 02 24 jo byla atiduodama saugoti į archyvą motyvuojant tuo, kad „nors iš praeities kompromituotas, tačiau faktų, demaskuojančių antitarybinę veiklą vokiečių okupacijos metais, rasti neįmanoma“. Tokį nutarimą pasirašė ne tik NKGB 2 skyriaus 2 poskyrio viršininkas VSK leitenantas **Petkevičius**, bet ir pats Valstybės saugumo komiteto liaudies komisaras **Guzevičius**. Kun. V.**Mironas** buvo išleistas į laisvę ir pasiprašė priimamas dirbti kunigu į arkivyskupo M.**Reinio** vadovaujamą Vilniaus arkivyskupiją. Buvo paskirtas Švč. Jėzaus Širdies parapijos Vilniuje klebonu. Tačiau greit, 1946 12 04, vėl suimamas. Nutarime areštui 1946 12 04 rašoma: „Atsižvelgiant į **Mirono** plačius ryšius tarp žymių nacionalistų ir aukščiausios dvasininkijos, jis buvo užverbuotas į agentūrinį-informacinį tinklą slapyvardžiu „Kuodas“ <...>. Jis slepia savo antitarybinius ryšius, veidmainiauja <...>, būdamas susijęs su žymiais lietuvių nacionalistais – vyskupais **Reiniu**, **Matulaičiu***, **Paltaroku** ir kun. P.**Bieliausku**, numatytų priemonių nesiėmė <...>, slėpdamas savo bute nelegalus – žymius buržuazinės Lietuvos veikėjus, teikė jiems materialinę pagalbą ir **jokios medžiagos organams nedavė**. Gyventojų tarpe jokio patriotinio darbo nedarė“. Tai patvirtina ir po arešto atliktų tardymų protokolai. Sovietiniai tardytojai priekaištavo kun. V.**Mironui**, kad jis neteikia žinių saugumui.

1947 08 23 Ypatingasis pasitarimas prie TSRS VSM nutarė: „**Mironą** už dalyvavimą antitarybinėse nacionalistinėse organizacijose, kovą prieš revoliucinį judėjimą ir už **nevykdymą specužduočių** pasodinti į kalėjimą 7 metams“⁶⁷.

1953 12 18 gydytojų surašytame patologiniame anatomiciniame akte liudijama, kad Vladimiro speckalėjime, kuriame tuo metu buvo kalinamas ir arkivysk. M.**Reinys**, staiga mirė išsiliejus kraujui į smegenis Vladislovas **Mironas**⁶⁸. Tame kalėjime kalėję kaliniai liudijo, kad kun. V.**Mironas** mirė kalėjimo pirtyje ir kad prie jo tuo metu buvo ir už jį meldėsi kalinys arkivysk. M.**Reinys**. Tas pats, kurį kun. V.**Mironas** 1925 m. taip drastiškai kritikavo ir skaudino...

Tai, kad arkivyskupas M.**Reinys** antrosios sovietinės okupacijos metu priėmė savo kritiką ir skaudintoją į savo valdomą vyskupiją, kad jį globojo

⁶⁶ Lietuvos ypatingasis archyvas, b. П-16211-1u; Z.**Maliukevičius**, min. veik., p. 24.

* Čia, matyt, sovietinio saugumo pareigūnai padarė klaidą: arkivysk. J.**Matulaitis** mirė 1927 m., o tuo metu Kaišiadorių vyskupiją, kuriai priklausė kun. V.**Mironas**, valdė vysk. Teofilus **Matulionis**, tad jo pavardė čia turėjo būti įrašyta.

⁶⁷ Z.**Maliukevičius**, min.veik., p. 25.

⁶⁸ Ten pat.

Vilniuje, stiprino, guodė ir už jį mirštantį meldėsi, liudija arkivysk. M.Reinio herojišką artimo, net savo skaudintojo, meilę. Gal ši herojiška meilė, liepsnojusi arkivyskupo širdyje, ir paskatino kun. V.Mironą nevykdyti savo agentūrinių įsipareigojimų?! Taigi tokia būtų 1925 m. prasidėjusios kun. M.Reinio ir kun. V.Mirono – žymių Lietuvos valstybės veikėjų tarpusavio santykių galutinė, sakytume, šviesi atomazga.

Grįžkime į 1926 ir vėlesnių metų įvykius, grįžkime prie kun. M.Reinio kaip užsienio reikalų ministro atliktos misijos vertinimų. Remsimės minėta me A.Kasparavičiaus straipsnyje pateiktais atsiliepimais bei dokumentine medžiaga, kreipdami dėmesį ne tiek į politinius, diplomatinius M.Reinio pasiekimus, bet į tai, kiek jis, eidamas jam ne taip jau malonias pareigas, išliko kunigas ir kokią įtaką kaip kunigas darė savo aplinkos žmonėms.

A.Kasparavičius teigia: „Neabejotina, kad Mečislovo Reinio asmeninės savybės ir charakterio bruožai turėjo įtakos ne tik jo asmeniniam gyvenimui, bet ir darbui Užsienio reikalų ministerijoje“⁶⁹.

„Dievo įsakymai, Bažnyčios kanonų nuostatai, Šventojo Sosto nurodymai, provincijos vyskupų nutarimai jam buvo šventi dalykai <...> Visą gyvenimą M.Reinys laikėsi dar seminarijoje išsiugdytos dienotvarkės, kurios didžiąją dalį užimdavo malda ir darbas. Buvo taupus, pinigų negailėdavo tik knygoms ir šalpai. Eiti į svečius ar juos priiminėti pas save nemėgo <...> Rengėsi itin kukliai – kunigo apdarą vilkėjo netgi dirbdamas ministerijoje. Garsėjo priešišku alkoholiui, šių įpročių neatsisakė ir tapęs užsienio reikalų ministru. Dėl to ne kartą kilo nesusipratimų ir vos buvo išvengta platesnių incidentų. Vieno diplomatinio priėmimo metu užsienio valstybės atstovas, kurio garbei ministras pasiūlė tostą, pastebėjo, kad kunigas rankoje laiko ne vyną, bet ... rausvai dažyto vandens taurę. Užsienio diplomatas pasišiausė. Teko aiškintis“⁷⁰.

J.Šalčius savo monografijoje šią kun. P.Aleksos informaciją papildo: „1923 m. rugsėjo mėn. kun. dr. M.Reinys, kaip Lietuvos valstybės atstovas, dalyvavo Kopenhagoje XVII tarptautiniame antialkoholiniame kongrese.

Tenka pastebėti, kad M.Reinys nuo 1910 m. buvo visiškai abstinentas. Net būdamas užsienio reikalų ministru, Tarybų Sąjungos užsienio reikalų komisaro Čičerino priėmimo metu savo abstinencijos nepažeidė“⁷¹.

⁶⁹ A.Kasparavičius, min. str., p. 154.

⁷⁰ K.P.Aleksa, Arkivysk. M.Reinį prisimenant, *Aidai*, Nr. 10, 1954, p. 444; A.Kasparavičius, min. str., p. 154.

⁷¹ [J.Šalčius], min. veik., p. 46.

Tuometinis SSRS įgaliotasis atstovas Lietuvoje Sergejus Aleksandrovs-kis užsienio reikalų ministrą M.Reinį taip apibūdino: „Kunigo dvasią išlaikė ir aprangoje, ir laikysenoje“. Be to, nurodė, kad, jo turimomis žiniomis, M.Reinys į šį postą paskirtas tik laikinai, kol ateis savarankiškas žmogus⁷². A.Kasparavičius mano, kad pradiniai, išankstiniai opozicijos būgštavimai buvo be pagrindo, „opozicijos spėliojimai ir prognozės dėl jo visiškai nepasitvirtino“⁷³. To meto Lietuvai svarbiausios užsienio politikos problemos buvo – Vilniaus klausimas, Šventojo Sosto ir Lietuvos Respublikos pašlijusių santykių problema, pusiausvyra santykiuose tarp SSRS ir Vakarų valstybių. Visose šiose srityse kun. M.Reinys turėjo savo aiškią poziciją. Asmeniškai jam, kaip kunigui, turbūt svarbiausias uždavinys buvo Lietuvos ir Šventojo Sosto santykių normalizavimas, Lietuvos bažnytinės provincijos sudarymas, taip pat Lietuvos ir Šventojo Sosto konkordato problema. Čia užsienio reikalų ministras kun. M.Reinys „turėjo siekti kompromiso ir parodyti nemažai diplomatinio įžvalgumo, drąsos bei lankstumo“⁷⁴. M.Reiniui tai pavyko. „Jau 1925 m. pabaigoje, Lietuvos užsienio reikalų ministro iniciatyva Lietuvos ir Vatikano diplomatiniai santykiai buvo atnaujinti. Gruodžio viduryje Šventasis Sostas atsiuntė į Kauną savo apaštališkąjį vizitatorių arkivyskupą Jurgį Matulaitį <...> M.Reiniui ir J.Matulaičiui gana darniai bendradarbiaujant, Lietuvos bažnytinės provincijos kūrimo darbas vyko sparčiai. Jau po kelių mėnesių buvo suderintas galutinis projektas. 1926 m. balandžio 4 d. popiežius Pijus XI paskelbė bulę „Lituanorum gente“. Ja įkūrė atskirą Lietuvos bažnytinę provinciją“⁷⁵. Tai pasiekęs užsienio reikalų ministras atsistatydino ir popiežiaus buvo paskirtas naujai įkurtos Vilkaviškio vyskupijos vyskupo A.Karoso pagalbininku. Toli gražu tai nebuvo lengvas postas, nes būti seno ir keistoko vyskupo ordinario pagalbininku uoliam vyskupui M.Reiniui tikrai buvo nelengva. Kita vertus, šitaip pakrypus reikalams, prasidėjo kairiosios opozicijos, o po rinkimų – ir Seimo kairiosios daugumos ir Vyriausybės puolimas, net Lietuvos bažnytinės provincijos įkūrimo ignoravimas, jos teisėtumo neigimas, taip pat asmeniniai šmeižtai. Pvz., kairiųjų laikraštis „Lietuvos žinios“ pareiškė, kad užsienio reikalų ministras kun. M.Reinys, pritardamas Lietuvos bažnytinės provincijos sudary-

⁷² S.Aleksandrovs-kio diplomatinis dienoraštis, Nr. 30, 1925 10 06, *Rusijos Federacijos užsienio politikos archyvas*, f. 04, ap. 27, apl. 185, b. 90, l. 125; A.Kasparavičius, min. str., p. 154.

⁷³ A.Kasparavičius, min. str., p. 156.

⁷⁴ Ten pat, p. 165.

⁷⁵ Ten pat.

mui, nusikalto korupcija – už pasiūlytą jam vyskupo mitrą pardavęs Vilnių lenkams⁷⁶. Į tai davė atkirtį katalikų dienraštis „Rytas“⁷⁷.

Seimo rinkimuose daugumą laimėjus kairiesiems, 1926 06 15 buvo suformuota nauja kairiųjų Vyriausybė. Nors kairiosios partijos visada skelbė Bažnyčios ir valstybės atskyrimo principą, tačiau teisės pačiai Bažnyčiai spręsti savo administracinio suskirstymo problemas kažkodėl nenorėjo pripažinti. Nors pagal Lietuvos Konstituciją ir įstatymus Lietuvos „Bažnytinės provincijos sukūrimas nebuvo reikalingas Seimo ratifikavimo, ką Vyriausybės vardu ministras pirmininkas dr. L. **Bistras** formaliai buvo padaręs, bet naujoji socialistų Vyriausybė neigė akceptavimo faktą. O vidaus reikalų ministras nuėjo dar toliau, cituoju: – rašo J. **Šalčius**, – „vyskupui paprašius leisti iš užsienio savo daiktus parsigabenti ir pasirašius prašymą – „Vyskupas **Kukta**“, p. **Požėla** nerado galimu jo patenkinti, reikalaujamas, kad vyskupas **Kukta** pasirašytų – „Kanauninkas **Kukta**“, arba pagaliau tik „**Kukta**“, nes jis nežinąs vyskupo **Kuktos**“ (*Tiesos kelias*, 1926 11, p. 271). Panašių pavyzdžių Vyriausybės santykiuose su vyskupais buvo ir daugiau“⁷⁸.

Tai rodė naujus sunkumus kelyje į Bažnyčios ir valstybės santykių normalizavimą, tai buvo smūgis ir tada jau vyskupui M. **Reiniui**, kai svarbiausi jo, kaip užsienio reikalų ministro, pasiekimai vėl buvo kvestionuojami. Į tai Lietuvos vyskupai reagavo laišku Lietuvos Respublikos prezidentui K. **Griiniui**⁷⁹, kurį redagavo ir pasirašė vysk. M. **Reinys**, Lietuvos Vyskupų Konferencijos sekretorius. Iš prezidento ir Vyriausybės nesulaukus jokių ženklų, kad antibažnytinis valstybės vadovybės kursas bus pakeistas, tampa suprantama pradinė Bažnyčios vadovų reakcija – nepasmerkimas 1926 m. gruodžio valstybinio perversmo. Tačiau šis perversmas, kaip parodė vėlesni įvykiai, nedaug tepagerino Bažnyčios ir katalikų padėtį. Tiesa, po perversmo buvo pasirašytas ir ratifikuotas konkordatas tarp Šventojo Sosto ir Lietuvos Respublikos, tačiau greitai paaiškėjo, kad autoritarinis tautininkų režimas jo laikytis nėra pasirengęs. Tuo prasidėjo naujas išbandymų laikotarpis Lietuvos Bažnyčiai, naujas brendimo kankinystei etapas vysk. M. **Reinio** gyvenime.

⁷⁶ *Lietuvos žinios*, Nr. 280, 1926.

⁷⁷ St. **Tautietis**, Lietuvos chameleonai [dėl šmeižikiškų pareiškimų apie M. **Reinį**], *Rytas*, Nr. 93, 1926 04 27; Atviras laiškas [Paneigimas šmeižikiškų teiginių apie vysk. M. **Reinį** laikraštyje „Lietuvos žinios“], *Rytas*, Nr. 283, 1926 12 15.

⁷⁸ [J. **Šalčius**], min. veik., p. 59–60.

⁷⁹ Vyskupų raštas Prezidentui (dėl kovos prieš Bažnyčią), *Tiesos kelias*, Nr. 11, 1926, p. 264–266.

Vysk. M.Reinys – kovotojas dėl katalikų veikimo laisvės tautininkų valdomoje Lietuvoje 1926–1940 m.

Po 1926 m. gruodžio 16–17 d. perversmo susidariusią situaciją bei įtampą tarp perversmo organizatorių tautininkų ir krikščionių demokratų (vėliau – katalikiškos visuomenės dalies) būtų galima trumpai apibūdinti derinant J.Šalčiaus⁸⁰ ir A.Gaigalaitės⁸¹ monografijose pateiktus duomenis bei komentarus.

1926 m. gruodžio 19 d. 64-ajame nepaprastajame Seimo posėdyje, kuriam, A.Gaigalaitės duomenimis, iš 83 Seimo narių dalyvavo 42, o J.Šalčiaus – iš 85 – 42, liaudininkai posėdį boikotavo, kai kurie socialdemokratai buvo įkalinti, o tautininkai teturėjo tris atstovus, daugumą sudarė krikščionių demokratų šalininkai. Prezidentas K.Grinius atsistatydino. Nauju prezidentu 38 balsais buvo išrinktas A.Smetona (du parlamentarai įmetė tuščius rinkimų biuletenius, du nebalsavo). Krikščionys demokratai savo balsais Seime padėjo A.Smetonai kaip prezidentui konstituciniu būdu legalizuotis. Seimo pirmininku buvo išrinktas krikščionis demokratas A.Stulginskis.

A.Smetonai prisiekus, kad laikysis Lietuvos Respublikos Konstitucijos, krikščionys demokratai į A.Voldemaro naująją Vyriausybę delegavo du savo atstovus: finansų ministru P.Karvelį, o švietimo ministru L.Bistrą. Katalikiškas dienraštis „Rytas“ gana painioje po perversmo situacijoje kvietė visuomenę „susitelkti vienybėn, nes kitaip bergždžios būtų viršūnių pastangos“ stabilizuoti padėtį valstybėje, „jei politinės grupės visuomenėje tęstų savitarpyje atkaklią kovą ir skleistų nepasitikėjimą kitomis grupėmis ar asmenimis“⁸². Kai 1927 m. pradžioje A.Voldemaras ėmė pažeidinėti Konstituciją, krikščionys demokratai ėmė protestuoti. A.Voldemaras pareiškė, kad jam Konstitucija esanti „norma be sankcijos“. Tautininkų laikraštis „Lietuvis“ 1927 03 02 rašė, kad ne Vyriausybė turi turėti Seimo pasitikėjimą, o priešingai – Seimas turi turėti Vyriausybės pasitikėjimą. 1927 m. balandžio 12 d. Smetonos–Voldemaro Vyriausybė paleido Seimą. 1927 m. gegužės 2 d. krikščionys demokratai L.Bistras ir P.Karvelis pasitraukė iš Vyriausybės. Taip tautininkai krikščionis demokratų sugebėjo išstumti iš valdžios. Tačiau liko baimė, kad krašto katalikiškoji visuomenės dalis vėl bandys „prastumti“ per naujo Seimo rinkimus savo atstovus į Vyriausybę, todėl tautininkai užsimojo „neutralizuoti visus tokio scenarijaus realizavimo kanalus“.

⁸⁰ [J.Šalčius], min. veik., p. 89–109.

⁸¹ A.Gaigalaitė, min. veik., p. 112–144.

⁸² *Rytas*, 1927 m. vasario 28 d., Nr. 47; žr. A.Gaigalaitė, min. veik., p. 112–113.

Pvz., Smetona ir Voldemaras, rūpindamiesi įsitvirtinti valdžioje, stengėsi įgyti gyventojų pasitikėjimą. Užmezgė ryšius su Vatikanu... Voldemaras, žymia dalimi pasinaudojęs arkivysk. J. Matulaičio konkordato projektu, kitą dalį nukopijavęs nuo jau sudaryto Lenkijos ir Apaštalų Sosto konkordato, 1927 m. rugsėjo 27 d. sudarė Lietuvos ir Apaštalų Sosto konkordatą, kuriame korektiškai buvo nustatytos tiek Valstybės, tiek Bažnyčios teisės bei pareigos. Pavyzdžiui, konkordate buvo įrašytas toks 25 straipsnis: „Valstybė duos pilną laisvę kurtis ir darbuotis draugijoms kaip Katalikų Akcijos nariams, siekiantiems pirmiausia religinio tikslo ir esantiems vyskupo žinioje“. Tačiau tautininkai nė nemanė laikytis konkordate duotų pasižadėjimų. Jiems rūpėjo laimėti laiko savo valdžios aparatui krašte sustiprinti, o vėliau tuos pačius katalikus suspausti⁸³. Pirmiausia, siekdami įtvirtinti savo pozicijas valdžioje, tautininkai ėmė triušškinti krikščionių demokratų šalininkų pozicijas ekonominėje srityje. 1928–1929 m. panaikinami krikščioniški kooperatyvai: likviduotos pieno perdirbimo bendrovės, Ūkininkų sąjungos kooperatyvai. Siekdami sukompromituoti krikdemus, tautininkai suorganizavo „lašinių skutimo bylą“, krikdemų užsienio reikalų ministro ekskunigo J. Purickio „sacharino bylą“ ir t.t. 1929 m. rudenį suorganizuotas teismo procesas prieš plačiai žinomą, nors kontroversiškai vertinamą, katalikų mokyklos organizatorių prel. K. Olšauską dėl tariamo vienos moters nužudymo. Nors sensacingame teismo procese nieko nebuvo įrodyta, prelatas buvo nuteistas septynerius metus kalėti. Likviduojamas katalikiškų mokyklų tinklas: 1929–1930 m. suorganizuotas daugumos katalikiškų gimnazijų suvalstybinimas, pasinaudojant tautininkų suorganizuotais streikais⁸⁴.

Toliau užsimojama prieš nepolitinės, nepartinės katalikiškas vaikų ir jaunimo organizacijas, pirmiausia ateitininkus moksleivius. 1930 m. vasaros pabaigoje uždaromos visos 70 moksleivių sąjungos kuopų. Dėl šio uždarymo, pažeidžiančio minėtą 25 konkordato straipsnį, Lietuvos vyskupai parašė Ganytojišką laišką, kurį tautininkai uždraudė skelbti. Tada studentai ateitininkai paskelbė Atsišaukimą į katalikišką visuomenę, kuriame ragino klausyti vyskupų balso. Atsišaukimo autoriai buvo teisiami karo tribunolo, buvo nuteisti ir įkalinti du kunigai ir šeši studentai. Toliau visai buvo varžomas Katalikų veikimo centras, jį sudarančios katalikiškos organizacijos buvo įvardijamos kaip politinės, partinės. 1935 m. prieš rinkimus į Seimą

⁸³ [J. Šalčius], min. veik., p. 91.

⁸⁴ Žr. Vilkaviškio „Žiburio“ gimnazijos mokinių streikui įvykus. Pokalbis su „Žiburio“ centro valdybos sekretoriumi doc. Ign. Česaičiu, *Rytas*, 1929 12 02, Nr. 273; M. Reinys, Mokinių streiko klausimu, *Rytas*, 1929 12 31, Nr. 295.

uždrausta visų kitų partijų, išskyrus tautininkų, veikla. Prieš katalikiškų jaunimo (moksleivių) organizacijų uždarymą protestavęs apaštalinis nuncijus R. [Bartoloni](#) 1931 m. birželio 5 d. buvo išvartytas iš Lietuvos, o 102 kunigai patraukti baudžiamojon atsakomybėn, 76 kunigai nuteisti, 27 išteisinti.

Nuo 1928 m. tautininkai pradėjo rengti Kauno Vytauto Didžiojo universiteto „reformos“ projektą, kurį realizavo 1930 m. Reformos priedanga siekta, kad VDU Teologijos-filosofijos fakultete nebūtų rengiami katalikai mokytojai, nebūtų ugdomi katalikų inteligentų kadrai. Teologijos-filosofijos fakultete panaikintos 5 katedros, atleista 18 profesorių, tarp jų vysk. M. [Reinys](#), P. [Dovydaitis](#), J. [Eretas](#). A. [Maceina](#) paliktas fakulteto bibliotekininku. Katalikams neliko kitos išeities, kaip bandyti įkurti privatų katalikišką universitetą. Lietuvos vyskupų sudarytas komitetas parengė universiteto statutą, studijų programas, kurias 1932 m. pavasarį patvirtino Apaštalu Sostas, kartu buvo patvirtintas ir Lietuvos vyskupų išrinktas katalikų universiteto rektorius vysk. M. [Reinys](#). „Saulės“ draugija šiam universitetui pavedė savo rūmus, buvo surinktos didelės pinigų sumos. Deja, 1932 m. rugpjūčio 27 d. gautas švietimo ministro raštas, kuriuo katalikų universitetui neleista veikti⁸⁵. Katalikiškoji visuomenės dalis iki pat sovietinės okupacijos svajoto, rinko lėšas, kūrė biblioteką katalikų universitetui.

Per visą šių įtampų, konfliktų, persekiojimų, spaudimų laikotarpį Vilkaiviškio vyskupas koadjutorius, VDU profesorius, nuo 1930 m. docentas, katalikiškų organizacijų (ypač jaunimo) dvasios vadas, Lietuvos Vyskupų Konferencijos sekretorius M. [Reinys](#) buvo aktyvus pasipriešinimo tautininkų diktatūrai dalyvis, ne kartą trauktas teisman, nuolat tautininkų spaudos puolamas ir šmeižiamas, tačiau nuo veiklos, ginant Bažnyčios ir katalikų teises, neatbaidomas.

Vienas aršių tautininkų spaudos puolimų prieš vysk. M. [Reinį](#) pasirodė 1928 04 16 tautininkų oficioze – dienraštyje „Lietuvos aidas“. Reaguota į vysk. M. [Reinio](#) pirmininkavimą tautininkų nemėgstamo, krikdemų „filialu“ apšaukto Katalikų veikimo centro (KVC) metinėje konferencijoje. Beje, sovietinis tardytojas [Golicynas](#) 1947 m. birželio 13 d. tardymo protokole užrašė tokį kalinio arkivysk. M. [Reinio](#) liudijimą apie savo veiklą KVC:

„Klausimas. Anksčiau Jūs sakėte, kad 1926 m. išstojote iš Krikščionių demokratų partijos <...>. Žinoma, kad Jūs dalyvavote Katalikų akcijos, kuri buvo politinė organizacija, veikloje. Tad kodėl Jūs teigiate, kad nuo 1926 m. nebedalyvavote politinėje veikloje?

⁸⁵ [J. [Šalčius](#)], min. veik., p. 97-102.

Atsakymas. Katalikų akcijos veikloje aš dalyvavau 1927–1940 m., tačiau vadovaujančių pareigų joje neturėjau. Kiek žinau, tuo metu Katalikų akcija politinės veiklos nevykdė, o jos nuostatai draudė politinėms partijoms dalyvauti Katalikų akcijos veikloje.

Apie 1927 m. aš pagal autoriaus Čivardė knygą „Katalikų akcija“ parengiau tezes apie Katalikų akcijos tikslus ir uždavinius, jų pagrindu buvo sudarytas šios organizacijos statutas, kurį vėliau patvirtino arkivyskupas metropolitas Skvireckas.

Pagal šį statutą į Katalikų akcijos sudėtį įėjo: Vyrų sąjungą, Moterų sąjungą, Ateitininkai, Pavasarininkai ir, atrodo, Angelo Sargo vaikų sąjungą. Kitos organizacijos į Katalikų akciją neįėjo.

Katalikų akcijos tikslai buvo religinis ir kultūrinis ugdymas, jaunimo auklėjimas ištikimybės Bažnyčiai ir Tėvynei dvasia, kitų tikslų ji neturėjo⁸⁶.

„Lietuvos aidas“ apie 1928 m. Katalikų akcijos konferenciją, kurios posėdžiams pirmininkavo vysk. M. Reinys, rašė beveik sovietinio tardytojo stiliumi: „Teisumas parodytas renkant konferencijos pirmininką. Juo išrinktas kur kas didesnis Krikščionių demokratų partijos agitatorius, negu Katalikų Bažnyčios vyskupas – kun.(!) prof. Reinys.

<...> Diskusijose pirmas dalyvauja doc. K. Pakštas, labai mėgstas klouniškas pozas ir gestus. Jis kalba apie praėjusių metų KV Centro valdybos pasyvus arba, kaip jis pats pasakė, apie „septynis griekus didžiuosius“. O tie septyni didieji „griekai“, kuriuos p. Pakštas patetiškai, aplodismentų belaukdamas pradėjo išskaičiuoti, buvo ne KVC praėjusių metų valdybos „griekai“, o griekai Vyriausybės. Čia įėjo katalikų persekiojimai, katalikiško pieno [perdirbimo bendrovių] persekiojimai, katalikų ateitininkų persekiojimai, katalikų pavasarininkų persekiojimai ir kas „griešniausia“ – kad catholicissimam Lithuaniam valdo massonissimi massoni. Į tragiškąjį lyrizmą įpuolusį oratorių nerado reikalo išpėjinėti nei konferencijoje esąs vienuolis kun. prof. Būčys, nei pirmininkaująs vyskupas Reinys. <...> Ir tos fanatikų orgijos netildo nei vienuolis kun. prof. Būčys, nei pirmininkaująs vyskupas Reinys! Iš to galima spręsti, kas yra mielesnė vienuoliui prof. Būčiui ir vyskupui Reiniui – ar Kristaus Bažnyčios meilė ir tiesa, ar partiškų fanatikų neapykanta?

Klausimas labai rimtas. Nuo jo tokio ar kitokio išsprendimo pareis Katalikų Bažnyčios padėtis Lietuvoje ir dabarty, ir ateity. Dar vienas dalykas, kaip Lietuvos episkopatas pažiūrės į tas klasiškos neapykantos orgijas, kurios tiek nevaržomai pasireiškė šioje KVC konferencijoje?

⁸⁶ Lietuvos vyskupai kankiniai..., p. 607–609.

Tarp protestantiškos Vokietijos ir angliškos [=anglikoniškos] Anglijos tų dviejų šalių jaunimas pradeda rimtai ieškoti susitarimo. Mūsų partiškai katalikiškas jaunimas dar toli toli atsilikęs nuo Anglijos ir Vokietijos protestantiškojo jaunimo: mūsų šaliai dar klajoja baisiuose neapykantos rūkuose, aklai dar garbina neapykantos dievaitį. Jie dar paklusniausi jo vergai“⁸⁷.

Beje, šis ano meto tautininkų spaudos išpuolis nedaug kuo skiriasi nuo šiandieninės Bažnyčią ir jos hierarchus „išminties ir tolerancijos“ pamokančios žiniasklaidos, tolerantiškumu kitaminčiams taip pat visai nepasižyminčios. Ir anuomet piktas išpuolis sulaukė griežto katalikiškos Lietuvos visuomenės dalies atsako. Katalikų organizacijos viešai protestavo prieš „Lietuvos aido“ cituojamą straipsnį. Katalikų dienraštis „Rytas“ plačiai informavo apie KVC 1928 m. konferenciją⁸⁸. Iškalbingos ir užuojautos bei solidarumo pareiškimų antraštės: „Ryto“ vedamajame – „Nerimtas ir piktas raštas“⁸⁹, „Sąmoningai klaidina ir nepajėgia suprasti“⁹⁰, užuojauta ir solidarumas pareikštas telegramose, gautose „Ryto“ redakcijoje iš Seirijų⁹¹, Naumiesčio (Šakių apsk.)⁹², A. [Stulginskio](#) (Kaunas), Papilės, Vilkijos⁹³, Pavasario sąjungos centro valdybos⁹⁴, iš Telšių – prel. P. [Urbonavičiaus](#), prel. V. [Borisevičiaus](#),

⁸⁷ Neapykantos nelaisvėje, *Lietuvos aidas*, 1928 04 17, Nr. 61.

⁸⁸ KVC konferencija jau pradėta: [žinutė: pirmininkauja vysk. [Reinys](#)], *Rytas*, 1928, balandžio 12, Nr. 83; KVC konferencija, *Rytas*, 1928, balandžio 13, Nr. 84; A. [Išgnts.](#), KVC konferencija: [vysk. M. [Reinys](#) kalbėjo apie katalikiškos spaudos reikšmę], *Rytas*, 1928, balandžio 17, Nr. 87.

⁸⁹ Nerimtas ir piktas raštas, [„Ryto“ vedamasis – atsakymas į „Lietuvos aido“ 1928 m. Nr. 61 išsp. šmeižikišką str., nukreiptą prieš KVC konferenciją ir vysk. M. [Reinį](#)], *Rytas*, 1928, balandžio 18, Nr. 88.

⁹⁰ Sąmoningai klaidina ir nepajėgia suprasti: [atsakymas į „Lietuvos aido“ straipsnį apie KVC, Lietuvos episkopatą ir vysk. [Reinį](#)], *Rytas*, 1928, gegužės 8, Nr. 104; T. [Gutas](#), Dėl KVC konferencijos: [ryšium su šmeižikišku ir tendencingu str. „Lietuvos aido“ 1928, Nr. 61], *Rytas*, 1928, gegužės 4, Nr. 101.

⁹¹ Užuojauta Ekscelencijai vyskupui [Reiniui](#) ir kun. prof. Pr. [Būčiui](#): (telefonograma iš Seirijų): [dėl str. laikr. „Lietuvos aidas“, 1928, Nr. 61], kun. [Grajauskas](#), kun. [Vaišnora](#), [Petrauskas](#), [Pličiauskienė](#), [Maslauskienė](#), *Rytas*, 1928, balandžio 20, Nr. 90.

⁹² Užuojauta Ekscelencijai vyskupui [Reiniui](#) ir kun. prof. Pr. [Būčiui](#): [Naumiesčio KVC ir kt. Katalikiškų organizacijų atstovų užuojauta dėl str. „Lietuvos aido“], kan. V. [Vizgirda](#), kun. A. [Keblaitis](#), V. [Bagdonavičius](#)], *Rytas*, 1928, balandžio 23, Nr. 92.

⁹³ Jo Ekscelencijai vyskupui M. [Reiniui](#): [A. [Stulginskio](#), Papilės KVC, Vilkijos KVC skyrių užuojauta dėl šmeižikiško ir įžeidžiančio str. „Lietuvos aido“, 1928, Nr. 61], *Rytas*, 1928, balandžio 25, Nr. 94.

⁹⁴ „Pavasario“ s-gos Centro valdybos pareiškimas: [dėl akcijos spaudoje prieš vysk. [Reinį](#) ir kun. prof. [Būčį](#)], „Pavasario“ s-gos Centro valdyba, *Rytas*, 1928, balandžio 26, Nr. 95.

kan. J. [Galdiko](#)⁹⁵. Kol galų gale „Lietuvos aidas“ buvo priverstas paneigti savo neteisingus ir nepagrįstus priekaištus bei kaltinimus vysk. M. [Reiniui](#) ir kun. P. [Būčiui](#), MIC⁹⁶. Šį kartą vysk. M. [Reiniui](#) pavyko atremti išpuolį ir priversti jo rengėjus pripažinti savo kaltinimų nepagrįstumą. Tačiau tai buvo tik pradžia puolimų.

1929 05 13 „Rytas“ praneša apie Vilkaviškio vyskupijos KVC konferenciją, kurioje vysk. M. [Reinys](#) skaitė paskaitą apie KVC uždavinius⁹⁷, o 1929 06 04 tas pats dienraštis atremia naujus „Lietuvos aidas“ kaltinimus vyskupui M. [Reiniui](#) dėl to konferencijoje skaityto pranešimo. Publikacijos antraštė: „Negražu taip rašyti“⁹⁸.

1929 12 31 vysk. M. [Reinys](#) „Ryte“ reaguoja į tautininkų sukurstytą mokinių streiką katalikiškoje Vilkaviškio „Žiburio“ gimnazijoje⁹⁹.

1930 rugpjūčio 31 d. Ukmergės katalikų kongrese vysk. M. [Reinys](#) pasako kalbą apie katalikiškų mokyklų naikinimą, moksleivių katalikiškų organizacijų varžymą bei KVC veiklos trukdymus. Tautininkų Vyriausybė kaltinama konkordato laužymu. Šį kartą „Lietuvos aidas“ ne tik apkaltina vysk. M. [Reinį](#) katalikus kurstant priešintis tautininkų valdžios potvarkiams, bet ir grasina iškelti baudžiamąją bylą. Vysk. M. [Reinys](#) „Ryto“ laikraštyje kaltinimus atremia¹⁰⁰. Grasinimai 1931 04 07 realizuojami: vysk. M. [Reiniui](#) ir kun.

⁹⁵ Užuojauta JE vysk. [Reiniui](#) ir kun. prof. [Būčiui](#): [dėl „Lietuvos aidas“ Nr. 61 publikacijos], *Telšiai*, prel. P. [Urbanavičius](#), prel. V. [Borisevičius](#), kan. J. [Galdikas](#)., *Rytas*, 1928, balandžio 26, Nr. 95.

⁹⁶ Laiškas redakcijai: [paneigiami neteisingi tvirtinimai ir priekaištai laikr. „Lietuvos aidas“ 1928, Nr. 86], Vincas [Gelgota](#), LKJ „Pavasario“ s-gos Marijampolės rajono sekretorius, *Rytas*, 1928, gegužės 312, Nr. 121.

⁹⁷ Iš Vilkaviškio vyskupijos: [vysk. M. [Reinys](#) Vilkaviškyje skaitė pranešimą apie KVC uždavinius, žada dalyvauti Kazlų Rūdoje įvyksiančiame Marijampolės KVC kuopos suvažiavime], *Rytas*, 1929 05 15, Nr. 106.

⁹⁸ *Negražu taip rašyti*: [dėl „Lietuvos aidas“ 1929 06 01, Nr. 119 neteisingai nušviesto Vilkaviškio vyskupijos suvažiavimo, kuriame kalbėjo vysk. M. [Reinys](#)], *Rytas*, 1929 06 04, Nr. 122.

⁹⁹ M. [Reinys](#), Mokinių streiko klausimu, *Rytas*, 1929 12 31, Nr. 295.

¹⁰⁰ Katalikų veikimo centro konferencija: [Kaune 1930 spalio 8–10 d.: vysk. M. [Reinio](#) paskaita „Pasitaikomieji nesusipratimai dėl Katalikų akcijos“], KVC vyriausioji valdyba, *Rytas*, 1930 rugsėjo 11, Nr. 206; JE vysk. M. [Reinys](#) apie „L. aidas“ „faktus“: [atsakymas į „Lietuvos aidas“ šmeižikišką str. Apie KVC kongresą Ukmergėje ir ten pasakytas neva tai kurstančias vysk. M. [Reinio](#) kalbas], *Rytas*, 1930, spalio 8, Nr. 229; Katalikų veikimo centro konferencija: [Kaune 1930 spalio 8–10 d.: vysk. M. [Reinys](#) skaitė paskaitą „Pasitaikomieji nesusipratimai dėl Katalikų akcijos“, dalyvavo diskusijose ir pasakė baigiamąją kalbą, kurioje pažymėjo, jog sumažėjo kat. mokyklų skaičius, nesiliauja „Liet. aidas“ puldinėjimai, o kat. spauda varžoma], PAK, *Rytas*, 1930, spalio 9, Nr. 230; spalio 11, Nr. 232; „Pasitaikomieji nesusipratimai dėl Katalikų akcijos“: JE vyskupo [Reinio](#) paskaitos KVC konferencijoje santrauka, *Rytas*, 1930, spalio 13, Nr. 233; Tas pats, *Tiesos kelias* 1930, Nr. 11, p. 688–691.,

M.Krupavičiui iškeliamas baudžiamoji byla¹⁰¹, kuri nutraukiama tik po beveik metus trukusio bylinėjimosi 1931 08 12¹⁰².

Reikia manyti, kad šie puolimai ir bylinėjimasis teismuose nemaža kainaavo vysk. M.Reiniui nervų ir sveikatos, ypač kad to teismų maratono kulminaciniu momentu (1931 06 05) apaštaliniam nuncijui R.Bartalonui tautininkų Vyriausybės buvo įsakyta išvykti iš Lietuvos per 24 valandas, nes jis taip pat reikalavo, kad Lietuvos Vyriausybė laikytųsi konkordato nuostatų. Apaštalinio nuncijaus intervencija būtų buvusi vienintelė atrama nuo tautininkų puolimų besiginančiam vysk. M.Reiniui, tačiau jis ir jos neteko. O tautininkų Vyriausybės užsienio reikalų ministras 1930 m. ironiškai pareiškė: „Vatikanas Lietuvai nepavojaingas, nes neturi ginklų“¹⁰³, tuo gerokai aplenkdamas Staliną, kuris tik II pasaulinio karo pabaigoje teišdriso tarti: „Į popiežiaus pozicijas nėra ko kreipti dėmesio, nes jis neturi divizijų“.

Vysk. M.Reinys dalyvavo liūdnoje, dramatiškoje nuncijaus R.Bartalonio išlydėtuose 1931 06 07¹⁰⁴.

Kaip ir kiekvienais metais Gavėnios metu vysk. M.Reinys vedė daugelyje Vilkaviškio vyskupijos parapijų rekolekcijas¹⁰⁵. Ypač smarkus konfliktas su tautininkų valdžia iškilo dėl 1931 m. kovo 20 d. Veiveriuose vysk. M.Reinio pasakytų pamokslų, kuriuose vyskupas nurodė, kokius Lietuvos Konstitucijos ir konkordato tarp Lietuvos ir Apaštalų Sosto straipsnius yra pažeidusi tuometinė Lietuvos valdžia, suvalstybindama privačias katalikiškas mokyklas, uždrausdama ateitininkų moksleivių organizaciją, varžydama Katalikų akciją. Be to, jis priminė, kad ši Vyriausybė Seimo neaprobota, nes A.Smetonos dekretu 1927 04 12 Seimas buvo paleistas ir naujoji A.Voldemaro Vyriausybė po krikščionių demokratų ministrų iš jos pasitraukimo

¹⁰¹ Vysk. M.Reinio ir kun. M.Krupavičiaus kalbų klausimu: pasikalbėjimas su Vyr. Tribunolo valst. gynėju p. J.Kalvaičiu: [ryšium su „Lietuvos aido“ grasinimais vysk. Reiniui baudžiamuoju statutu], *Rytas*, 1930, spalio 2, Nr. 224; JE vyskupo Reinio ir kun. M.Krupavičiaus byla dėl pasakytų kalbų 1930 m. rugpjūčio 31 d. Ukmergės katalikų kongrese perduota Ukmergės I nuovados taikos teisėjui: [žinutė], *Rytas*, 1931, balandžio 7, Nr. 76; JE vyskupo Reinio byla už pamokslą dar yra kariuomenės teismo prokuratūroj...: [žinutė], *Rytas*, 1931, liepos 17, Nr. 158.

¹⁰² JE vyskupo Reinio byla kariuomenės teisme panaikinta: [žinutė], *Rytas*, 1931, rugpjūčio 12, Nr. 180.

¹⁰³ *Šaltinis*, 1930, Nr. 39, p. 489; žr. J.Šalčius, min. veik., p. 95.

¹⁰⁴ Kaip išvažiavo Šv. Tėvo atstovas: [tautininkų Vyriausybės iš Lietuvos tremiamą nuncijų R.Bartalonį vysk. M.Reinys ir kiti Lietuvos vyskupai palydėjo iki Vokietijos sienos], *Rytas*, 1931 06 08, Nr. 125.

¹⁰⁵ Iš KVC darbuotės: [vysk. M.Reinys įvairiose parapijose vedė rekolekcijas], *Šaltinis*, 1931, Nr. 13, p. 172.

nėra Seimo patvirtinta, todėl nėra teisėta, legali ir dėl to kiekvieno sąmoningo kataliko pareiga kovoti prieš dabartinę neteisėtą Vyriausybę¹⁰⁶. Tolesnių įvykių eigą ta pati autorė papasakoja taip: „Piliečių apsaugos departamento direktorius pasiūlė Užsienio reikalų ministerijai suorganizuoti **Reiniui** kvotą ir perduoti jį teismui. **Faidutis** dėl to **Zaunių** žodžiu įspėjo, kad vyskupo negali teisti pasaulietinė valdžia. **Zaunys** prašė pasiuntinį Romoje – **S.Lozoraitį** – išaiškinti tai. **Lozoraitis** paaiškino, kad už Bažnyčiai padarytus nusikaltimus, pagal kanonus ir konkordatą, dvasininkus teisia bažnytinis teismas, o už valstybinius – pasaulietinis ir kad vyskupui negali būti daroma išimtis.

Kauno bažnytinės konferencijos metu kunigai priėmė protestą prezidentui dėl bylos iškėlimo vysk. **M.Reiniui**. Bylą buvo numatyta svarstyti 1932 m. gruodžio 21 d., tačiau ji buvo atidėta, nes „sirgo“ Kazlų Rūdos taikos teisėjas, o vėliau pamažu numarinta“¹⁰⁷.

Ši vysk. **M.Reinio** baudžiamoji byla iš pradžių buvo tiriama kariuomenės teismo prokuratūroje, vėliau Marijampolės apygardos teisme¹⁰⁸, galų gale perduota Kazlų Rūdos taikos teisėjui¹⁰⁹.

A.Gaigalaitė samprotauja, kad priežastis, dėl kurios šią bylą Kazlų Rūdos teisėjai numarino, buvusi ši: „Pradėjus teisti dvasininkus už agitaciją prieš Vyriausybę, reikėjo kur nors laikyti suimtus kunigus. Pagal konkordato dvidešimtąjį straipsnį, tokiais atvejais kunigai ir vienuoliai turėjo būti atskirti nuo kitų kalinių ir bausmę atlikti vienuolynuose ar kituose specialiuose religiniuose namuose. Bažnytinė vyresnybė atsisakydavo priimti į vienuolynus nubaustus kunigus, nebuvo kur įkalinti jų ir vyskupo **Reinio**“¹¹⁰.

Tačiau turbūt svarbiausia priežastis, kad po nuncijaus **R.Bartaloni** išvartyto iš Lietuvos nepatogiai pasijutusi tautininkų Vyriausybė siekė bent formaliai normalizuoti diplomatinis santykius su Vatikanu. To siekė ir Apaštaly Sostas. 1931 m. pabaigoje į Kauną atvyko popiežiaus pasiuntinys **A.Arata** *chargé d'affaires* teisėmis. Jis atvežė notą, kurioje buvo išdėstytas Vatikano požiūris į pagrindinius tautininkų Vyriausybės ir Lietuvos dvasininkijos nesutarimus, pasiūlė pradėti su Vyriausybe pasitarimus. Notoje nurodyti pagrindiniai klausimai, kuriais nesutariama – tai Teologijos-filosofijos fakulteto reforma ir Katalikų veikimo centro varžymas. Katalikų tikybos

¹⁰⁶ Plg. **A.Gaigalaitė**, min. veik., p. 176.

¹⁰⁷ Ten pat.

¹⁰⁸ JE vyskupo **M.Reinio** byla: [iš kariuomenės teismo prokuratūros persiųsta į Marijampolės apygardos teismą], *Šaltinis*, 1931, Nr. 34, p. 466.

¹⁰⁹ JE vyskupo **M.Reinio** byla dėl rekolekcijų Veiveriuose perduota Kazlų Rūdos taikos teisėjo žiniai, *Rytas*, 1931 08 26, Nr. 191.

¹¹⁰ **A.Gaigalaitė**, min. veik., p. 176.

mokytojai turi būti rengiami katalikų Teologijos-filosofijos fakultete, jų negalėtų rengti kitų fakultetų dėstytojai ateistai ir indiferentai.

Katalikų akcijai turi būti suteikta veikimo laisvė, o ji savo ruožtu neturi kištis į politiką. Vidurinėse mokyklose turi būti leista katalikams mokiniams burtis į Katalikų akcijos organizacijas, tarp jų ir į ateitininkus. Notoje reikalauja, kad pasaulietinė valdžia nebaustų dvasininkų, jei jie nusikalto eidami bažnytines pareigas, pvz., sakydami pamokslus. Tokiu atveju, pagal konkordatą, juos gali bausti tik vyskupas ordinaras.

Derybos prasidėjo 1932 09 30¹¹¹. Kaip matome, Vatikanas atkreipė dėmesį į tas pačias problemas, apie kurias dar 1931 m. kovo mėn. Veiveriuose savo pamoksle priminė vysk. M.Reinys. Toje pačioje notoje nurodyta, kad toks būdas, koku norėjo už tų problemų išskėlimą tautininkų valdžia nubausti vysk. M.Reinį – įkalinti civiliniame kalėjime – yra nesuderinamas su Lietuvos ir Apaštalu Sosto konkordato nuostatomis.

Taigi A.Smetonos – J.Tūbelio Vyriausybė turėjo atsisakyti savo siekio – juos kritikavusį vysk. M.Reinį pamatyti kaip kalinį civiliniame kalėjime.

Tais pačiais 1931–1932 m. vysk. M.Reinys A.Smetonos režimui tapo rakštis ir iškilus konfliktui dėl Teologijos-filosofijos fakulteto „reformos“, tai yra civilinės valdžios primesto susiaurinimo. Lietuvos Katalikų Bažnyčios vadovybės sprendimas kurti privatų Katalikų universitetą, kaip jau minėjome, buvo popiežiaus patvirtintas, kartu paskirtas vysk. M.Reinys to universiteto rektoriumi. Prieš pat to universiteto atidarymo iškilmes švietimo ministro paskelbtas draudimas universitetui veikti negalėjo atšaukti vysk. M.Reinio popiežiaus patvirtinto paskyrimo vadovauti universitetui ir jo tolesniam kūrimui; vyskupas ir toliau vadovavo 1932 m. įkurtai Draugijai Katalikų universitetui remti iki 1940 m. birželio, t.y. iki pirmosios sovietinės okupacijos¹¹². Už šią veiklą vysk. M.Reinys tautininkų spaudos buvo taip pat kritikuojamas ir įžeidinėjamas¹¹³.

Baigdami vysk. M.Reinio konfliktų su tautininkų režimu tarpukario nepriklausomoje Lietuvoje apžvalgą, galime konstatuoti, kad šie konfliktai ir nuolatinis puolimas bei šmeižimas oponentų spaudoje, gyvenimas beveik nuolatiniam įkalinimo pavojuje vysk. M.Reinio nepalaužė – jis toliau brenė drašiai ir krikščioniškai laikysenai sankirtoje su totalitariniais režimais.

¹¹¹ Ten pat, p. 177–178.

¹¹² A.Vasiliauskienė, Mečislovas Reinys – Lietuvos katalikų universiteto kūrėjas, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 16, Vilnius, 1996, p. 199–224.

¹¹³ Užuojautos JE vysk. M.Reiniui [dėl str. „Lietuvos aide“, 1932, Nr. 234, įžeidžiamai atsiliepiančio apie Katalikų universitetą ir vysk. M.Reinį], *Rytas*, 1932 10 25, Nr. 226.

Iškentusio tokias sąlygas vėliau jo jau nebegalėjo įveikti sovietinės žinia-sklaidos niekinimai, šmeižimas, pavyzdžiui, kai sovietinis teismas pasmerkė jį ilgam kalinimui, „Tiesoje“ 1948 04 24 buvo paskelbtas straipsnis „Tautos sąmonės nuodytojai: sutanotas hitlerininkas M.Reinys“¹¹⁴, nors, kaip žinoma, vysk. M.Reinys ne mažiau kaip lietuvių tautininkų klaidas kritikavo ir Vokietijos nacių – hitlerininkų klaidas.

Vysk. M.Reinys – vokiečių nacių rasistinės ir sovietinės bolševikinės ideologijos kritikas

Įgyta patirtis kovojant ir kritikuojuant lietuvių tautininkų autoritarinį režimą 1926–1940 m. paskatino vysk. M.Reinį kritiškai bei principingai vertinti ir XX a. totalitarines Hitlerio nacionalsocializmo, taip pat Lenino–Stalino bolševikinę sistemą ir jų ideologijas. Tiesa, jų, kaip nesuderinamų su krikščioniškuoju tikėjimu bei Bažnyčios moraliniu socialiniu mokymu, kritikos jis ėmėsi žymiai anksčiau, nei Lietuva pateko nacių ar sovietų okupacijon.

1947 m. rugsėjo 13 d. M.Reinio tardymo protokole skaitome:

„Klausimas: Kratos metu buvo paimta Hitlerio knyga „Mein Kampf“. Kada ir kokių tikslų Jūs įsigijote šią knygą?

Atsakymas: Minėtą knygą aš įsigijau dar prieš 1940 m. tam, kad galėčiau susipažinti su Hitlerio teorija, kurią kritikavau 1939 m.parašytoje savo knygoje „Rasizmo problema“.

Klausimas: Ar Hitlerio knygą „Mein Kampf“ Jūs panaudojote rašydamas antibolševikinius straipsnius?

Atsakymas: Kiek pamenu, rašydamas (tuos) straipsnius, Hitlerio knygos nenaudojau“¹¹⁵.

1947 m. birželio 16 d. protokole sovietinis tardytojas Golycinas įrašė:

„Klausimas: Kas Jus paskatino rašyti antitarybinio ar, kaip Jūs vadinate, antibolševikinio-antikomunistinio turinio straipsnius?

Atsakymas: Prieš bolševizmą nukreiptus straipsnius spaudoje aš rašiau visiškai sąmoningai, kaip žmogus, nepritariantis bolševikinei ideologijai ir pasaulėžiūrai. <...>

Iki 1940 m. aš parašiau keletą antibolševikinio pobūdžio straipsnių. Kiek prisimenu, vieną iš tokių straipsnių aš parašiau 1937 m., jis buvo išspausdintas laikraštyje „Rytas“ arba „XX amžius“, tiksliai neprisimenu. Ke-

¹¹⁴ V.Bacevičius, Tautos sąmonės nuodytojai: Sutanotas hitlerininkas M.Reinys, Tiesa, 1948 04 24.

¹¹⁵ Lietuvos vyskupai kankiniai..., p. 709.

letas antibolševikinių pasisakymų buvo ir 1939 m. išleistoje mano knygoje „Rasizmo problema“.

1940 m. į Lietuvos teritoriją įžengė Tarybinė kariuomenė; tai aš vertinau kaip Lietuvos okupaciją ir nepuolimo sutarties, kurią Lietuva buvo sudariusi su Tarybų Sąjunga ir kurią parengiant aš pats dalyvavau, sulaužymą. <...>

1940 m. įkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje Katalikų Bažnyčios teisės buvo žymiai susiaurintos, uždrausta Katalikų akcijos veikla, katalikiška spauda. Taip pat 1940 m. Tarybų valdžios organai konfiskavo beveik visas mano asmenines santaupas, taip pažeisdami vieną iš Tarybinės konstitucijos straipsnių. Iš Lietuvos TSR švietimo liaudies komisariato biudžeto antireliginei propagandai 1941 m. buvo skirta 16 milijonų rublių, apie tai buvo paskelbta viename iš Vilniaus dienraščių <...>

1941 m. iš Lietuvos TSR buvo išvežta didelė dalis lietuvių, tarp jų ir aštuoni mano giminaičiai. Šio išvežimo politinių tikslų aš nežinojau, tačiau vertinau tai kaip Tarybinės konstitucijos pažeidimą ir siekimą sunaikinti lietuvių tautą. <...>

Klausimas: Kodėl daugumą antitarybinių-antibolševikinių straipsnių Jūs parašėte vokiečių okupacijos metais?

Atsakymas: Tarybinė konstitucija užtikrina sąžinės, žodžio ir spaudos laisvę. Aš šia teise pasinaudojau ir vokiečių okupacijos metais paskelbiau lietuvių spaudoje keletą antibolševikinio turinio straipsnių, kuriuose kritikavau kai kurias Tarybų valdžios priemones, kurios idėjiškai buvo susijusios su bolševizmu. Aš maniau, kad tuo metu buvo galimybė rašyti tokius straipsnius. <...>

Klausimas: Kodėl Jūs, būdamas tarybinis pilietis, niekuo neprisidėjote prie pergalės prieš Hitlerio Vokietiją <...>?

Atsakymas: Koks nors prisidėjimas prie pergalės prieš Hitlerio Vokietiją – politinis klausimas ir dėl to nepriklauso religinės-moralinės ar kultūrinės-šviečiamosios veiklos sferai, kuri man pridera.

Mano pilietybės klausimas man taip pat neaiškus, nes per 19 gyvenimo Vilniuje metų 13 kartų keitėsi valstybės valdžia.

Klausimas: Ar pripažįstate, kad idėjinė kova prieš bolševizmą ir jo ideologiją yra politinė kova?

Atsakymas: Mano supratimu, tai ne politinis o pasaulėžiūros klausimas¹¹⁶.

Galėtume tvirtinti, kad šie parodymai, nors ir sovietinio tardytojo užrašyti, atspindi vysk. M.Reinio dvasią ir kalbėjimo bei veikimo stilių, kuriuos

¹¹⁶ Lietuvos vyskupai kankiniai..., p. 619–625.

atpažinome jo pamoksluose, pasisakymuose ir veikloje konfrontuojant su tautininkų autoritariniu režimu tarpukario Lietuvoje. Lakoniški, tikslūs, principingi ir drąsūs pareiškimai. Gaila, iš paties M.Reinio, kad ir netiesiogiai, žinome tik motyvus, kodėl jis rašė straipsnius prieš bedieviškąjį bolševizmą, bet kas paskatino paskutiniaisiais tarpukario nepriklausomos Lietuvos metais rašyti studiją apie nacistinį režimą¹¹⁷, galime tik spėti. Tikriausiai to priežastis – tam tikras idėjinis nacionalsocializmo ir tautiškojo lietuviško nacionalizmo, su kuriuo teko labai skaudžiai susidurti vysk. M.Reiniui, kaip uoliam krikščioniškojo humanizmo skelbėjui, pagrindas ir taip pat turbūt nuojauta, kad Lietuva gali netrukus atsidurti jei ne nacių okupacijoje, tai bent jų įtakos zonoje. O tada neišvengiamai kiekvienas krikščionis būtų atsidūręs sąžinės kryžkeleje: kaip žvelgti, kaip elgtis su tais žmonėmis, kuriuos naciai verstų jei ne naikinti, tai bent niekinti ir skriausti. Vysk. M.Reinio studija buvo bandymas paskatinti krikščioniškai dvasinei rezistencijai prieš Hitlerio nacių iššūkį Lietuvos katalikiškajai visuomenės daliai.

Stebina tai, kad vysk. M.Reinys tarsi skubėte skubėjo rašomos studijos medžiagą, dar neišspausdintą atskira knyga, kuo greičiau paskleisti Lietuvos visuomenėje – atskirais straipsniais monografijos skyriai buvo skelbiami „Tiesos kelyje“, „LKMA Suvažiavimo darbuose“, sutrumpinti skyrių tekstai buvo spausdinami katalikų dienraštyje „XX amžius“, kuris nuo 1936 m. pakeitė „Rytą“.

KVC Kaune 1938 m. lapkričio 21–29 dienomis suorganizavo KVC studijų dienas, kuriose vyskupas M.Reinys skaitė visą paskaitų ciklą daugiausia apie rasizmą ir nacizmą, o „XX amžius“ spausdino paskaitų santraukas: lapkričio 21 d. – „Rasių mokslo apžvalga“, lapkričio 23 d. – „Rasizmas ir psichologija“, lapkričio 24 d. – „Rasizmas ir etika“, lapkričio 25 d. – „Rasizmas ir kosmos“, lapkričio 26 d. – „Rasizmas ir religija“, lapkričio 28 d. – „Rasizmas ir teisė“, lapkričio 29 d. – „Rasizmas ir valstybė“. „XX amžius“ informuoja, kad vysk. M.Reinio paskaitos Kaune apie rasizmą turi didelį pasisekimą¹¹⁸. Įdomu, kad labai greit į vysk. M.Reinio paskaitas pikta reaguoja nacistinės Vokietijos radijas, kurio transliacijos iš Karaliaučiaus buvo girdimos ir Lietuvoje¹¹⁹. Nenuostabu, kad jau hitlerinės okupacijos metais drąsi žudomų žydų gelbėtoja Ona Šimaitė, apžvelgdama įvykius Vilniuje, kaip vieną iš rėmėjų ir žydų gelbėjimo skatintojų šalia kun. Alfonso Lipniūno įvardys ir vysk. M.Reinį¹²⁰. Nenuostabu, kad jis, nors ir daug nemalonu-

¹¹⁷ M.Reinys, *Rasizmo problema*, Kaunas, 1939, 108 p.

¹¹⁸ Paskaitos apie rasizmą turi didelį pasisekimą, *XX amžius*, 1938 11 28, Nr. 271.

¹¹⁹ Vokiečių radijas puola vysk. Reinį [Dėl paskaitų apie rasizmą], *XX amžius*, 1938 12 09, Nr. 280.

¹²⁰ Žr.: *Žydų gelbėjimas Lietuvoje II pasaulinio karo metais 1941–1944 m. Pavardžių rodyklė*, Vilnius, 2001.

mų turėjęs nuo nacionalizmu užsikrėtusių lenkų kunigų, kai Vilniaus kunigai lenkai vokiečių okupacijos metu pateko į kalėjimus ar koncentracijos stovyklas, visokiais būdais juos bandė išplėsti iš nacių gestapo rankų¹²¹. Vysk. M.Reinys drąsiai atsisakė paklusti Vilniaus gebytskomisaro Hingsto ir vokiečių okupacinės valdžios generalinio tarėjo P.Kubiliūno reikalavimams raginti lietuvius stoti į vokiečių kuriamus savanorių karinius dalinius kovai su sov. armija. Sovietiniam tardytojui vysk. M.Reinys pasakė: „Aš pranešiau, kad dedu visas pastangas spaudoje ir pamoksluose pasisakydamas prieš blogį, skleidžiamą bedieviško komunizmo, tačiau įsakyti kunigams pamoksluose pasaulėžiūriniais klausimais negalima, nes tai visiškai pagrįstai draudžia Apaštalų Sosto dekretas“¹²².

Vysk. M.Reinys vokiečių okupacijos metais lietuviškoje spaudoje, vokiečių nacių kontroliuojamoje, parašė ištisą seriją (daugiau kaip 10) straipsnių prieš bolševizmą ir komunizmą. Tų straipsnių turinys, nagrinėta problematika, pagrindinės išvados plačiai aptartos A.Vasiliauskienės¹²³. Tų straipsnių parašymo ir publikavimo laikas gali sukelti klaidingą įspūdį, jog šią seriją vyskupas parašė norėdamas vokiečių okupacinės valdžios akyse „reabilituotis“ dėl 1938 m. skaitytų paskaitų ciklo ir 1939 m. išleistos studijos „Rasizmo problema“, arba kad tai parašęs paveiktas iš sovietų patirtų nuoskaudų: 1940 m. sov. valdžia konfiskavo jo asmenines santaupas; 1941 m. išvežė į Sibirą jo 8 artimiausius giminaičius. Tačiau iš tikrųjų buvo ne taip. Jau 1939 m. pavasarį, prieš šią straipsnių seriją, išspausdintą laikraščiuose, kaip ir 1938 m. rudenį, prieš monografiją „Rasizmo problema“, vysk. M.Reinys suorganizavo Kaune savo vadovaujamos Lietuvos Katalikų universitetui remti draugijos patalpose paskaitų ciklą apie bolševizmą Sovietų Rusijoje¹²⁴. Tų paskaitų medžiaga ir buvo 13–15 straipsnių pavidalu vokiečių okupacijos metu išspausdinta laikraščiuose „Naujoji Lietuva“ ir „Karys“. 1939 m. pavasario paskaitų ciklas rodo, kad atmetinos minėtosios hipotezės, jog šie straipsniai parašyti iš baimės, norint įsiteikti naujiems okupantams, ar dėl asmeninių nuoskaudų. Akivaizdus vysk. M.Reinio siekimas – parengti Lietuvos žmones atsilaikyti bolševikinio ateizmo iššūkių aki-

¹²¹ V.Žukas, Iš archyvų [vysk. M.Reinio laiškas kun. K.Fulstui, SJ, dėl hitlerininkų suimtų lenkų kunigų W.Malachovskio ir J.Grasewicziaus paleidimo 1943 m.], *Naujoji romuva*, 1995, Nr. 1(496), p. 17.

¹²² *Lietuvos vyskupai kankiniai...*, p. 687.

¹²³ A.Vasiliauskienė, Arkivyskupo Mečislovo Reinio pozicija bolševizmo ir tikėjimo klausimais (spauda ir dokumentika), p. 29–39.

¹²⁴ Lietuvos Katalikų universitetui remti draugija suruošė ciklą paskaitų apie bolševizmą Sovietų Rusijoje [paskaitas skaitė vysk. M.Reinys ir kt.], *Židinys*, 1939, Nr. 4, p. 544.

vaizdoje. 1943 m. rugpjūčio 20 d. sovietinis MGB tardytojas **Golicynas** arkivysk. **M.Reinio** tardymo protokole įrašė:

„Klausimas: Atsakydamas į **Kubiliūno** laišką Jūs teigėte, kad dedate visas pastangas spaudoje ir pamoksluose prieš blogį, skleidžiamą bedieviško komunizmo. Vadinasi, Jūs ir pavaldiems kunigams davėte nurodymą visomis pastangomis kovoti prie Jūsų vadinamą „blogį“?

Atsakymas: Savo antikomunistinio turinio straipsnius spaudoje aš pasirašydavau ne kaip arkivyskupas, o kaip **Reinys**. Raštiškų nurodymų man pavaldiems kunigams šiuo klausimu aš niekada nedaviau, tačiau kartais privačiuose pokalbiuose su kunigais **aš atkreipdavau jų dėmesį į būtinybę objektyviai skleisti krikščioniško tikėjimo tiesas tam, kad visuomenė nepasiduotų bolševikų materializmo griaujamajai įtakai**“¹²⁵. Šiuose mano pabraukuose žodžiuose atpažįstame autentišką arkivyskupą **M.Reinį** – tai jo veikimo principinis argumentas – uoliai skleisti krikščioniškojo tikėjimo tiesas tam, kad visuomenė, jo žmonės nesutriktų, nepasiduotų nei bolševikų, nei nacionalsocialistų skleidžiamo materializmo iššūkiams. XX a. totalitarinių diktatūrų akistatoje subrandinęs šį principinį nusistatymą arkivyskupas **M.Reinys** jau buvo galutinai subrendęs tikėjimo liudijimo kankinystės aukai, ir ne tik asmeniškai pats, bet ir jai ryžtis paskatinti kitus.

Arkivyskupas M.Reinys padeda vyskupui V.Borisevičiui žengti lemtingą žingsnį į kankinio garbę (vietoje išvadų)

Šį pranešimą norėčiau užbaigti prisiminimu to įvykio, kuris per 1945 m. Kalėdas įvyko čia, šiose patalpose, kuriose susirinkome į šią konferenciją – šiandieninės LKMA patalpos – tai arkivyskupo **M.Reinio** butas, kuriame jis gyveno kelerius paskutiniuosius savo laisvo gyvenimo metus prieš suėmimą 1947 m. birželio 12 d. Čia susitiko du mūsų Ganytojai kankiniai. To susitikimo metu vykusį pokalbį, jo turinį atskleidžia arkivysk. **M.Reinio** baudžiamosios bylos 1947 m. birželio 24 d. tardymo protokolas¹²⁶. To protokolo turinį talentingai yra aprašęs **Vidas Spengla** (**Algimantas Žilinskas**): „[Arkivyskupo **M.Reinio** teisminėje] byloje paaiškėja, ko gero, niekam nežinomas faktas: koks buvo arkivyskupo **M.Reinio** vaidmuo, nulėmęs vyskupo **Vincento Borisevičiaus** pasirinkimą ne išdaviko, o kankinio (tikėkime – ir šventoto) kelią. 1947 m. birželio 24 d. arkivyskupas **M.Reinys** buvo tardomas dėl

¹²⁵ *Lietuvos vyskupai kankiniai...*, p. 687–689.

¹²⁶ Ten pat, p. 635–641.

jo ryšių su vysk. V. **Borisevičiumi** <...>. Tardytojas jo klausia, kada paskutinį kartą matėsi su vysk. V. **Borisevičiumi**. Atsako: 1945 m. gruodžio 24–26 d. Vilniuje, savo bute. Iš tolesnės tardymo eigos atsiskleidžia šių dviejų didžiųjų Bažnyčios sūnų abipusė parama priimant lemtingąjį sprendimą likti ištikiems Dievui ir Tėvynei. (Kiek šimtų tūkstančių lietuvių stovėjo ant šio apsisprendimo ašmenų!..)

1945 m. gruodžio 18 d. MGB sulaikė vysk. V. **Borisevičių** ir šešias paras laikė Vilniaus MGB rūsiuose. Čia jį tardė, baugino, šantažavo. Išleistas jis pats papasakojo arkivyskupui M. **Reiniui**, kad jį kaltino dalyvavimu antisovietinėje veikloje vokiečių okupacijos metais bei dabartinais ryšiais su „nacionalistiniu pogrindžiu“ ir parama partizanams <...>. Be emgėbistų, su juo kalbėjo ir religinių kultūrų įgaliotinis A. **Gailevičius**. Jis reikalavo, kad vysk. Vincentas **Borisevičius** paskelbtų kreipimąsi į „nacionalistinį pogrindį“, kviesdamas jo narius legalizuotis. (Kaip žinoma, legalizavęsi partizanai būdavo arba užverbuojami, arba vėliau vis vien represuojami.) Iš tardymo protokolo nepaaiškėja, kaip buvo šantažuojamas ir prievartaujamas vysk. Vincentas **Borisevičius**, tačiau jis pasakė, kad iš jo emgėbistai reikalavę atei ty pateikti raštu visų Lietuvos vyskupų charakteristikas.

Arkivyskupas M. **Reinys** parodė vyskupui V. **Borisevičiui** MGB majoro D. **Todeso** pasirašytą raštą, kuriame buvo išsakyta arkivysk. M. **Reinio** nuostata dėl dvasininkijos lojalumo ir bendradarbiavimo su sovietų valdžia ribų. Šis dokumentas buvo pasirašytas 1944 m. rugsėjo mėnesį, kai MGB arkivyskupą M. **Reinį** buvo įkalinusi dviem dienoms. Arkivyskupas iš majoro D. **Todeso** išsireikalavo šio dokumento kopiją. Pateikdamas šį dokumentą vysk. V. **Borisevičiui**, arkivyskupas norėjo, kad vyskupai ir apskritai visa dvasininkija laikytųsi tokios nuostatos.

Į tardytojo klausimą, kaip arkivyskupas reagavęs į vysk. V. **Borisevičiui** iškeltus reikalavimus, M. **Reinys** atsakė, kad neigiamai, nes šie ryšiai būtų neapsiriboję vienkartinėmis charakteristikų pateikimu ir būtų tapę nuolatiniiais, o tai „nesiderina su vyskupo sąžine ir luomu“. Tardytojas paklausė: „Ką atsakė **Borisevičius** į jūsų pareiškimą?“ – Arkivysk. M. **Reinys** atsakė: „**Borisevičius** pats aiškiai neįsivaizdavo, kuo galėtų virsti bendradarbiavimas su Valstybės saugumo organais, todėl nieko konkretaus neatsakė“.

Vysk. V. **Borisevičius** pas arkivysk. M. **Reinį** praleido 1945 m. Kūčias ir Kalėdas (t.y. gruodžio 24–26 d.). Be abejo, per tas dienas jie daug kalbėjosi šia skaudžia tema, tačiau arkivysk. M. **Reinys** smulkmenų tardytojui neatskleidė.

Kaip matyti iš tolesnės šio tardymo eigos, 1946 m. sausio mėn. per pasiuntinį jis gavo antspauduotą vysk. Vincento **Borisevičiaus** laišką, kuriame

buvo LSSR valstybės saugumo ministrui rašytas dokumentas (tikriausiai jo kopija). Jame „[Borisevičius](#)“ kategoriškai atsisakė bendradarbiauti su valstybės saugumo organais <...>“¹²⁷.

Vysk. V.[Borisevičius](#) tą laišką baigė tokiais žodžiais:

„Po to, ką aš išgyvenau paskutinėmis dienomis, Šv. [Jono](#) Evangelijoje (10,11) perskaityti Atpirkėjo žodžiai: „Geras ganytojas už avis guldo gyvybę“, mane giliai sukrėtė. Dėl to aš pareiškiu, kad įskundimai visiškai nesuderinami nei su mano titulu, nei su pareigomis, nei su sąžine ir tai daryti kategoriškai atsisakau. Jei aš nusikaltau, turiu pats išpirkti savo kaltę, o ne kas nors kitas už mane. To reikalauja mano religija.

Telšiai, 1946 m. sausio 3 d.   Telšių vyskupas V.[Borisevičius](#)“¹²⁸.

Toliau arkivyskupas M.[Reinys](#) tęsė parodymus: „Manau, kad jis tuo norėjo mane informuoti, jog atsisako bendradarbiauti su Valstybės saugumo organais tuose klausimuose, kurie yra nesuderinami su vyskupo luomu ir sąžine. Po šio laiško su vysk. V.[Borisevičiumi](#) jis nesimatė. <...> 1946 m. vasario 5 d. vyskupas V.[Borisevičius](#) buvo areštuotas. [1946 m. lapkričio 18 d. sušaudytas.] Nėra abejonės, kad arkivysk. M.[Reinio](#) žodis daug padėjo vysk. V.[Borisevičiui](#) apsispręsti tą lemtingą gyvenimo valandą“¹²⁹.

Arkivyskupas Mečislovas [Reinys](#) kankinio mirtimi mirė Vladimiro kalėjime 1953 m. lapkričio 8 d.

„Jų gyvenimas yra padrašinimas ir parama Lietuvos Bažnyčios ateičiai“, – pakartosime popiežiaus [Jono Pauliaus II](#) žodžius, pasakytus apie Lietuvos vyskopus kankinius Mečislovą [Reinį](#), Teofilijų [Matulionį](#), Vincentą [Borisevičių](#).

P.S. Kaip šio straipsnio priedą spausdiname faksimilę arkivyskupo M.[Reinio](#) paskutinio laiško sovietinei valdžiai prieš suėmimą 1947 m. birželio mėn. Matyt, šis tipiškai „reiniškas“ laiškas perpildė sovietinių pareigūnų kantrybės taurę. Jį gavę, jie, matyt, galutinai apsisprendė pražudyti Vilniaus arkivyskupą M.[Reinį](#). Šio laiško kopijos, perrašytos arkivyskupo M.[Reinio](#) ranka, buvo išsiuntinėtoms visoms Lietuvos vyskupijų kurijoms. Pateikiama kopija yra iš Telšių vyskupijos kurijos archyvo.

Įteikta 2004 liepos mėn.

¹²⁷ V.[Spengla](#), *Atlikę pareigą...*, p. 160–162.

¹²⁸ *Lietuvos vyskupai kankiniai...*, p. 762.

¹²⁹ V.[Spengla](#), *Atlikę pareigą...*, p. 162.

THE MARTYRDOM OF ARCHBISHOP MEČISLOVAS REINYS –
COINCIDENCE OR CONSCIOUS DECISION

Bishop dr. Jonas Boruta, SJ

Summary

Entering the third millennium of Christianity a list of the martyrs of the 20th century – a catalogue of the martyrs of faith in the last century of the second millennium – was compiled. The selection of candidates for this list of martyrs was guided by two criteria. The first – the persecution of the candidate, murder from *odium fidei*. The second – the candidate's commitment to be an active witness of his faith.

In 1993 at the Hill of Crosses, Pope John Paul II, remembering the sons and daughters of Lithuania who were arrested and thrown into prison during the years of Soviet occupation, exiled to Siberia, Kolyma, sentenced to death, singled out three Lithuanian bishops: „From them I want to remember particularly three pillars of the Church: Bishop of Telšiai Vincentas Borisevičius murdered in 1946 after long interrogations and cruel tortures; Bishop of Kaišiadorys Teofilius Matulionis, whose earthly journey was only a Calvary of suffering and sorrow until his death in 1962; also Archbishop of Vilnius Mečislovas Reinys, arrested in 1947, but died in the Vladimir prison in 1953. The innocent were being tried. An inhuman system of universal oppression was raging in your Homeland at that time. It trampled and degraded man <...> There was a repetition and fulfillment of what had already happened at Golgotha, where the Son of God, 'taking the appearance of a servant' as a man „humbled himself by becoming obedient until death (Phil. 2, 7–8)¹.

This report of the conference „Archbishop Mečislovas Reinys – Pastor and Martyr“ (Vilnius, LCAS, November 8, 2003) analyzes the question: which was the determining factor for the testimony of faith, the heroism in the case of the martyrdom of Mečislovas Reinys? Was it the incidental occurrence that he happened to live and carry out the duties of a pastoral bishop in the years of inhuman atheistic oppression or his conscious decision, disregarding what were the times, whether favorable or contrary winds were blowing – to testify bravely for Christ, to proclaim bravely His Gospel to all people, to defend His Church?

Analyzing the attitude of Archbishop Reinys (1884–1953) in independent Lithuania between the World Wars as well as in the years of both the Soviet and Nazi oppression, a brave, conscious determination of testimony for faith was declared. Not every Lithuanian Christian in the years between the wars and after the war was and remained consistently determined to witness his faith bravely. That is why

---

¹ John Paul II, Testify for Christ. The Speeches Made by Pope John Paul II in Lithuania on 4–8 September 1993, Vilnius, 1994, p. 110.

Archbishop [Reinys](#) together with his fellow bishops [Matulionis](#), [Borisevičius](#), and others who suffered the same fate are with justification entered into the list of the 20th century witnesses of faith-martyrs. In the words of John [Paul II](#): „Their life is an encouragement and support for the future of Lithuania’s Church,”² i.e. all of their lives, and not just the last part of their lives, when falling into the clutches of Soviet repressive structures, they were not only directly terrorized and tortured but even murdered.

From the presented materials it becomes clear that the Communist Bolshevik system became brutal in regard to the Church and faith much earlier than when [Josef Stalin](#) took control of Soviet Russia into his hands. This is shown by the first imprisonment of [Rev. Reinys](#) in Bolshevik prisons in 1919. The years of the tautininkai (nationalist) rule in Lithuania of authoritarian president [Antanas Smetona](#) were not easy for both the Church and [Bishop Reinys](#). His confrontations defending the right of Catholic youths to be members of Catholic organizations, also defending the activity of the Theology-Philosophy Department in Lithuania’s university from restrictions and to do that after the tautininkai successfully stopped the creation of a Catholic university. It took considerable courage when the position of the Hitler regime in Germany was becoming stronger in international affairs – in 1939 to publish the openly anti-Nazi research report „The Problem of Racism” and during the years of Nazi occupation to support the persecuted and being destroyed people of Jewish nationality. And this courage was even more necessary in defending the Catholic faithful and their church structures from the efforts of the Soviet authorities to destroy or at least „ideologically neutralize” them during the second Soviet occupation. It took courage not only to defend the faithful and the Church, but also not to collapse personally during the time of interrogations and tortures, during the long years of imprisonment not to yield to blackmail, not to yield to sorrow and despair when there was no hope to get out of Soviet prisons alive. The consistent, principled, brave attitude of a consciously made decision was crowned by the death as a martyr in the Vladimir prison on November 8, 1953.

The materials presented and analyzed in this work are important not only to become better acquainted with the person of Archbishop [Reinys](#) and his biography, but also to the history in the 20th century of both the Catholic Church in Lithuania and the Universal Church.

---

² Ibid.

PRIEDAS

Vilniaus Arkivyskupijos
Kūrija
1947 m. gegužės mėn. 6 d.
Nr. 258/47.
Vilnius

Jo Stalonei
Religinių Kultūr Reikalų Tarybos
prie TSRS Ministrų Tarybos
Igaliojimini Diktuvos TS Respublikai
A. Gailevičiui
Vilniuje

Gauju Jūsų raštą Nr. 36 iš š.m. balandžio mėn.
26 d., jis išdėmiai ir nuodingai juridiniu atžvilgiu
nagrinėjau ir prieitįs nusistatymą čia pateikiau.

1. Atnodamas Diktuvos TSRS konstitucijos nuostata
(96 str.) apie Bažnyčios atskyrimą nuo Valstybės, stro-
piai vengiu kelti nereikalingą nesupratimą ir iš visus
raštus, gautus iš Kultūr Reikalų Igaliojimo ar šarimų
pajėgų Ministerijos, teigiamai savo laiku atsakau. Dabar
gavau raštą, kurio teigiamam atsakymui yra esminis
kliūčių.

2. Gautajame rašte apie religinius bendruome-
nų (parapijų), jų vykdomyjų, organų ir kultū tarnau-
tojų registraciją sakoma, kad tai daroma „pagal
TSRS nuostata“. Kurie, būtent, nuostatai, koks jų
turinys, jų reikalavimai, kur galima juos rasti ir su

2.

jais susipažinti, visa tai nežinoma ne tik man, bet ir daugeliui piliečių.

3. Reikalavimas „mėnesio bėgyje“ pristatyti registravimui būtinus dokumentus yra absoliučiai neįvykdomas, turint galvoje komplikuoatą dokumentų sudarymo procedūrą ir pošto didelius mągalavimus.

4. Rašte sakoma: „po apskrities vykdomojo komiteto užtvirtinimo, kad vardiniamie sąraše esantieji asmenys tikrai tos parapijos gyventojai.“ Čia kažkoks nesusipratimas, nes apskrities vykdomasis komitetas neturi jokių žinių apie tai, kas kurios parapijos yra, kad kaip gali jįsai tvirtinti tokis dalykas.

5. Pagal Lamsto raštą, sudaromas sąlytasai vardinis dvidešimties piliečių sąrašas, ir jie parapijos vardu vienu raštu prašo įregistruoti parapiją ir bažnyčią, o kitu raštu prašo įregistruoti išrinktąjį parapijos vykdomąjį komitetą bei revizijos komisiją. Šie raštai teikiami Kulto reikalų įgaliotiniui per parapijos komiteto pirmininką, kuriam ir būsų teikti registracijos pažymėjimai. Šis šis procedūras eina, kad „dvidešimtis“ vykdomasis komitetas ir revizijos komisija bus tikrieji parapijos ir bažnyčios seimininkai. Tačiau Lamsto rašte nėra pateikta išsitymų

3. ~~istatymu~~ ar privalomųjų įsakymų, iš kurių būtų matyti, kokios pareigos ir kokia atsakomybė sahytiems asmenims užkraunama. Juk kviečiant asmenis į sahytuosius organus, privalu jiems išaiškinti jų pareigas ir atsakomybę.

6. Pagal jūsų raštą atrodo, lyg registravimo procedūra jau visa suminėta: „parapijos komiteto pirmininkui bus steigiami registracijos raštai.“ Tuo tarpu man teko š. m. balandžio 26 d. išgirsti Jūsų raštą sakant, kad būsianti daroma sutartis. Toks jos turinys čia turėta galvoje, kas pasilieka man nežinoma, o juk tai vienas reikšmingiausių dalykų visoje registracijos byloje, parapijos vykdomojo komiteto atsakomybėje ir pareigose.

Vieną sutarties pavyzdį iš kitos respublikos teko man matyti. Iš jo eina, kad „dvidešimtis“ yra visiškas šeiminiškas religinės bendruomenės dalykas. Šioje sutartyje visai nesiskaitoma su bažnytine hierarchija, su vyskupo teisėmis.

8. Pagal jūsų raštą, parapijos kunigas savo registracijos reikalu pateikia jums kaip Kulto reikalų įgalotiniui žinias apie save per parapijos komiteto pirmininką. Čia su vyskupu nesiskaitoma. Nėdinasi, ir suspenduoties kunigas, o gal ir koks afonistas, gali kreiptis ir gauti registravimą. Tuo būdu čia paucigiami pagrindiniai katalikų

4. Bažnyčios Kanonų nuostatai, kad kunigas turi teisės eiti savo pareigas, tik turėdamas jurisdikciją iš savo vyskupijos ordinaro (vyskupo ar valdytojo).

Čia perspėjimai man prisimena šiuo metų Panevėžio vyskupijos Obelių parapijos įvykis, kuriame suspenduotas kunigas, ordinas, neturėdamas jurisdikcijos iš savo vyskupo, pasaulinės valdžios remiamas, pradėjo negaliojančiai eiti klebono pareigas, neįsileisdamas vyskupo paskirtojo klebono. Šis įvykis pirmu prikišamai rodo, iš kokių religinių anarchijų veda Bažnyčios Kanonų nuostatų paneigimas.

8. Prancūzijoje 1905 metais buvo išleistas įstatymas, kuriuo buvo atskirta Bažnyčia nuo Valstybės, o Bažnyčios bei jų turtai perduodami religinėms organizacijoms, sukurtoms pagal šį įstatymą. Kadangi tos organizacijos buvo nepriklausomos nuo Š. Bažnyčios hierarchijos – vyskupo teisės nebuvo respektuotos, – tai Šv. Katalikų Bažnyčios Galva Popiežius Pijus X vasario mėn. 1906 m. pasmerkė tokias organizacijas ir uždraudė katalikams jas kurti. (Cfr. „Acta Apostolicae Sedis“, vol. XVI, 1924, Roma). Šis juridinis precedensas perodo Š. Bažnyčios Vyriausiojo Vairuotojo nusistatymą tokiais atvejais. Tas daug ką pasako man rūpinamoje klausime.

9. Tarybų Sąjungoje yra daug įvairių

5. nehierarchinių religinių bendruomenių, kurioms pagal jų nehierarchinę sandarą nesudaro jokios kliūtis siūlomoji registracija. Rusų Pravoslavų Cerkvė, turėdama pačioje Sąjungoje, Maskvoje, vyriausią savo religinę valdžią, pati pakankamai galėjo spręsti registracijos klausimą. Kitokra yra padėtis su Katalikų Bažnyčia.

Katalikų Bažnyčia yra religinė, tarptautinė hierarchinė institucija su vyriausią valdžią Popiežiumi Vatikane. Popiežius turi dvasinę suverenitetą, ir todėl kelios dešimtys valstybių turi savo diplomatinis atstovus prie popiežiaus. Gerai žinoma dalis pavėžėia ir varijomis rašytojas O. Arturov rašydamas: „Тот факт, что многие государства имеют дипломатические представительства в Ватикане, явно связан не с существованием крошечного государства... Представительства посланы как к духовному правителю свыше 300 миллионов подданных... Политическими целями святого престола в основном является охрана прав и интересов римско-католической церкви в весьма отдаленных друг от друга странах“ (Газет ТРС Мокслы Академіjos žurnale „Мировое хозяйство и мировая политика“ 98 рс., февраль 1947 Москва, Правда). Net Junglinių Amerikos Valstybių

6. Prezidentas D. Roosevelt, Tarybų Sąjungos labai vertinamas, pripažindamas didelę popiežiaus svarbą, pastuote pas jį savo amėnį atstovą, nors Jungt. Am. Valstybėse Bažnyčia atskirta nuo Valstybės. Iš to išeina išvada, kad Katalikų Bažnyčia negalima traktuoti kaip privatinę organizaciją. Be to, K. Bažnyčios ^{struktūrinę} galima visiems pažinti iš jos visai paskelbtų įstatymų „Codex iuris canonici“ ir oficialinio komentoriaus „Acta Apostolicae Sedis“.

10. Pagal K. Bažnyčios kanoniskąją struktūrą, popiežiaus valdžia priklauso valdžia visoje K. Bažnyčioje, popiežiaus skiriamieji vyskupai priklauso apribota valdžia vyskupijose, vyskupų skiriamieji klebonai priklauso dar daugiau apribota valdžia parapijose. Parapijas steigia, jų ribas nustato, klebonus ir kitus kunigus skiria vyskupas. Be vyskupo paskyrimo ar leidimo kunigas neturi teisės klebonauti ar rektoriant. Parapijos komitetas, statybos taryba ar kurio nors vardu kuris organas yra tik pagalbiniis klebonui. Tam organui kandidatai yra iš parapijiečių, bet juos skiria vyskupas, jų priesaika priima dekanas, juos gali pašalinti vyskupas. To organo pirmminimas de iure yra klebonas. Tas organas rūpinasi statyba ar remontu, bet

8. žymesnio net remonto negali daryti be vyskupo leidimo.

11. Siūlomoji dvidešimtis ar parapijos vykdymas komisijas yra visai svetimas K. Bažnyčiai; jos struktūrai, jiai nepriklauso nuo vyskupo, jiai iš esmės nesugeba (incapax) tarnauti tam tikslui, kuriam jiai gauly bažnyčių: negali nei š. Mišias laikyti, nei teikti sakramentus, nei turėti parvintomybes mokyti tikėjimo tiesų. Tiesi jiai negali reprezentuoti K. Bažnyčios kurio nors vienoje. Jiai net nesugebėję be dvasiškosios paramos surinkti reikiamų lėšų bažnyčios išlaikymui, remontui, mokesčiams apmokėti. Vyskupo padėtis sąntrykyje su Tokim komitetu gali pavaržduoti padėti valstybės vyriausybei, kuri turėtų vadovauti valstybei; tačiau tos valstybės lėšos būtų pavestos valdyti visai kitam nuo vyriausybės nepriklausomam organui. Irgi toks valdymas būtų smuonomas? Vyskupas, peragindamas sukurti tokį komitetą, pato prisidėti panaihinti savo valdymą parapijai ir bažnyčiai, vadimesi, duobę kastų savo teiseis ir pastoracijai.

12. Katoliku bažnyčios Tarybų Lietuvoje nėra nacionalizuotos, nėra sudarytos nacionalizacijos akty, tačiau jos labai gerai tarnauja savo uždaviniams, namaty tam bendru nacionalizacijos tikslu. Jos stroptai dvasiškosios rūpinamos, remontuojamos pagal išgales, mokesčiai sumokami. Jos aprūpinamos ne

8. vlogiam, negu nacionalizmo bei maimai.
13. Lietuva yra kompaktinis katalikų kraštas, todėl Tarybų valdžiai tenka susidurti su visai kitomis apylostomis, negu tai buvo kitose Sąjungos respublikose. Tačiau net marksistinis metodas verčia Tarybų valdžią jį tarsi atšvelgti. Štai kaip metodo klausimu kalbėta Sukštovos Partijos Mokymėse Maskvoje prof. M. Rozental: „Lenin ir Stalinas, kaip ir основоположники марксизма, угад, это наше учение и догма, а руководство к действию. Преобразование марксизма в догму, в застывшее, неразвивающееся учение – самый большой грех против теории, особенностью которой заключается в ее связи с исторически прогрессирующей практикой“ (М. Розенталя: Марксистский диалектический метод, 29, 1946, Москва).
- Šitą mintį papildo kitas Tarybinių autorius, J. Viskiajevas, galutai pasakydamas: „для того, чтобы не ошибиться в политике, необходимо исходить из конкретных условий материальной жизни общества, из реальных потребностей этой жизни“ (Кнудитейе „Об основных чертах диалектического и исторического материализма“, 86 стр., 1945, Московский Вольный Восток).
- Turint tai galvojant, nėra verta kalbėti Tarybinei valdžiai laisvę būti K. Baikinio hierarchijos miestais, kitaip

9. sakaut, reformuoti Baėnyėią.

14. Ґра naujį tarptautinių davinų, kurie spazėigoja Ґarybinę valdėią respėktuoti baėnytines institucijas, nelauėiant jė struktėrii. Ґaip antai, 1945 m. liepos ir rugpjėčio mėn. Patsdamo konferencija, kurioje dalyvavo ir Generalissimus Stalin, nustato, kad Vokietijoje turi bėti „gerbiamos religines institucijos“, žinoma, tuo paėiu pasakydama, kad jos gerbiamos ir konferencijos dalyvų kraėuose. (ėiur. Francėimė apie konferencija, III A. 10 p.). Arba vėl Tarptautiniame Karo Tribuiale Niurnberge, dalyvaujant Ґarybė Sąjungos atėtovi, buvo vokietėiai kaltinami, jog „преступали прехде всего к исключению церкви из общественной жизни, ... закрывали церковные школы, церкви, монастыри“ („Правда“ № 2, 1946. 12, Москва). Toliau, Ґarybė Sąjunga, istojusi į Sąjungėjų Nacijų Organizaciję, pasigėitė jė statutę ir jį ratifikavusi 1945 m. rugpjėčio mėn. 20 d., prisiėmė prėvoles, kurias numatyto statute, žinoma, ir taėe prasme, kaip jėė imamos paėios Organizacijos, kaip matyti iš šios nuostaty: „Все члены Организации Объединенных Наций добросовестно выполняют принятые

10 на себя по настоящему Чешскую обязатель-
 ства" (см. 2, п. 2.), o zvađe zadržka: „чтвр-
 дити веру в основне права человека, в достоинство
 и ценность человеческой личности“, o vel kitoje vložje
 zadržka: „в поощрени и развити уважения к
 правам человека и основным свободам для всех, ~~и~~
 без различия расы, пола, языка и религии“
 (см. 1, п. 3). Dardžian, naujauši Koptaunimiai iškai,
 Kaitos sutarty, su Vokietija, Italija, Rumunija, Suom-
 je, Venegija lebai užskiai rabečgia pilsėis, teisės
 ir kaites, kaip, pav., matyti iš tokių tekstų:
 „Италия обязуется принять все меры, необ-
 ходимые для обеспечения того, чтобы все лица,
 находящиеся под италийской юрисдикцией,
 без различия расы, пола, языка или религии,
 пользовались правами человека и основными сво-
 бодами, включая свободу слова, печати и из-
 даний, религиозного культа, политические убеже-
 дений и публичных собраний“ (кап. Мирный
 договор с Италией, см. 15. „Правда“ № 41 и
 1947. II. 16. Москва). Дал Гарубя Sąjūdių presti-
 žiui darosi net nepatogi, kai spauda paduoda
 tokias žinias iš krašto, kuriame Bažnyčia yra
 atskaita nuo valstybės, vadiniasi, iš jos negauna
 jokios medžiaginės paramos, bet ir nepatiria jokio
 funkciono. O Artūro rasos: „Is США

11. Naggi tyvamašs 25 mln. katolikos. Po danyen Morgan, v strane sušesvuet 206 katoligeskix seminarij, 193 katoligeskix universiteta, 676 ženskix katoligeskix kolodžej, 10 mln. katoligeskix škol. Krace togo, v ŠŠA izdaetsja 367 katoligeskix gazet i žurnalov v razovym tirazskom svešče 10 mln. žezempljarov" (ŠRS Mokslų Akademijos žurnale „Mirovovoe chozajstvo i mirovaja politika“, 96 str., Sjevra 1947, Moskva). Iš to matyti ir iš kitų dar krašty pavuzdėjų yra žinoma, kad Bažnyčiai pripažįstamoji laisvė sėchra dar ir daug toliau, negu vien netrukdomas religinis kultas.

Istorinių faktų evolucija, tarptautinis Tarybų Sąjungos bendravimas ir tarptautinis žmogaus teisių ir laisvių supratimas, meno manymų, reikalija ir iš Tarybinių valdžios deikti ir K. Bažnyčiai jai reikiamų laisvę pagal tarptautinį teisių ir laisvių aiškinimą.

15. Rusų Pravoslavy Cerkvė turi savo filialus ir organizacinius vietus ne tik Tarybų Sąjungoje, bet ir kituose kraštuose ar kontinentuose. Cerkvės vyriausias vadovas Patriarchas Maskvoje gali laisvai susirašinėti su visais savo filialais, met siuntinėti jiems savo delegatus į kitus kraštus ar iš ten atvykusius priimti. Tuo tarpu Tarybų

12. Sąjungoje esantiems katalikų vyskupams neleidžiama ne tik atsilaukyti į Katalikų Bažnyčios centras, pasopječius, bet ir susirašinėti Bažnyčios reikalais su šoprečėnais. Kuo paremta tokia diskriminacija katalikams ir pravoslavams? Kadangi vyskupų valdžia yra kanonų apribota, tai susirašėjimas su šulščiausioja Bažnyčios instancija yra daug kur reikalingas.

Suglauskai išnagrinėjus Tautos ministro raštą, ir susijusius su juo klausimus, būdamas Bažnyčios kanonų suvaržytas, negaliu duoti parapijų klebonams ir bažnyčių rektoriams išalyms paruošti sąkytojo turinio ir formos dokumentus parapijų bei bažnyčių registracijai, nes reikalaujama raste komitetų, priklausančių nuo pasaulinės valdžios ir nepriklausančių nuo vyskupijos valdytojo, ar ordinaro, steigimas, išimdamas bažnyčias ir parapijas iš dvarinės valdžios ir atiduodamas jas pasaulinei valdžiai, paucisčių kanonus, nustatančius Bažnyčios hierarchinę struktūrą ir ordinaro valdžią. Taip pat vartojus vertinyskuojis, būtų panaikinta Katalikų Bažnyčia ir steigtos narjos religines bendruomenes, kurios nebūtų galima vadinti Katalikų Bažnyčia.

Tādėl prašau Tauts, Religijos Kults, Reikalsų Izaliočius, paveikti kompetentingus Tarybines Vyriausybės organus, kad siūlomoji registracija, jei ji yra būtina, būtų palaista ir pritaikyta esminiams kardinytines teisės reikalavimams.

Situliarinis Sekivyskupas
Vilniaus Inkavyskupijos Apastalis kasis
Administratorius